

धम्मडिजिटल ग्रन्थ-९

धम्मपद

(मूल पाळि, खस नेपाली, Roman Pāli, English Verses)

THE DHAMMAPADA

(With Main Pali, Khasa Nepali, Roman Pali and English verses)

(परिमार्जित संस्करण, Revised Edition)

Dhamma Digital

संकलन, सम्पादन
मदन रत्न मानन्धर

सम्पादन सहयोगी
शुभवती गुरुमां

Compiling/Editing
Madan Ratna Manandhar

Editing Support
Guruma Subhavati

<https://dhamma.digital>

<https://dhamma.digital>

धम्मडिजिटल ग्रन्थ-९

धम्मपद

(मूल पालि, खस नेपाली, Roman Pāli, English Verses)

(परिमार्जित संस्करण, Revised Edition)

संकलन, सम्पादन
मदन रत्न मानन्धर

सम्पादन सहयोगी
शुभवती गुरुमां

Dhamma.Digital

प्रकाशकः

धम्म डिजिटल

धापाखेल, ललितपुर, नेपाल

<https://dhamma.digital>

पुस्तकको नाम : धम्मपद

(मूल पालि, खस नेपाली, Roman Pāli, English Verses)

संकलन/सम्पादन : मदन रत्न मानन्धर

सम्पादन सहयोगी : शुभवती गुरुमां

आर्थिक सहयोगी : गौतम नारायण महर्जन, छत्रपाटी

प्रकाशक :

धम्म डिजिटल

धापाखेल, ललितपुर, नेपाल

प्रकाशन वर्ष :

बु.सं. २५६८, ने.सं. ११४५

वि.सं. २०८१, ई.सं. २०२४

प्रथम संस्करण :

१००० प्रति

द्वितीय संस्करण :

१५०० प्रति

सर्वाधिकार :

सम्पादनकर्तामा

ISBN :

978-9937-1-4907-5

मूल्य :

धर्मदान

मुद्रण :

सिग्मा जनरल अफसेट प्रेस

साँचल, सानेपा, ललितपुर

फोन: ५४५४०२९

कृतज्ञता ज्ञापन

- मूल पालि श्रोत -

छट्ठ संगायना पालि त्रिपिटक, विपश्यना विशोधन
विन्यास, इगतपुरी, भारत

- खस नेपाली भावानुवादक -

भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविर

- अंग्रेजी भावानुवादक -

Ven. Narada

Acharya Buddharakkhita

- पुस्तक उपलब्ध गराउनु हुने -

- भिक्षु अस्सजी, निवर्तमान अध्यक्ष - धम्म डिजिटल

- क्षान्तिवती गुरुमां, सदस्य - धम्म डिजिटल

- संकलन एवं सम्पादनकर्ताहरू

प्रकाशकीय

बुद्ध जन्मभूमि नेपालमा बुद्धको शिक्षा बारे लेखिएका अमूल्य, अद्वितीय र महत्वपूर्ण कृतिहरूको संरक्षण, प्रचार-प्रसार एवं समयानुकूल प्रविधिमैत्री बनाई चिरकालसम्म जगेर्ना गर्न ती कृतिहरूलाई आम मानिसको पहुँचमा सहज रूपमा पुऱ्याउने उद्देश्यका साथ स्थापना भएको यस धम्मडिजिटलले यो धम्मपद पुस्तक मूल पालि, खस नेपालीमा भावार्थ, रोमन पालि र अंग्रेजी भावार्थ सहित प्रकाशन गर्न पाउँदा हर्ष लागेको छ ।

बुद्ध वचन संग्रहित, पद्यमय, सरल, सरस विश्व प्रसिद्ध ग्रन्थ 'धम्मपद' लाई मूल पालि, खस नेपाली भावार्थ, रोमन पालि र अंग्रेजी भावार्थसहित संकलन र सम्पादन गर्नुहुने, यस धम्म डिजिटलका उपाध्यक्ष श्री मदन रत्न मानन्धर प्रशंसाका पात्र हुनुहुन्छ । साथै सम्पादन कार्यमा सहयोग गर्नुहुने, यस धम्म डिजिटलका कार्यकारिणी सदस्य शुभवती गुरुमां पनि प्रशंसा योग्य हुनुहुन्छ ।

यस महत्वपूर्ण ग्रन्थ प्रकाशनका लागि सम्पूर्ण आर्थिक व्ययभार वहन गरी धर्मदान गर्नु भएका श्रद्धालु सुवर्ण केशरी शाक्य सपरिवार पनि अवश्य साधुवादका पात्र हुनुहुन्छ । यस धर्मदानको आनुभावले उहाँ लगायत उहाँका सम्पूर्ण परिवारजनमा दीर्घायु, सुस्वास्थ्य एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गर्दछौं ।

भवतु सब्ब मंगलं ॥

धम्म डिजिटल परिवार

धापाखेल

२०८०।५।३०

दोस्रो संस्करण

प्रकाशकीय

विश्व प्रसिद्ध यस महत्वपूर्ण ग्रन्थको पहिलो संस्करण चाँडै नै अप्राप्य भएको हुनाले यो दोस्रो संस्करण प्रकाशन हुन गइरहेको वास्तवमा धर्मप्रीतिको कुरा हो । यसमा पहिलो संस्करणमा देखिएका अशुद्धिहरू सच्याउने लगायत पुस्तकको अन्तमा गाथा अनुक्रमणिका पनि समावेश गरिएको छ, जसले गर्दा गाथा खोज्न सरल बनाइ दिएको छ । यसका लागि सम्पादनकर्ता एवं सम्पादन सहयोगी दुवै जनालाई बधाई छ ।

यस दोस्रो संस्करण प्रकाशनका लागि सम्पूर्ण आर्थिक व्ययभार वहन गरी धर्मदान गर्नु भएका श्रद्धालु दाता श्री गौतम नारायण महर्जन, छत्रपाटी परिवार साधुवादका पात्र हुनुहुन्छ । यस धर्मदानको आनुभावले वहाँ लगायत वहाँका सम्पूर्ण परिवारजनमा दीर्घायु, सुस्वास्थ्य एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गर्दछौं ।

भवतु सब्ब मंगलं ॥

Dhamma.Digital

धम्म डिजिटल परिवार
धापाखेल, ललितपुर, नेपाल
नेपाल सम्वत् १९४५ कछला थ्व पुन्हि
२०८१ कार्तिक ३०

आर्थिक दाताको शुभेच्छा

बुद्धजन्मभूमि नेपालमा थेरवाद बुद्धसासनको प्रचार प्रसार एवं सम्बर्द्धन कार्यमा आजीवन लाग्नु भएका सासनधज धम्माचरिय, अगमहागन्थवाचकपण्डित, भाषाथुवाः, परमपूज्य श्रद्धेय धम्मवती गुरुमांको ९१ औं वर्षको जन्मोत्सव एवं उहाँ प्रव्रजित हुनुभएको ७६ औं वर्ष प्रवेशको शुभ उपलक्ष्यमा श्रद्धेय गुरुमांको सुस्वास्थ्य एवं उत्तरोत्तर उन्नति प्रगतिको कामना सहित शुभेच्छा प्रकट गर्दछु ।

गौतम नारायण महर्जन
छत्रपाटी
हाल बालाजु, काठमाडौं ।

श्रद्धेय धम्मवती गुरुमां

सासनधज धम्माचरिय, अग्गमहागन्थवाचकपण्डित, भाषाथुवाः

<https://dhamma.digital>

<https://dhamma.digital>

Pali Language Structure

Vowels

a-अ, ā-आ, i-इ, ī-ई,

u-उ, ū-ऊ, e-ए, o-ओ,

Consonants

ka, kha, ga, gha, ña

क, ख, ग, घ, ङ

ca, cha, ja, jha, ña

च, छ, ज, झ, ञ

ṭa, ṭha, ḍa, ḍha, ṇa

ट, ठ, ड, ढ, ण

ta, tha, da, dha, na

त, थ, द, ध, न

pa, pha, ba, bha, ma

प, फ, ब, भ, म

ya, ra, la, va, sa, ha, ḷa, ṃ

य, र, ल, व, स, ह, ल, अं

स्रोत: धम्मगिरि-पालि-ग्रन्थमाला-१३७
विषयना विशोधन विन्यास, इगतपुरी, १९९८

Pronunciation of Pali Letters

'a' is pronounced like 'u' in cut
ā is pronounced like 'a' in father
ī is pronounced like 'i' in mill
ī̄ is pronounced like 'ee' in bee
u is pronounced like 'u' in put
ū is pronounced like 'oo' in cool
k is pronounced like 'k' in kite
g is pronounced like 'g' in good
ṅ is pronounced like 'ng' in singer
c is pronounced like 'ch' in church
j is pronounced like 'j' in jam
ñ is pronounced like 'gn' in signer
t is pronounced like 't' in hat
d is pronounced like 'd' in good
n is pronounced like 'n' in now
t is pronounced like 't' in ten
d is pronounced like 'th' in they
n is pronounced like 'n' in no
p is pronounced like 'p' in put
b is pronounced like 'b' in but
m is pronounced like 'm' in mind
y is pronounced like 'y' in yes
r is pronounced like 'r' in right
l is pronounced like 'l' in light
v is pronounced like 'v' in vine
s is pronounced like 's' in sing
h is pronounced like 'h' in hot
m is pronounced like 'ng' in sing

kh, gh, ch, jh, ṭh, ḍh, th, dh, ph, bh are aspirate consonants which have to be pronounced with an audible breath. (Silva, pp. ix-x)

(पालिमा 'ञ' लाई 'न्य' उच्चारण गरिन्छ । जस्तै : पञ्जा=पन्त्या)

विषय सूची

क्रम सं.	शिर्षक	पृष्ठ
	प्रकाशकीय.....	ग
	कृतज्ञता ज्ञापन.....	घ
	आर्थिक दाताको मन्तव्य	ङ
	विषय सूची.....	ट
१.	यमकवर्गो (जोडा वर्ग) Yamakavaggo (Group of Pairs).....	१
२.	अप्पमादवर्गो (अप्रमाद वर्ग) Appamādavaggo (Group of Earnestness).....	२२
३.	चित्तवर्गो (चित्त वर्ग) Cittavaggo (Group of Mind)	३५
४.	पुप्फवर्गो (फूल वर्ग) Pupphavaggo (Group of Flower).....	४७
५.	बालवर्गो (मूर्ख वर्ग) Bālavaggo (Group of Fool).....	६३

६.	पण्डितवग्गो (पण्डित वर्ग) Paṇḍitavaggo (Group of Wise).....	८०
७.	अरहन्तवग्गो (अरहन्त वर्ग) Arahantavaggo (Group of Arahanta).....	९५
८.	सहस्सवग्गो (सहश्र वर्ग) Sahassavaggo (Group of Thousands).....	१०६
९.	पापवग्गो (पाप वर्ग) Pāpavaggo (Group of Sins).....	१२३
१०.	दण्डवग्गो (दण्ड वर्ग) Daṇḍavaggo (Group of Punish).....	१३७
११.	जरावग्गो (जीर्ण, वृद्ध वर्ग) Jarāvaggo (Group of Trite, Ragged).....	१५४
१२.	अत्तवग्गो (आत्म वर्ग) Attavaggo (Group of Mine).....	१६६
१३.	लोकवग्गो (लोक वर्ग) Lokavaggo (Group of World).....	१७७
१४.	बुद्धवग्गो (बुद्ध वर्ग) Buddhavaggo (Group of Buddhas).....	१९०

१५.	सुखवग्गो (सुख वर्ग) Sukhavaggo (Group of Happiness)	२०९
१६.	पियवग्गो (प्रिय वर्ग) Piyavaggo (Group of Dears).....	२२२
१७.	कोधवग्गो (क्रोध वर्ग) Kodhavaggo (Group of Angers).....	२३५
१८.	मलवग्गो (फोहोर वर्ग) Malavaggo (Group of Dung)	२५०
१९.	धम्मट्ठवग्गो (धर्मष्ठ, न्याय वर्ग) Dhammatthavaggo (Group of Just)	२७२
२०.	मग्गवग्गो (मार्ग वर्ग) Maggavaggo (Group of Path).....	२९०
२१.	पकिण्णकवग्गो (प्रकीर्णक वर्ग) Pakiṇṇakavaggo (Group of Scattered)	३०८
२२.	निरयवग्गो (नरक वर्ग) Nirayavaggo (Group of Hell)	३२५
२३.	नागवग्गो (हात्ती वर्ग) Nāgavaggo (Group of Elephants)	३४०

२४. तण्हावगगो (तृष्णा वर्ग) Taṇhāvaggo (Group of Cravings).....	३५५
२५. भिक्खुवगगो (भिक्षु वर्ग) Bhikkhuvaggo (Group of Bhikkhus).....	३८२
२६. ब्राह्मणवगगो (ब्राह्मण वर्ग) Brāhmaṇavaggo (Group of Brahmins)	४०६
सन्दर्भ सामग्री	४४९
गाथा अनुक्रमणिका	४५०

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स”
उहाँ भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धलाई नमस्कार ।

यो गाथा भन्नु
भएको स्थान-
श्रावस्ती

जस्को कारणमा भन्नु
भएको हो उसको नाम-
चक्खुपाल (थेर)

१.

मनोपुब्बङ्गमा धम्मा, मनोसेट्ठा मनोमया।
मनसा चे पदुट्ठेन, भासति वा करोति वा।
ततो नं दुक्खमन्वेति, चक्कं व वहतो पदं॥

मन नै पहिले जाने धर्म (स्वभाव) हो, मन नै श्रेष्ठ छ,
सबै मनोमय छन् । (जसले) दुष्ट वा खराब मनले बोल्छ
वा (केही) गर्छ भने उसलाई दुःखले पछ्याउँछ,
जसरी गाडाको पछि पांग्रा लागेको हुन्छ ॥

Place

Sravasti

Cause

1. Bhikkhu Cakkhupala

Manopubbaṅgamā dhammā, manosetṭhā manomayā;
Manasā ce paduṭṭhena, bhāsati vā karoti vā;
Tato naṃ dukkhamanveti, cakkamva vahato padam.

*Mind is the forerunner, superior and
all are mind made, If one speaks or do anything
with bad (unwholesome) mind,
Then he will be followed by Dukkha (sorrow),
as the wheel follows the cart.*

मनोपुब्बङ्गमा धम्मा, मनोसेट्ठा मनोमया।
 मनसा चे पसन्नेन, भासति वा करोति वा।
 ततो नं सुखमन्वेति, छायाव अनपायिनी॥

मन नै पहिले जाने धर्म (स्वभाव) हो,
 मन नै श्रेष्ठ छ, सबै मनोमय छन् ।
 (जसले) प्रसन्न वा राम्रो मनले बोल्छ वा (केही) गर्छ भने
 उसको पछि सुख लाग्दछ,
 जसरी शरीरको पछि छाँया लागेको हुन्छ ॥

Manopubbaṅgamā dhammā,
 manosetthā manomayā;

Manasā ce pasannena, bhāsati vā karoti vā;
 Tato naṃ sukhamanveti, chāyāva anapāyinī.

*Mind is the forerunner,
 superior and all are mind made,
 If one speaks or do anything with
 good (wholesome) mind,
 Then he will be followed by Sukha (happiness),
 as the shadow follows the body.*

अक्कोच्छि मं अवधि मं,
 अजिनि मं अहासि मे।
 ये च तं उपनय्हन्ति,
 वेरं तेसं न सम्मति॥

‘मलाई गाली गय्यो’ ‘मलाई पिट्यो’ ‘मलाई हराईदियो’ र
 ‘मेरो लगिदियो’ इत्यादि भनेर,
 जसले आफ्नो मनमा बारबार विचार गर्छ,
 त्यसको मनमा कहिल्यै पनि वैरभाव शान्त हुनेछैन ॥

Akkocchi maṃ avadhi maṃ,
 ajini maṃ ahāsi me;
 Ye ca taṃ upanayhanti,
 veraṃ tesāṃ na sammati.

*“He abused me, he beat me,
 he defeated me, he robbed me”,
 in those who harbor such thoughts
 hatred is not appeased.*

४.

अक्कोच्छि मं अवधि मं,
अजिनि मं अहासि मे।
ये च तं नुपनय्हन्ति,
वेरं तेसूपसम्मति॥

‘मलाई गाली गच्यो’ ‘मलाई पिट्यो’
‘मलाई हराईदियो’ र ‘मेरो लगिदियो’ इत्यादि भनेर
जसले आफ्नो मनमा बारबार विचार गर्दै न,
त्यसको मनमा वैरभाव शान्त हुन्छ ॥

4.

Akkocchi maṃ avadhi maṃ,
ajini maṃ ahāsi me;
Ye ca taṃ nupanayhanti,
veraṃ tesūpasammati.

*"He abused me, he beat me,
he defeated me, he robbed me",
in those who do not harbor
such thoughts hatred is appeased.*

न हि वेरेन वेरानि,
सम्मन्तीध कुदाचनं।
अवेरेन च सम्मन्ति,
एस धम्मो सनन्तनो॥

रीसले वैरभाव शान्त हुने छैन,
प्रेमभावले मात्र वैरभाव शान्त हुन सक्छ,
यही सनातनदेखि चलि आएको धर्म हो ॥

Na hi verena verāni,
sammantīdha kudācanam;
Averena ca sammanti,
esa dhammo sanantano.

*Hatred never ceases through
hatred in this world;
through love alone they cease.
This is an eternal law.*

परे च न विजानन्ति,
मयमेत्थ यमामसे ।
ये च तत्थ विजानन्ति,
ततो सम्मन्ति मेधगा ॥

मूर्खले मात्र हामीले एक दिन
अवश्य मर्नु पर्छ भनी विचार गर्दैन्,
'हामी मर्ने छौं' भनी विचार गर्ने बित्तिकै
कलह शान्त हुन्छ ॥

Pare ca na vijānanti,
mayamettha yamāse;
Ye ca tattha vijānanti,
tato sammanti medhagā.

*The others know not that in
this quarrel we perish;
those of them who realize it,
have their quarrels calmed thereby.*

सुभानुपस्सिं विहरन्तं, इन्द्रियेसु असंवुतां
 भोजनमिह चामत्तञ्जुं, कुसीतं हीनवीरियां
 तं वे पसहति मारो, वातो रुक्खं व दुब्बलां॥

इन्द्रिय संयम नगरी राम्रो देख्ने,
 भोजनमा मात्रा नजान्ने, वीर्यहीन हुने यस्तालाई,
 बतासले रूख ढाले भैँ मारले बिताउँछ ॥

Sravasti, Jetavana

7.

Chulakala Mahakala

Subhānupassim viharantaṃ,
 indriyesu asaṃvutaṃ;
 Bhojanamhi cāmattaññuṃ,
 kusītaṃ hīnavīriyaṃ;
 Taṃ ve pasahati māro,
 vāto rukkhava dubbalaṃ.

*Whoever lives contemplating pleasant things,
 with senses unrestrained,
 in food immoderate, indolent,
 inactive, him verily Mara over-throws,
 as the wind (overthrows) a weak tree.*

८.

असुभानुपस्सिं विहरन्तं, इन्द्रियेसु सुसंवुतां
भोजनमिह च मत्तञ्जुं, सद्धं आरद्धवीरियां
तं वे नप्पसहति मारो, वातो सेलंव पब्बतां॥

इन्द्रिय संयम गरी राम्रो नदेख्ने,
भोजनमा मात्रा ज्ञान राख्ने र श्रद्धा वीर्य कायम राखेका
यस्तालाई पर्वतको दुङ्गा बतासले
हल्लाउन नसके भैं मारले डगाउन सक्तैन ॥

8.

Asubhānupassim viharantaṃ,
indriyesu susaṃvutaṃ;
Bhojanamhi ca mattaññaṃ,
saddhaṃ āradhaviṛiyam;
Taṃ ve nappasahati māro,
vāto selaṃva pabbataṃ.

*Whoever lives contemplating “the Impurities”,
with senses restrained, in food immoderate, full
of faith, full of sustained energy,
him Mara over-throws not, as the wind
(does not overthrows) a rocky mountain.*

अनिक्कसावो कासावं,
यो वत्थं परिदहिस्सति।
अपेतो दमसच्चेन,
न सो कासावमरहति॥

इन्द्रिय दमन नगरी
सत्यज्ञानबाट दूर भई
आफ्नो मनलाई स्वच्छ नराख्ने लाई
गेरुवावस्त्र सुहाउँदैन ॥

Anikkasāvo kāsāvaṃ,
yo vattham paridahissati;
Apeto damasaccena,
na so kāsāvamarahati.

*Whoever, unstainless,
without self control and truthfulness,
should don the yellow robe,
is not worthy of it.*

१०.

यो च वन्तकसावस्स,
सीलेसु सुसमाहितो।
उपेतो दमसच्चेन,
स वे कासावमरहति॥

क्लेशलाई दूरगरी आफ्नो मन
स्वच्छ राखी शीलवान् भई
इन्द्रिय दमन गरेर सत्य ज्ञानमा
वस्नेलाई गेरुवा वस्त्र सुहाउँछ ॥

10.

Yo ca vantakasāvassa,
sīlesu susamāhito;
Upeto damasaccena,
sa ve kāsāvamarahati.

*He who is purged of all stain,
is well-established in morals and
endowed with self-control and
truthfulness, is indeed worthy
of the yellow robe.*

असारे सारमतिनो,
 सारे चासारदस्सिनो।
 ते सारं नाधिगच्छन्ति,
 मिच्छासङ्कप्पगोचरा॥

असारलाई सार,
 सारलाई असार ठान्ने
 यस्तो मिथ्यादृष्टि हुने व्यक्तिलाई सार
 पदार्थको लाभ हुँदैन ॥

Rajgriha, Venuvan

11.

Agrasravaka

Asāre sāramatino,
 sāre cāsāradassino;
 Te sāraṃ nādhigacchanti,
 micchāsāṅkappagocarā.

*In the unessential they imagine
 the essential, in the essential
 they see the unessential, - they who
 entertain (such) wrong thoughts
 never realize the essence.*

१२.

सारञ्च सारतो जत्वा,
असारञ्च असारतो।
ते सारं अधिगच्छन्ति,
सम्मासङ्कप्पगोचरा॥

सारलाई सार, असारलाई
असार देखेर सम्यक्दृष्टि हुने
यस्ता व्यक्तिलाई सार
पदार्थको लाभ हुन्छ ॥

12.

Sārañca sārato ñatvā,
asārañca asārato;
Te sāraṃ adhiḡacchanti,
sammāsaṅkappaḡocarā.

*What is essential they regard as essential,
what if unessential they regard as unessential,
- they who entertain (such) right
thoughts realize the essence.*

यथा अगारं दुच्छन्नं,
वुट्ठी समतिविज्झति।
एवं अभावितं चित्तं,
रागो समतिविज्झति॥

नराम्नोसित छाएको छानावाट पानी चुहे भैँ
राम्नोसँग नबाँधेको चित्तमा राग चुहिन्छ ॥

Sravasti, Jetavana

13.

Nanda Sthavira

Yathā agāraṃ ducchannaṃ,
vutṭhī samativijjhati;
Evaṃ abhāvitaṃ cittaṃ,
rāgo samativijjhati.

*Even as rain penetrates
an ill-thatched house,
so does lust penetrate
an undeveloped mind.*

१४.

यथा अगारं सुच्छन्नं,
वुट्ठी न समतिविज्झति।
एवं सुभावितं चित्तं,
रागो न समतिविज्झति॥

जस्तो राम्रोसंगं छाएको
छानाबाट पानी चुहिँदैन
त्यस्तै शुद्ध चित्तमा
राग चुहिँदैन ॥

14.

Yathā agāraṃ succhannaṃ,
vuṭṭhī na samativijjhati;
Evaṃ subhāvitaṃ cittaṃ,
rāgo na samativijjhati.

*Even as rain does not penetrate
an well-thatched house,
so does not lust penetrate
an well-developed mind.*

इध सोचति पेच्च सोचति,
 पापकारी उभयत्थ सोचति।
 सो सोचति सो विहञ्जति,
 दिस्वा कम्मकिलिद्धमत्तनो॥

पापी व्यक्तिलाई इहलोक परलोक
 दुवै लोकमा शोक हुन्छ
 आफूले गरेको खराब कामलाई देखेर
 आफैँ आफ दुःखी र पीडित हुन्छ ॥

Rajgriha, Venuvan

15.

Chunda Sukarika

Idha socati pecca socati,
 pāpakārī ubhayattha socati;
 So socati so vihaññati,
 disvā kammakiliṭṭhamattano.

Here he grieves, hereafter he grieves.

In both states the evil-doer grieves.

He grieves, he is afflicted,

perceiving the impurity of his own deeds.

इध मोदति पेच्च मोदति,
 कतपुञ्जो उभयत्थ मोदति।
 सो मोदति सो पमोदति,
 दिस्वा कम्मविसुद्धिमत्तनो॥

पुण्यवान् व्यक्ति इहलोक परलोक
 दुवै लोकमा सुखी हुन्छ,
 आफूले गरेको राम्रो कामलाई देखेर
 आफै सुखी हुन्छ, प्रमुदित हुन्छ ॥

Sravasti, Jetavana 16. Dhammika Upasaka

Idha modati pecca modati,
 katapuñño ubhayattha modati;
 So modati so pamodati,
 disvā kammavisuddhimattano.

*Here he rejoices, hereafter he rejoices.
 In both states the well-doer rejoices.
 He rejoices, exceedingly rejoices,
 perceiving the purity of his own deeds.*

इध तप्पति पेच्च तप्पति,
 पापकारी उभयत्थ तप्पति।
 “पापं मे कत”न्ति तप्पति,
 भिय्यो तप्पति दुग्गतिं गतो॥

पापी व्यक्तिलाई यहाँ पनि वहाँ पनि
 दुवै लोकमा ताप हुन्छ,
 मैले पाप गरें भन्ने विचारले मनमा सन्ताप हुन्छ,
 दुर्गतिमा पुगेर उसलाई भन बढी ताप हुन्छ ॥

Sravasti, Jetavana

17.

Devadatta

Idha tappati pecca tappati,
 pāpakārī ubhayattha tappati;
 “Pāpaṃ me kata”nti tappati,
 bhiyyo tappati duggatiṃ gato.

*Here he suffers, hereafter he suffers.
 In both states the evil-doer suffers.
 “Evil have I done” (thinking thus),
 he suffers. Furthermore,
 he suffers, having gone to a woeful state.*

इध नन्दति पेच्च नन्दति,
 कतपुञ्जो उभयत्थ नन्दति।
 “पुञ्जं मे कत”न्ति नन्दति,
 भिय्यो नन्दति सुग्गतिं गतो॥

पुण्यवान् व्यक्तिलाई इहलोक
 परलोक दुवैमा आनन्दको अनुभव हुन्छ,
 मैले पुण्य गरें भनी आनन्दित हुन्छ,
 परलोकमा पुगेर यहाँ भन्दा पनि धेरै आनन्द प्राप्ति हुन्छ ॥

Sravasti, Jetavana

18.

Sumana Devi

Idha nandati pecca nandati,
 katapuñño ubhayattha nandati;
 “Puññaṃ me kata”nti nandati,
 bhiyyo nandati suggaṭiṃ gato.

Here he is happy, hereafter he is happy.

In both states the well-doer is happy.

“Good have I done” (thinking thus),

he is happy. Furthermore,

is he happy, having gone to a blissful state.

बहुम्पि चे संहित भासमानो,
 न तक्करो होति नरो पमत्तो।
 गोपोव गावो गणयं परेसं,
 न भागवा सामञ्जस्स होति॥

जस्तो अर्काको गाई चराउने
 गोठालाले दूध प्राप्त गर्न सक्तैन,
 त्यस्तै धेरै धर्मको कुरा गर्न जानेर पनि तदनुसार आचरण
 नगर्नेलाई श्रमणत्व फल प्राप्त हुन सक्तैन ॥

Bahumpi ce saṃhita bhāsamāno,
 na takkaro hoti naro pamatto;
 Gopova gāvo gaṇayaṃ paresaṃ,
 na bhāgavā sāmaññaṣsa hoti.

*Though much he recites
 the Sacred Texts but acts not accordingly,
 that heedless man is like
 a cowherd who counts others' kina.
 He has no share in the fruits of the Holy Life.*

२०.

अप्पम्पि चे संहित भासमानो, धम्मस्स होति अनुधम्मचारी।
रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं, सम्मप्पजानो सुविमुत्तचित्तो।
अनुपादियानो इध वा हुरं वा, स भागवा सामञ्जस्स होति॥

अलिकता मात्र धर्मको कुरा गर्न सक्ने भएता पनि
धर्मानुसार आचरण गर्ने, राग, द्वेष र मोहलाई हटाई,
राम्रो धर्मावबोध भएर आफ्नो चित्तलाई क्लेशबाट हटाई,
इहलोक र परलोकको चिन्ता नगर्नेलाई
श्रमणत्व फल प्राप्त हुन सक्तछ ॥

20.

Appampi ce samhita bhāsamāno,
dhammassa hoti anudhammacārī;
Rāgañca dosañca pahāya moham,
sammappajāno suvimuttacitto;
Anupādiyāno idha vā huram vā,
sa bhāgavā sāmāññassa hoti.

*Though little he recites the Sacred Texts but acts
in accordance with the teaching,
forsaking lust, hatred and ignorance,
truly knowing, with mind well freed, clinging to
naught here and here-after,
he shares the fruits of the Holy Life.*

यमकवग्गो पठमो निट्ठित्तो।
Yamakavaggo paṭhamo nitṭhito.

२. अप्पमादवग्गो

(अप्रवाद वर्ग)

2. Appamādavaggo

(Group of Earnestness)

Dhamma.Digital

अप्पमादो अमतपदं,
 पमादो मच्चुनो पदं।
 अप्पमत्ता न मीयन्ति,
 ये पमत्ता यथा मत्ता॥

अप्रमाद निर्वाणको बाटो हो,
 प्रमाद मृत्युको बाटो हो,
 प्रमादीहरू मर्नेभैं अप्रमादीहरू मर्दैनन् ॥

Kausambi, Ghositaram 21.

Samavati

Appamādo amatapadaṃ,
 pamādo maccuno padaṃ;
 Appamattā na mīyanti,
 ye pamattā yathā matā.

*Heedfulness is the path to the deathless,
 heedlessness is the path to death.
 The heedful do not die,
 the heedless are like unto the dead.*

२२.

एवं विसेसतो जत्वा,
अप्पमादमिह पण्डिता।
अप्पमादे पमोदन्ति,
अरियानं गोचरे रता॥

आर्य धर्ममा नियुक्त भएका पण्डितहरूले
अप्रमादमा भएको जुन विशेषता हो
त्यसलाई देखेर अप्रमादी हुनुमा नै
विशेष रुचि देखाउँछन् ॥

22.

Evam visesato ñatvā,
appamādamhi paṇḍitā;
Appamāde pamodanti,
ariyānaṃ gocare ratā.

*Distinctly understanding this (difference),
the wise (intent) on heedfulness
rejoice in heedfulness,
delighting in the realm of the Ariyas.*

२३.

ते ज्ञायिनो साततिका,
निच्चं दळ्हपरक्कमा।
फुसन्ति धीरा निब्बानं,
योगक्खेमं अनुत्तरं॥

धैर्यं राख्न सकने ध्यानीहरूले आफ्नो
वीर्यलाई ध्यानको सहाराले बढाएर,
जन्म मरणरहित निर्वाण पद र
अनुत्तर योगक्षेम प्राप्त गर्दछन् ॥

23.

Te jhāyino sātatikā,
niccaṃ daḷhaparakkamā;
Phusanti dhīrā nibbānaṃ,
yogakkhemaṃ anuttaraṃ.

*The constantly meditative,
the ever steadfastly
ones realize the bond-free,
supreme Nibbana.*

उट्ठानवतो सतीमतो,
 सुचिकम्मस्स निसम्मकारिनो।
 सञ्जतस्स धम्मजीविनो,
 अप्पमत्तस्स यसोभिवड्ढति॥

उद्योगी स्मृतिवान् भई शुभकाम राम्रोसंग गरी
 संयमी भएर धार्मिक जीवन बिताई
 अप्रमादी हुने व्यक्तिको यश बढ्दछ ॥

Rajgriha, Venuvana 24. Kumbhaghosaka

Uṭṭhānavato satīmato,
 sucikammaṣṣa nisammakāriṇo;
 Saññatassa dhammajīvino,
 appamattassa yasobhivaḍḍhati.

*The glory of him who is energetic,
 mindful, pure in deed, considerate,
 self-controlled, right-living,
 and heedful steadily increases.*

उट्ठानेनप्पमादेन ,
 संयमेन दमेन चा
 दीपं कयिराथ मेधावी,
 यं ओघो नाभिकीरति॥

बुद्धिमान्‌ले संयम र चित्त दमन गरी अप्रमादी भएर
 बाढी आए पनि हुत्याउन नसकिने
 टापू बनाउनु पर्दछ ॥

Rajgriha, Venuvana

25.

Culapantha Thera

Uṭṭhānenappamādena ,
 saṃyamena damena ca;
 Dīpaṃ kayirātha medhāvī,
 yaṃ ogho nābhikīrati.

*By sustained effort, earnestness,
 discipline, and self-control let
 the wise man make for himself
 an island, which no flood overwhelms.*

पमादमनुयुञ्जन्ति,
 बाला दुम्मेधिनो जना।
 अप्पमादञ्च मेधावी,
 धनं सेट्ठं व रक्खति॥

मूर्खहरू प्रमादी हुन्छन्,
 पण्डितहरू सेठले धन रक्षा गरे
 भै अप्रमादलाई रक्षा गर्दछन् ॥

Jetavana

26. Balanakkhatadhuttha

Pamādamanuyuñjanti,
 bālā dummedhino janā;
 Appamādañca medhāvī,
 dhanam seṭṭhamva rakkhati.

*The ignorant, foolish folk indulge in
 heedlessness; the wise man
 guards earnestness as
 the greatest treasure.*

२७.

मा पमादमनुयुञ्जेथ,
मा कामरतिसन्थवां
अप्पमत्तो हि ज्ञायन्तो,
पप्पोति विपुलं सुखं॥

प्रमादी नहोऊ,
काम विषयमा आसक्त नहोऊ,
अप्रमादी भई ध्यान गयो
भने विपुल सुख प्राप्त हुन्छ ॥

27.

Mā pamādamanuyuñjetha,
mā kāmaratisanthavaṃ;
Appamatto hi jhāyanto,
pappoti vipulaṃ sukhaṃ.

*Indulge not in heedlessness;
have no intimacy with sensuous delights.
Verily, the earnest,
meditative person obtains abundant bliss.*

पमादं अप्पमादेन, यदा नुदति पण्डितो।
 पञ्जापासादमारुह, असोको सोकिनिं पजं।
 पब्बतट्ठोव भूमट्ठे, धीरो बाले अवेक्खति॥

जुन बखतमा पण्डितले प्रमादलाई
 अप्रमादले जितेर आफू शोक,
 तापबाट रहित हुन्छ, त्यस बखत
 उसले प्रज्ञारूपी उच्च प्रासादमा बसी
 शोकीसन्तप्त प्राणीहरूलाई, पहाडको टुप्पाबाट
 पहाड मुनि बस्ने मानिसलाई देखे भैं देख्दछ ॥

Jetavana

28. Mahakasyapa Sthavira

Pamādaṃ appamādena, yadā nudati paṇḍito;
 Paññāpāsādamāruyha, asoko sokiniṃ pajam;
 Pabbataṭṭhova bhūmaṭṭhe, dhīro bāle avekkhati.

*When an understanding one discards
 heedlessness by heedfulness,
 he, free from sorrow, ascends to the palace of
 wisdom and surveys the sorrowing folk as a
 wise mountaineer surveys
 the ignorant groundings.*

अप्पमत्तो पमत्तेसु, सुत्तेसु बहुजागरो।
अबलस्संव सीघस्सो, हित्वा याति सुमेधसो॥

प्रमादीहरूमा अप्रमादी, निद्रालुहरूमा
अनिद्रालु र बलहीन घोडाहरूमा
सबल घोडा अगाडि गए भैं
बुद्धिहीन व्यक्तिहरूमध्ये बुद्धिवान् पूर्वगामी हुन्छ ॥

Jetavana

29.

Two Friend Monks

Appamatto pamattesu,
suttetu bahujaāgaro;

Abalassamva sīghasso,
hitvā yāti sumedhaso.

*Heedful amongst the heedless,
wide awake amongst the slumbering,
the wise man advances as does a swift horse,
leaving a weak jade behind.*

अप्पमादेन मघवा,
देवानं सेट्ठतं गतो।
अप्पमादं पसंसन्ति,
पमादो गरहितो सदा॥

अप्रमादी हुनाले इन्द्र,
देवताहरूका राजा भए,
अप्रमादको प्रशंसा हुन्छ,
प्रमादको सधैंभरि निन्दा हुन्छ ॥

Appamādena maghavā,
devānaṃ setṭhatam gato;
Appamādam pasamsanti,
pamādo garahito sadā.

*By earnestness Maghva rose to
the lordship of the gods.
Earnestness is ever praised;
negligence is ever despised.*

अप्पमादरतो भिक्खु,
पमादे भयदस्सि वा।
संयोजनं अणुं थूलं,
डहं अग्गीव गच्छति॥

प्रमादमा डर मानी अप्रमादमा मन लगाउने
भिक्षुले फेरि फेरि जन्म लिनु पर्ने सानो ठूलो जुनसुकै
संयोजनलाई पनि आगोले भस्म गरे भै भस्म गर्दछ ॥

Jetavana

31. Some Unknown Bhikkhu

Appamādarato bhikkhu,
pamāde bhayadassi vā;
Saṃyojanam aṇuṃ thūlaṃ,
ḍahaṃ aggīva gacchati.

*The Bhikkhu who delights in heedfulness,
and looks with fear on heedlessness,
advances like fire,
burning all fetters great and small.*

जेतवन

३२.

निगमवासी तिस्सथेर

अप्पमादरतो भिक्खु,
पमादे भयदस्सि वा।
अभब्बो परिहानाय,
निब्बानस्सेव सन्तिके॥

प्रमादमा डर मानी अप्रमादमा मन लगाउने
भिक्षुको खराब गति हुँदैन
ऊ निर्वाणको नजिकै आई पुग्दछ ॥

Jetavana

32.

Nigamwasi Tissa Thera

Appamādarato bhikkhu,
pamāde bhayadassi vā;
Abhabbo parihānāya,
nibbānasseva santike.

*The Bhikkhu who delights in heedfulness,
and looks with fear on heedlessness,
is not liable to fall.
He is in the presence of Nibbana.*

अप्पमादवग्गो दुतियो निट्ठितो।
Appamādavaggo dutiyo niṭṭhito.

फन्दनं चपलं चित्तं,
 दूरक्खं दुन्निवारयं।
 उजुं करोति मेधावी,
 उसुकारोव तेजनां॥

बुद्धिमान् व्यक्तिले वाणकारकले वाण सोभो
 पार्ने भैँ आफ्नो चञ्चल तथा रक्षा गर्न गाह्रो
 चित्तलाई तह लाउँछ ॥

Chalika Mountain

33.

Meghiya Sthavira

Phandanam capalam cittam,
 dūrakkham dunnivārayam;
 Ujum karoti medhāvī,
 usukārova tejanam.

*The flickering, fickle mind,
 difficult to guard, difficult to control –
 the wise person straightens it as
 a Fletcher straightens as arrow.*

३४.

वारिजोव थले खित्तो,
ओकमोकतउब्भतो।
परिफन्दतिदं चित्तं,
मारधेय्यं पहातवे॥

जसरी पानीबाट भिकेर
सुख्खा जमीनमा राख्दा माछा छट्पटाउँछ,
त्यसरी नै मारको जालबाट छुटाउँदा
यो चित्त छट्पटाउँछ ॥

34.

Vārijova thale khitto,
okamokataubbhato;
Pariphandatidam cittam,
māradheyyaṃ pahātave.

*Like a fish that is drawn from its watery
abode and thrown upon land,
even so does this mind flutter.
Hence should the realm of
the passions be shunned.*

दुन्निग्गहस्स लहुनो,
 यत्थकामनिपातिनो।
 चित्तस्स दमथो साधु,
 चित्तं दन्तं सुखावहां।

क्षण क्षणमा उत्पन्न हुने, रोकन गाह्रो,
 जताततै दगुर्ने,
 स्वेच्छाचारी चित्तलाई दमन गर्नु बेस हुन्छ,
 चित्त दमन गर्नाले नै सुख पाइन्छ ॥

Sravasti

35.

Some one Bhikkhu

Dunniggahassa lahuno,
 yatthakāmanipātino;
 Cittassa damatho sādhu,
 cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ.

*The mind is hard to check, swift,
 flits wherever it listeth : to control
 it is good. A controlled mind is
 conducive to happiness.*

सुदुद्दसं सुनिपुणं,
 यत्थकामनिपातिनां।
 चित्तं रक्खेथ मेधावी,
 चित्तं गुत्तं सुखावहां॥

पण्डित हो ! अगोचर, सूक्ष्म र मन परेको ठाउँमा जाने
 चित्तलाई रक्षा गर,
 चित्तलाई वशमा राख्यो भने सुख पाइन्छ ॥

Sravasti

36.

Some Imbalanced Minded Bhikkhu

Sududdasaṃ sunipunaṃ,
 yatthakāmanipātināṃ;
 Cittaṃ rakkhetha medhāvī,
 cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ.

*The mind is very hard to perceive,
 extremely subtle, flits wherever it listeth.
 Let the wise person guard it; a guarded mind is
 conducive to happiness.*

दूरङ्गमं एकचरं,
 असरीरं गुहासयं।
 ये चित्तं संयमेस्सन्ति,
 मोक्खन्ति मारबन्धना॥

टाढा टाढासम्म पुग्न सक्ने, एकलै हिँड्ने,
 विना शरीरको गुफामा बस्ने
 चित्तलाई वशमा राख्न सक्ने व्यक्ति मारको
 बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ॥

Sravasti

37. Sangha Rakkhita Sthavira

Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ,
 asaṛīraṃ guhāsayam;
 Ye cittaṃ saṃyamessanti,
 mokkhanti mārabandhanā.

*Faring far, wandering alone, bodiless,
 lying in a cave, is the mind.
 Those who subdue it are freed from
 the bond of Mara.*

अनवड्डितचित्तस्स,
सद्धम्मं अविजानतो।
परिप्लवपसादस्स,
पञ्जान परिपूरति॥

चित्त स्थिर नभएको सद्धर्म नजान्ने र
प्रसन्न स्वभाव नभएको
व्यक्तिलाई प्रज्ञा-ज्ञान पूर्ण रूपले प्राप्त हुन सक्दैन ॥

Sravasti

38.

Cittahattha Thera

Anavatṭhitacittassa,
saddhammaṃ avijānato;
Pariplavapasādassa,
paññā na paripūrati.

*He whose mind is not steadfast,
he who knows not the true doctrine,
he whose confidence wavers – the wisdom of
such a one will never be perfect.*

३९.

अनवस्सुतचित्तस्स,
अनन्वाहतचेतसो।
पुञ्जपापपहीनस्स,
नत्थि जागरतो भयं॥

अनासक्त, स्थिरचित्त र जाग्रत चित्त भई
पुण्य र पाप दुवै नभएको व्यक्तिलाई भय हुने छैन ॥

39.

Anavassutacittassa,
ananvāhatacetaso;
Puññapāpapahīnassa,
natthi jāgarato bhayaṃ

*He whose mind is not soaked (by lust),
he who is not affected (by hatred),
he who has transcended both good and
evil – for such a vigilant one there is no fear.*

कुम्भूपमं कायमिमं विदित्वा,
 नगरूपमं चित्तमिदं ठपेत्वा।
 योधेथ मारं पञ्जावुधेन,
 जितञ्च रक्खे अनिवेसनो सिया॥

शरीरलाई माटाको भाँडो सम्झी,
 चित्तलाई नगर भैं सुरक्षित राखेर प्रज्ञारूपी शस्त्र लिएर
 मारसँग युद्ध गर, मारलाई जितेर पनि अनासक्त भई
 आफ्नो चित्तलाई रक्षा गरी रहनु ॥

Sravasti

40.

Effortful Bhikkhus

Kumbhūpamaṃ kāyamimaṃ viditvā,
 nagarūpamaṃ cittamidaṃ ṭhapetvā;
 Yodhetha māraṃ paññāvudhena,
 jitañca rakkhe anivesano siyā.

*Realizing that this body is (as fragile)
 as a jar, establishing this mind (as firm)
 as a (fortified) city, he should attack
 Mara with the weapon of wisdom.
 He should guard his conquest
 and be without attachment.*

अचिरं वतयं कायो,
 पथविं अधिसेस्सति।
 छुद्धो अपेतविञ्जाणो,
 निरत्थं व कलिङ्गरं॥

चाँडै नै यो शरीर विज्ञान रहित भै काम नलाग्ने
 काठको मुढा भैँ भूमिमा लडिरहने छ ॥

Sravasti

41.

Putigata Tissa Thera

Aciraṃ vatayaṃ kāyo,
 pathaviṃ adhisessati;
 Chuddho apetaviññāṇo,
 niratthamva kaliṅgaram.

*Before long, alas! This body will lie upon
 the ground, cast aside, devoid of consciousness,
 even as a useless charred log.*

दिसो दिसं यं तं कयिरा,
 वेरी वा पन वेरिनां
 मिच्छापणिहितं चित्तं,
 पापियो नं ततो करे॥

शत्रुले शत्रुलाई जति हानि पुऱ्याउनसक्छ,
 त्यो भन्दा बढी हानि
 कुमार्गमा लागेको चित्तले पुऱ्याउँछ ॥

Kosala Desh

42.

Nanda Gopalaka

Diso disaṃ yaṃ taṃ kayirā,
 verī vā pana verinaṃ;
 Micchāpaṇihitaṃ cittaṃ,
 pāpiyo naṃ tato kare.

*Whatever (harm) a foe may do to a foe,
 or a hater to a hater, an ill-directed mind can
 do one far greater (harm)*

न तं माता पिता कयिरा,
 अञ्जे वापि च जातका।
 सम्मापणिहितं चित्तं,
 सेय्यसो नं ततो करे॥

सुमार्गमा लागेको चित्तले आफूलाई जति
 उपकार गर्दछ, त्यति उपकार बाबु आमा र
 कुटुम्बले समेत गर्न सक्तैनन् ।

Na taṃ mātā pitā kayirā,
 aññe vāpi ca ñātakā;
 Sammāpaṇihitaṃ cittaṃ,
 seyyaso naṃ tato kare.

*What neither mother, nor father,
 nor any other relative can do,
 a well-directed mind does
 and thereby elevates one.*

चित्तवग्गो ततियो निट्ठितो।
 Cittavaggo tatiyo niṭṭhito.

को इमं पथविं विचेस्सति,
 यमलोकञ्च इमं सदेवकां
 को धम्मपदं सुदेसितं,
 कुसलो पुप्फमिव पचेस्सति॥

यमलोक, देवलोक सहितको यो पृथ्वीलाई कस्ले जित्न सक्तछ ?
 चतुर मालीले फूल छाने भै राम्रोसँग
 देशित धर्मपद कस्ले रोज्न सक्ला ? ॥१॥

Sravasti

44.

500 Bhikkhus

Ko imaṃ pathaviṃ vicessati,
 yamalokañca imaṃ sadevakaṃ;
 Ko dhammapadaṃ sudesitaṃ,
 kusalo pupphamiva pacesati.

*Who will comprehend this earth (self)
 and this realm of Yama and this world together
 with the devas? Who will investigate
 the well-taught Path of Virtue, even as an expert
 (garland-maker) will pick flowers?*

४५.

सेखो पथविं विचेस्सति,
यमलोकञ्च इमं सदेवकां
सेखो धम्मपदं सुदेसितं,
कुसलो पुप्फमिव पचेस्सति॥

यमलोक, देवलोक सहितको यो पृथ्वीलाई शैक्षले जित्ता,
चतुर मालीले भैँ राम्रोसँग देशित धर्मपद शैक्षले रोज्ता ॥

45.

Sekho pathaviṃ vicessati,
yamalokañca imaṃ sadevakam;
Sekho dhammapadam sudesitam,
kusalo pupphamiva pacesati.

*A disciple in training (sekha) will comprehend
this earth (self) and this realm of Yama and
this world together with the devas?*

*A disciple in training (sekha) will investigate
the well-taught Path of Virtue, even as an expert
(garland-maker) will pick flowers.*

श्रावस्ती

४६. मृगतृष्णा भावना गर्ने भिक्षु

फेणूपमं कायमिमं विदित्वा,
मरीचिधम्मं अभिसम्बुधानो।
छेत्वान मारस्स पपुष्फकानि,
अदस्सनं मच्चुराजस्स गच्छे॥

शरीरलाई पानीको फीँज समान अथवा
मृगतृष्णा समान सम्भरेर पण्डितहरू
मारबन्धनबाट मुक्त भई मारले नदेख्ने ठाउँमा पुग्दछन् ॥

Sravasti

46. Bhikkhu with mirage meditation

Phenūpamaṃ kāyamimaṃ viditvā,
marīcidhammaṃ abhisambudhāno;
Chetvāna mārassa papupphakāni,
adassanaṃ maccurājassa gacche.

*Knowing that this body is like foam and
comprehending its mirage-nature, one should
destroy the flower-shafts of sensual passions
(Mara) and pass beyond the sight of
the king of death.*

पुप्फानि हेव पचिनन्तं,
 ब्यासत्तमनसं नरं।
 सुत्तं गामं महोघोव,
 मच्चु आदाय गच्छति॥

पञ्चकामेन्द्रियरूपी फूल टिप्नमा
 आसक्त भईरहने व्यक्तिलाई, बाढीले
 सुतिरहेका ग्रामवासीहरूलाई बगाएर लगे भैं
 मृत्युले लैजान्छ ॥

Sravasti

47.

Vidudabha

Pupphāni heva pacinantam,
 byāsattamanasaṃ naram;
 Suttaṃ gāmaṃ mahoghova,
 maccu ādāya gacchati.

*The man who gathers flowers
 (of sensual pleasure), whose mind is distracted,
 death carries off as a great flood sweeps
 away a sleeping village.*

पुष्फानि हेव पचिनन्तं,
 ब्यासत्तमनसं नरां
 अतित्तज्जेव कामेसु,
 अन्तको कुरुते वसां॥

पञ्चकामेन्द्रियरूपी फूल टिप्पमा
 व्यस्त भई रहने व्यक्तिलाई
 आफ्नो तृष्णा पूरा नहुँदै मृत्युराजले वशमा राख्दछ ॥५॥

Sravasti, Jetavana

48.

Patipujika

Pupphāni heva pacinantam,
 byāsattamanasam naram;
 Suttam gāmaṃ mahoghova,
 maccu ādāya gacchati.

*The man who gathers flowers
 (of sensual pleasure), whose mind is distracted,
 and who is insatiate in desires,
 the Destroyer brings under his sway.*

यथापि भमरो पुप्फं,
 वण्णगन्धमहेठयं।
 पलेति रसमादाय,
 एवं गामे मुनी चरे॥

भमराले फूलको रङ्ग रूप नबिगारिकन
 त्यसको रस चुसेर गए भैं
 मुनिहरू ग्राममा विचरण गर्दछन् ॥

Sravasti

49. A miser Kosiya Merchant

Yathāpi bhamaro puppham,
 vaṇṇagandhamahethayam;
 Paleti rasamādāya,
 evaṃ gāme munī care.

*As a bee without harming the flower,
 its colour or scent, flies away, collecting only
 the honey, even so should
 the sage wander in the village.*

न परेसं विलोमानि,
 न परेसं कताकतां।
 अत्तनोव अवेक्खेय्य,
 कतानि अकतानि च॥

अर्काको दोष र अर्काले के गय्यो के गरेन भनी हेर्नुभन्दा
 आफ्नो दोष र आफूले के गरें के गरिनं भनी
 हेर्नु नै बेस छ ॥

Na paresaṃ vilomāni,
 na paresaṃ katākataṃ;
 Attanova avekkheyya,
 katāni akatāni ca.

*Let not one seek others' faults,
 things left done and undone by others,
 but one's own deeds done and undone.*

यथापि रुचिरं पुष्पं,
 वण्णवन्तं अगन्धकं।
 एवं सुभासिता वाचा,
 अफला होति अकुब्बतो॥

जस्तो बास नआएको फूल राम्रो भएता पनि निष्फल हुन्छ,
 त्यस्तै क्रियाहीन कुरा पनि निष्फल हुन्छ ॥

Sravasti

51.

Chattapani

Yathāpi ruciraṃ pupphaṃ,
 vaṇṇavantam agandhakam;
 Evaṃ subhāsītā vācā,
 aphalā hoti akubbato.

*As a flower that is lovely and beautiful
 but is scentless, even so fruitless is
 the well-spoken word of one
 who does not practice it.*

५२.

यथापि रुचिरं पुष्पं,
वण्णवन्तं सुगन्धकं।
एवं सुभासिता वाचा,
सफला होति कुब्बतो॥

सुगन्ध भएको राम्रो फूलको कदर भए भैं
क्रियायुक्त कुरा सफल हुन्छ ॥

52.

Yathāpi ruciram puppham,
vaṇṇavantam sugandhakam;
Evaṃ subhāsītā vācā,
saphalā hoti kubbato.

*As a flower that is lovely and beautiful and
scent-laden, even so fruitful is
the well-spoken word of one who practices it.*

यथापि पुष्परासिम्हा,
 कयिरा मालागुणे बहू।
 एवं जातेन मच्चेन,
 कत्तब्बं कुसलं बहुं॥

मालीले धेरै फूलबाट छानी छानी राम्रो माला गाँसे भैं
 संसारमा जन्मने मानिसले धेरै कुशल कर्म गर्नुपर्छ ॥१०॥

Sravasti

53.

Visakha Upasika

Yathāpi puppharāsīmhā,
 kayirā mālāguṇe bahū;
 Evaṃ jātena maccena,
 kattabbaṃ kusalaṃ bahuṃ.

*As from a heap of flowers many
 a garland is made, even so many good deeds
 should be done by one born a mortal.*

न पुष्पगन्धो पटिवातमेति,
 न चन्दनं तगरमल्लिका।
 सतञ्च गन्धो पटिवातमेति,
 सब्बा दिसा सप्पुरिसो पवायति॥

फूल, चन्दन, चमेली आदिको बास हावा
 नपुगेको ठाउँमा जान सक्तैन
 किन्तु सत्पुरुषको सौजन्यरूपी सुगन्ध
 दशै दिशामा फैलिन्छ ॥

Na pupphagandho paṭivātameti,
 na candanaṃ tagaramallikā;
 Satañca gandho paṭivātameti,
 sabbā disā sappuriso pavāyati.

*The perfume of flowers blows not against
 the wind, nor dies the fragrance of sandalwood,
 tagara and jasmine, but the fragrance of the
 virtuous blows against the wind;
 the virtuous man pervades every direction.*

५५.

चन्दनं तगरं वापि,
उप्पलं अथ वस्सिकी।
एतेसं गन्धजातानं,
सीलगन्धो अनुत्तरो॥

चन्दन, तगर कमल, चमेली आदिको
सुगन्ध भन्दा शील-गुणको सुगन्ध उत्तम हुन्छ ॥

55.

Candanam tagaram vāpi,
uppalam aṭha vassikī;
Etesam gandhajātānaṃ,
sīlagandho anuttaro.

*Sandalwood, tagara, lotus, jasmine:
above all these kinds of fragrance,
the perfume of virtue is by far the best.*

अप्पमतो अयं गन्धो,
य्वायं तगरचन्दनं।
यो च सीलवतं गन्धो,
वाति देवेसु उत्तमो॥

तगर चन्दनादिको सुगन्ध कस्ती छ,
शीलवान्हरूको सुगन्ध देवलोकसम्म पनि फैलिन्छ ॥

Rajgriha, Venuvana 56. Mahakasyap Sthavira

Appamatto ayam gandho,
yvāyam tagaracandanam;
Yo ca sīlavataṃ gandho,
vāti devesu uttamo.

*Of little account is the fragrance of tagara or
sandal; the fragrance of the virtuous,
which blows even amongst the gods,
is supreme.*

तेसं सम्पन्नसीलानं,
 अप्पमादविहारिनं।
 सम्मदञ्जा विमुत्तानं,
 मारो मगं न विन्दति॥

शीलवान् र अप्रमादी भएर चित्तलाई क्लेशबाट मुक्त गराएर
 बस्ने व्यक्तिको मार्ग मारले पत्ता लगाउन सक्तैन ॥

Rajgriha

57.

Godhika Thera

Tesaṃ sampannasīlānaṃ,
 appamādavihāriṇaṃ;
 Sammadaññā vimuttānaṃ,
 māro maggaṃ na vindati.

*Mara finds not the path of those
 who are virtuous, careful in living,
 and freed by right knowledge.*

यथा सङ्कारठानस्मिं, उज्झितस्मिं महापथे।
पदुमं तत्थ जायेथ, सुचिगन्धं मनोरमं॥

58.

Yathā saṅkāraṭhānasmim, ujjhitasmim mahāpathe;
Padumaṃ tattha jāyetha, sucigandhaṃ manoramam.

५९.

एवं सङ्कारभूतेसु, अन्धभूते पुथुज्जने।
अतिरोचति पञ्जाय, सम्मासम्बुद्धसावको॥

ठूठूला बाटामा फ्याँकिएका फोहर ठाउँमा
कमलको फूल उम्रेभै क्लेशयुक्त पृथग्जनको बीचमा
सम्यक्सम्बुद्धका शिष्यहरू प्रज्ञावान् भएर जगमगाउँछ ॥

Jetavana

59.

Garahadinna

Evam saṅkārabhūtesu, andhabhūte puthujjane;
Atirocati paññāya, sammāsambuddhasāvako.

*(58-59) As upon a heap of rubbish thrown on
the highway, a sweet-smelling, lovely lotus may
grow, even so amongst worthless beings,
a disciple of the Fully Enlightened
One outshines the blind worldlings in wisdom.*

पुप्फवग्गो चतुत्थो निट्ठितो।
Pupphavaggo catuttho niṭṭhito.

श्रावस्ती, जेतवन

६०. प्रसेनजित राजाको सेवक

दीघा जागरतो रत्ति,
दीघं सन्तस्स योजनं।
दीघो बालानं संसारो,
सद्धम्मं अविजानतां॥

निंद नआउनेलाई रात लामो जस्तो लाग्ने, थाकेकालाई
एक योजनको बाटो पनि टाढा जस्तो लाग्ने हुन्छ,
त्यस्तै सद्धर्म नजान्ने अज्ञानी मूर्खलाई
संसारको बाटो लामो लाग्दछ ॥१॥

Sravasti, Jetavana 60. Staff of King Pasendi

Dīghā jāgarato ratti,
dīghaṃ santassa yojanaṃ;
Dīgho bālānaṃ saṃsāro,
saddhammaṃ avijānataṃ.

*Long is the night to the wakeful;
long is the league to the weary;
long is samsara to the foolish
who know not the Sublime Truth.*

चरञ्चे नाधिगच्छेय्य,
 सेय्यं सदिसमत्तनो।
 एकचरियं दळ्हं कयिरा,
 नत्थि बाले सहायता॥

भरसक आफूभन्दा गुणी मानिसको सत्संगत् गर्नु,
 नभए आफू समानको सत्संगत् गर्नु तर आफूभन्दा
 दुर्गुणीको संगत् कहिल्यै नगर्नु, यस्ताको संगत गर्नुभन्दा त
 सुदृढ मन राखी एकलै हिंड्नु जाति छ ॥२॥

Sravasti

61. Companion of Kasyap

Carañce nādhigaccheyya,
 seyyaṃ sadisamattano;
 Ekacariyaṃ daḷhaṃ kayirā,
 natthi bāle sahaīyatā.

*If, as the disciple fares along,
 he meets no companion who is better or equal,
 let him firmly pursue his solitary career.
 There is no fellowship with the foolish.*

पुत्ता मत्थि धनम्मत्थि,
 इति बालो विहञ्जति।
 अत्ता हि अत्तनो नत्थि,
 कुतो पुत्ता कुतो धनं॥

‘मेरो छोरा छ’ ‘धन छ’ भनी अज्ञानीहरू चिन्तित हुन्छन् ।
 आफ्नो देह नै आफूले भने जस्तो छैन भने छोरा भएर के !
 धन भएर के ! ॥३॥

Sravasti

62.

Merchant Ananda

Puttā matthi dhanammatthi,
 iti bālo vihaññati;
 Attā hi attano natthi,
 kuto puttā kuto dhanam.

“Sons have I; wealth have I”:
 Thus is the fool worried. Verily,
 he himself is not his own. Whence sons?
 Whence wealth?

यो बालो मञ्जति बाल्यं,
 पण्डितो वापि तेन सो।
 बालो च पण्डितमानी,
 स वे “बालो”ति वुच्चति॥

आफ्नो मूर्खतालाई चिन्नसक्ने
 मानिस नै पण्डित कहलाइन्छ,
 मूर्ख भईकन पनि पण्डित हुँ भन्नेलाई मूर्ख भन्दछन् ॥४॥

Jetavana

63.

A Thief

Yo bālo maññati bālyam,
 paṇḍito vāpi tena so;
 Bālo ca paṇḍitamānī,
 sa ve “bālo”ti vuccati.

*The fool who knows that he is a fool is for
 that very reason a wise man;
 the fool who thinks that he is wise is called
 a fool indeed.*

यावजीवम्पि चे बालो,
 पण्डितं पयिरूपासति।
 न सो धम्मं विजानाति,
 दब्बी सूपरसं यथा॥

दारुले तिहुन तरकारीको स्वाद थाहा नहुने भैँ
 मूर्खजनले पनि जीवनभर
 पण्डितको सत्संगत् गरेता पनि
 धर्मको मर्म बुझ्न सक्तैन ॥५॥

Yāvajīvampi ce bālo,
 paṇḍitaṃ payirupāsati;
 Na so dhammaṃ vijānāti,
 dabbī sūparasam yathā.

*Though a fool, through all his life,
 associates with a wise man,
 he no more understands the Dhamma
 than a spoon (tastes) the flavor of soup.*

मुहुत्तमपि चे विञ्जू,
पण्डितं पयिरुपासति।
खिप्पं धम्मं विजानाति,
जिह्वा सूपरसं यथा॥

जिब्रोले तिहुन तरकारीको स्वाद पाए भैं विज्ञजनले,
क्षणमात्र भए पनि पण्डितहरूको सत्संगत्
पायो भने धर्मको रस बुझिहाल्छ ॥६॥

Sravasti, Jetavana 65. Bhaddavaggiya Bhikkhu

Muhuttamapi ce viññū,
paṇḍitaṃ payirupāsati;
Khippaṃ dhammaṃ vijānāti,
jivhā sūparaṣaṃ yathā.

*Though an intelligent person,
associates with a wise man for only a moment,
he quickly understands the Dhamma
than a tongue (tastes) the flavor of soup.*

चरन्ति बाला दुम्मेधा,
 अमित्तेनेव अत्तना।
 करोन्ता पापकं कम्मं,
 यं होति कटुकप्पलं॥

मूर्खहरूले आफैलाई शत्रु बनाएर पाप कर्म गर्छन् !
 त्यही पाप कर्मको कटुफल पछि आफैलाई प्राप्त हुन्छ ॥७॥

Rajgriha

66. Suppabuddha, the Leprosy

Caranti bālā dummedhā,
 amitteneva attanā;
 Karontā pāpakam kammaṃ,
 yaṃ hoti kaṭukapphalam.

*Fools with little wit move about with
 the very self as their own foe, doing evil deeds
 the fruit of which is bitter.*

६७.

न तं कम्मं कतं साधु,
यं कत्वा अनुतप्पति।
यस्स अस्सुमुखो रोदं,
विपाकं पटिसेवति॥

जुन कामको फल भोग गर्दा आँसु बहाई पछुतो गर्नु पर्ला,
त्यस्तो काम सज्जनले नगर्नु नै बेस हो ॥८॥

67.

Na taṃ kammaṃ kataṃ sādhu,
yaṃ katvā anutappati;
Yassa assumukho rodam,
vipākaṃ paṭisevati.

*That deed is not well done when,
after having done it, one repents and when
weeping, with tearful face,
one reaps the fruit thereof.*

तञ्च कम्मं कतं साधु,
 यं कत्वा नानुतप्पति।
 यस्स पतीतो सुमनो,
 विपाकं पटिसेवति॥

जुन कामको फल भोग गर्दा पछुतो गर्नुपर्दैन,
 चित्त प्रसन्न रहन्छ, सज्जनले त्यस्तो काम गर्नुपर्दछ ॥९॥

Veluvana

68.

Sumana, a Gardener

Tañca kammaṃ kataṃ sādhu,
 yaṃ katvā nānutappati;
 Yassa paṭīto sumano,
 vipākaṃ paṭisevati.

*That deed is well done when,
 after having done it, one repents not and when,
 with joy and pleasure,
 one reaps the fruit thereof.*

मधुवा मञ्जति बालो,
याव पापं न पच्चति।
यदा च पच्चति पापं,
बालो दुक्खं निगच्छति॥

पापको फल भोग गर्नु नपरेसम्म मूर्खले
आफूले गरेको खराब कामलाई मह जस्तो ठान्दछ,
तर पापको फल भोग्नु पर्दा दुःखित हुन्छ ॥१०॥

Jetavana

69. Bhikkhuni Uppalavanna

Madhuvā maññati bālo,
yāva pāpaṃ na paccati;
Yadā ca paccati pāpaṃ,
bālo dukkhaṃ nigacchati.

*As sweet as honey is an evil deed,
so thinks the fool so long as it ripens not;
but when it ripens, then he comes to grief.*

मासे मासे कुसगेन,
 बालो भुञ्जेय्य भोजनां
 न सो सङ्खातधम्मानं,
 कलं अग्घति सोळसिं॥

महिनामा एकपल्ल मात्र कुशाग्रले भोजन गरेता पनि
 मूर्खहरू पण्डितको अगाडि
 सोह्र आनामा एक आना पनि मूल्यवान् हुन सक्तैन ॥११॥

Rajgriha

70.

Jambuka Aajivaka

Māse māse kusaggena,
 bālo bhuñjeyya bhojanam;
 Na so saṅkhātadhammānaṃ,
 kalam agghati soḷasim.

*Months after month a fool may eat only as much
 food as can be picked upon the tip of a kusa
 grass blade; but he is not worth a sixteenth part
 of them who have comprehended the Truth.*

न हि पापं कतं कम्मं,
सज्जु खीरंव मुच्चति।
डहन्तं बालमन्वेति,
भस्मच्छन्नोव पावको॥

दुहुना साथ दूध विग्रदैँन त्यस्तै
पापको फल पनि तुरुन्तै आउँदैँन,
खरानीको आगोले क्रमशः पोले भैँ पापले
मूर्खलाई क्रमशः पोल्दैँ ल्याउँछ ॥

Rajgriha

71.

Ahi, a Ghost

Na hi pāpaṃ kataṃ kammaṃ,
sajju khīramva muccati;
Dahantaṃ bālaṃ manveti,
bhasmacchannova pāvako.

*Verily, an evil deed committed does not
immediately bear fruit, just as milk curdles
not at once; smouldering, it follows
the fool like fire covered with ashes.*

यावदेव अनत्थाय,
 जत्तं बालस्स जायति।
 हन्ति बालस्स सुक्कंसं,
 मुद्धमस्स विपातयं॥

मूर्खको बुद्धि अनर्थ गर्ने हुन्छ,
 मूर्खले आफ्नो मूर्खताको कारण
 आफ्नो सुख हुने भविष्यलाई
 आफ्नै शिर फोरे भैँ गरेर बिगार्दछ ॥१३॥

Yāvadeva anathāya,
 ñattaṃ bālassa jāyati;
 Hanti bālassa sukkaṃsaṃ,
 muddhamassa vipātayaṃ.

*To his ruin, indeed, the fool gains knowledge
 and fame; they destroy his bright
 lot and cleave his head.*

असन्तं भावनमिच्छेय्य,
पुरेक्खारञ्च भिक्खुसु।
आवासेसु च इस्सरियं,
पूजा परकुलेसु च॥

अर्थ पद्मट्टि ७४ संगै

Jetavana

73.

Sudhamma Thera

Asantaṃ bhāvanamiccheyya,
purekkhārañca bhikkhusu;
Āvāsesu ca issariyaṃ,
pūjā parakulesu ca.

*The fool will desire undue reputation,
precedence among monks.,
authority in the monasteries,
honour among other families.*

७४.

ममेव कत मञ्जन्तु,
गिहीपब्बजिता उभो।
ममेवातिवसा अस्सु,
किच्चाकिच्चेसु किस्मिचि।
इति बालस्स सङ्कप्पो,
इच्छा मानो च वड्ढति॥

७३-७४. खराब विचार हुने भिक्षुले यस्तो इच्छा गर्दछः-
'भिक्षुगणमा माथि बसुं, मठ र विहारको अधिपति होऊँ,
अर्काको घरमा पूजित होऊँ, सबै काम आफूले भने
भैँ होस्' - यस्ता संकल्प गर्ने भिक्षुको मनमा तृष्णा र
अभिमान बढ्दै जान्छ ॥१४-१५॥

74.

Mameva kata maññantu, gihīpabbajitā ubho;
Mamevātivasā assu, kiccākiccesu kismici;
Iti bālassa saṅkappo, icchā māno ca vaḍḍhati.

*Let both laymen and monks think,
“by myself was this done; in every work, great
or small, let them refer to me”.
Such is the ambition of the fool;
his desires and pride increase.*

अञ्जा हि लाभूपनिसा, अञ्जा निब्बानगामिनी।
 एवमेतं अभिञ्जाय, भिक्खु बुद्धस्स सावको।
 सक्कारं नाभिनन्देय्य, विवेकमनुब्रूहये॥

लाभ सत्कार पाइने बाटो अर्कै, निर्वाण पाइने बाटो
 अर्कै सम्भरे बुद्ध शासनमा बस्ने भिक्षुले समाजमा
 लाभ सत्कारको वास्ता नराखी एकान्तवासी
 हुने चर्या बढाउनु पर्दछ ॥१६॥

Sravasti

75.

Vanavasi Tissa Thera

Aññā hi lābhūpanisā,
 aññā nibbānagāminī;
 Evametam abhiññāya,
 bhikkhu buddhassa sāvako;
 Sakkāram nābhinandeyya,
 vivekamanubrūhaye.

Surely, the path that leads to worldly gain is one, and the path that leads to Nibbana is another; understanding this, the bhikkhu, the disciple of the Buddha, should not rejoice in worldly favours, but cultivate detachment.

बालवग्गो पञ्चमो निट्ठितो।
 Bālavaggo pañcamo nitṭhito.

६. पण्डितवग्गो

(पण्डित वर्ग)

6. Paṇḍitavaggo

(Group of Wise)

Dhamma.Digital

निधीनंव पवत्तारं, यं पस्से वज्जदस्सिनां।
 निग्गय्हवादिं मेधाविं, तादिसं पण्डितं भजे।
 तादिसं भजमानस्स, सेय्यो होति न पापियो॥

आफ्नो दोष देखाइ दिनेलाई गाडेको धन देखाइ दिने
 मित्र भनी ठान्नुपर्छ, ज्ञानीहरू आफूलाई गाली गरेर
 सिकाउनेको सत्संगत् छोड्दैनन् त्यस्ताको सत्संगत्
 गर्नाले आफ्नो उन्नति सिवाय हानि हुँदैन ॥१॥

Jetavana

76.

Radha Thera

Nidhīnaṃva pavattāraṃ,
 yaṃ passe vajjadassināṃ;
 Niggayhavādiṃ medhāviṃ,
 tādisaṃ paṇḍitaṃ bhaje;

Tādisaṃ bhajamānassa, seyyo hoti na pāpiyo.

*Should one see a wise man, who, like a revealer
 of treasure, points out faults and reprovess;
 let one associate with such a wise person;
 it will be better, not worse, for him
 who associates with such a one.*

ओवदेय्यानुसासेय्य,
 असब्भा च निवारये।
 सतज्झि सो पियो होति,
 असतं होति अप्पियो॥

उपदेश देऊ, आफूलाई अनुशासन गर,
 असभ्य स्वभाव छोड भन्ने मानिस
 सत्पुरुषहरूको प्रेमपात्र हुन्छ ।
 उसलाई असत्पुरुषले रुचाउँदैन ॥२॥

Ovadeyyānusāseyya,
 asabbhā ca nivāraye;
 Satañhi so piyo hoti,
 asataṃ hoti appiyo.

*Let him advise, instruct and shield one from
 evil; truly pleasing is he to the good,
 displeasing is he to the bad.*

न भजे पापके मित्ते,
 न भजे पुरिसाधमे।
 भजेथ मित्ते कल्याणे,
 भजेथ पुरिसुत्तमे॥

पापी मित्र र अधर्म पुरुषको संगत नगर,
 कल्याण मित्र र उत्तम पुरुषको सत्संगत् गर ॥३॥

Jetavana

78.

Channa Thera

Na bhaje pāpake mitte,
 na bhaje purisādhame;
 Bhajetha mitte kalyāṇe,
 bhajetha purisuttame.

*Associate not with evil friends,
 associate not with mean men; associate with
 good friends, associate with noble men.*

धम्मपीति सुखं सेति,
विप्पसन्नेन चेतसा।
अरियप्पवेदिते धम्मे,
सदा रमति पण्डितो॥

धर्मरस बुभ्ने व्यक्ति प्रसन्न चित्त भई
आरामपूर्वक निदाउँछ,
पण्डितहरूले आर्य धर्ममा मन लगाउँछ ॥४॥

Jetavana

79.

Mahakappina Thera

Dhammapīti sukhaṃ seti,
vipprasannena cetasā;
Ariyappavedite dhamme,
sadā ramati paṇḍito.

*He who imbibes the Dhamma abides in
happiness with mind pacified; the wise man
ever delights in the Dhamma revealed
by the Ariyas.*

उदकञ्चि नयन्ति नेत्तिका,
 उसुकारा नमयन्ति तेजनां।
 दारुं नमयन्ति तच्छका,
 अत्तानं दमयन्ति पण्डिता॥

कुलो खन्नेले आफूलाई चाहिँदो ठाउँमा पानी लैजान्छ,
 बाण बनाउनेले आफूलाई चाहिए बमोजिम बाण बनाउँछ,
 सिकर्मीले पनि आफूलाई चाहिए बमोजिमको काठ बनाउँछ,
 त्यस्तै पण्डितहरूले पनि आफूलाई
 चाहिए बमोजिम आत्मदमन गर्दछन् ॥५॥

Jetavana

80.

Sramanera Pandita

Udakañhi nayanti nettikā,
 usukārā namayanti tejanam;
 Dārum namayanti tacchakā,
 attānam damayanti paṇḍitā.

*Irrigators lead the waters; fletchers bend
 the shafts; carpenters bend the wood;
 the wise control themselves.*

सेलो यथा एकघनो,
 वातेन न समीरति।
 एवं निन्दापसंसासु,
 न समिञ्जन्ति पण्डिता॥

ठूळूला दुङ्गालाई हावाले उखेल्ले नसके
 भौं निन्दा र प्रशंसाले पण्डितहरूलाई
 विचलित गराउन सक्तैन ॥६॥

Jetavana

81.

Bhaddiya Thera

Selo yathā ekaghano,
 vātena na samīrati;

Evam nindāpasamsāsu,
 na samiñjanti paṇḍitā.

*As a solid rock is not shaken by the wind,
 even so the wise are not ruffled
 by praise or blame.*

यथापि रहदो गम्भीरो,
 विप्पसन्नो अनाविलो।
 एवं धम्मानि सुत्वान,
 विप्पसीदन्ति पण्डिता॥

अगाध तथा गम्भीर पोखरीको पानी निर्मल भए जस्तै
 पण्डितहरूको चित्त धर्मश्रवणको प्रभावले
 स्वच्छ र निर्मल हुन्छ ॥७॥

Jetavana

82.

Kaanamaata

Yathāpi rahado gambhīro,
 vippasanno anāvilo;
 Evaṃ dhammāni sutvāna,
 vippasīdanti paṇḍitā.

*Just as a deep lake is clear and still,
 even so, on hearing the teachings,
 the wise become exceedingly peaceful.*

सब्बत्थ वे सप्पुरिसा चजन्ति,
 न कामकामा लपयन्ति सन्तो।
 सुखेन फुट्ठा अथ वा दुखेन,
 न उच्चावचं पण्डिता दस्सयन्ति॥

सत्पुरुषहरूले सबै कुरा त्याग गर्छन्, शान्त भएर काम
 विषयक कुरा केही गर्दैनन्, सुख होस् वा दुःख होस्
 त्यस विषयमा केही पनि बोल्दैनन् ॥८३॥

Jetavana

83.

500 Monks

Sabbattha ve sappurisā cajanti,
 na kāmakāmā lapayanti santo;
 Sukhena phuṭṭhā atha vā dukhena,
 na uccāvacam paṇḍitā dassayanti.

*The good give up (attachment for) everything;
 the saintly prattle not with sensual craving;
 whether affected by happiness or by pain,
 the wise show neither elation nor depression.*

न अत्तहेतु न परस्स हेतु,
 न पुत्तमिच्छे न धनं न रट्ठं।
 न इच्छेय्य अधम्मेन समिद्धिमत्तनो,
 स सीलवा पञ्चवा धम्मिको सिया॥

आफ्नो निमित्त, अर्काको निमित्त अथवा छोराछोरी पाउने
 आशा अथवा धन र राज्यको निमित्त अधर्मबाट समृद्ध हुन्छु
 भन्ने विचार नराख्ने, यस्तालाई धार्मिक भन्दछन् ॥९॥

Jetavana

84.

Dhammika Thera

Na attahetu na parassa hetu,
 na puttamicche na dhanam na rattham;
 Na iccheyya adhammena samiddhimattano,
 sa silavā paññavā dhammiko siyā.

*Neither for the sake of oneself, not for the sake
 of another (does a wise person do any wrong);
 he should not desire son, wealth, or kingdom
 (by doing wrong): by unjust means he should
 not seek his own success. Then (only) such
 a one is indeed virtuous, wise and righteous.*

अप्पका ते मनुस्सेसु,
 ये जना पारगामिनो।
 अथायं इतरा पजा,
 तीरमेवानुधावति॥

यो संसाररूपी समुद्रदेखि उता पार जाने
 मानिस थोरै हुन्छ, अरू बाँकी सबै यतै तीरैतीरमा
 दगुरीरहने हुन्छन् ॥१०॥

Jetavana

85.

Discourse Listener

Appakā te manussesu,
 ye janā pāragāmino;
 Athāyaṃ itarā pajā,
 tīramevānudhāvati.

*Few are there amongst men who go Beyond;
 the rest of mankind only run about on the bank.*

८६.

ये च खो सम्मदक्खाते,
धम्मे धम्मानुवत्तिनो।
ते जना पारमेस्सन्ति,
मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं।।

राम्रोसँग देशना गरिएको सद्वर्म अनुसार आचरण गर्ने
व्यक्ति नै यस्तो दुस्तर सागरको पार तरेर जान्छ ॥११॥

86.

Ye ca kho sammadakkhāte,
dhamme dhammānuvattino;
Te janā pāramessanti,
maccudheyyaṃ suduttaraṃ.

*But those who act rightly according to
the teaching, which is well expounded,
those are they who will reach
the Beyond - Nibbana (crossing) the realm of
passions so hard to cross.*

कण्हं धम्मं विप्पहाय,
सुक्कं भावेथ पण्डितो।
ओका अनोकमागम्म,
विवेके यत्थ दूरमं॥

भिक्षु हो, खराब धर्मलाई छोडी असल धर्म ग्रहण गर्नुपर्छ,
घर छाडेर त्यागी हुनेले एकान्तसेवन गर्नुपर्छ ॥१२॥

Jetavana

87.

500 Visitor Monks

Kaṇhaṃ dhammaṃ vippahāya,
sukkaṃ bhāvētha paṇḍito;
Okā anokamāgamma,
viveke yattha dūramaṃ.

(Verse combined with 88)

८८.

तत्राभिरतिमिच्छेय्य,
हित्वा कामे अकिञ्चनो।
परियोदपेय्य अत्तानं,
चित्तक्लेसेहि पण्डितो॥

कामभोग सबै छोडी नैष्कर्म्यमा रत हुनुपर्दछ,
पण्डितले आफ्नो मनको मैला सबै फयाँकेर
आफूलाई परिशुद्ध बनाउँछ ॥१३॥

88.

Tatrābhiratimiccheyya,
hitvā kāme akiñcano;
Pariyodapeyya attānaṃ,
cittaklesehi paṇḍito.

(87-88). Coming from home to the homeless, the wise man should abandon dark states and cultivate the bright. He should seek great delight in detachment (Nibbana), so hard to enjoy. Giving up sensual pleasures, with no impediments, the wise man should cleanse himself of the impurities of the mind.

८९.

येसं सम्बोधियङ्गेषु, सम्मा चित्तं सुभावितं।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता॥

सम्बोधि अङ्गमा मन बसिसकेका, परिग्रहलाई त्यागेर
अपरिग्रहमा लागेका, मैला रहित चित्त भएका
यस्ता तेज सम्पन्न पुरुषलाई नै निर्वाण-पद
प्राप्ति भएको हुन्छ ॥१४॥

89.

Yesaṃ sambodhiyaṅgesu,
sammā cittaṃ subhāviṭaṃ;
Ādānapaṭinissagge,
anupādāya ye ratā;
Khīṇāsavā jutimanto,
te loke parinibbutā.

*Whose minds are well perfected in
the Factors of Enlightenment, who, without
clinging, delight in “the giving up of grasping”,
(i.e. Nibbana), they, the corruption-free, shining
ones have attained Nibbana even in this world.*

पण्डितवग्गो छट्ठो निट्ठितो।
Paṇḍitavaggo chaṭṭho nitṭhito.

७. अरहन्तवग्गो
(अरहन्त वर्ग)

7. Arahantavaggo

(Group of Arahanta, one who has attained
the final emancipation)

Dhamma.Digital

गतद्धिनो विसोकस्स,
 विप्पमुत्तस्स सब्बधि।
 सब्बगन्थप्पहीनस्स,
 परिळाहो न विज्जति॥

आफ्नो मार्ग तय गरिसकेको, शोक रहित भएर सबै गाँठो
 फुकिसकेको त्यस्ता व्यक्तिलाई शोक सन्ताप हुँदैन ॥१॥

Jeevaka Mango Grove 90.

Jeevaka

Gataddhino visokassa,
 vippamuttassa sabbadhi;
 Sabbaganthappahīnassa,
 pariḷāho na vijjati.

*For him who has completed the journey,
 for him who is sorrow-less,
 for him who from everything is wholly free,
 for him who has destroyed all Ties,
 the fever (of passion) exists not.*

उय्युञ्जन्ति सतीमन्तो,
 न निकेते रमन्ति ते।
 हंसाव पल्ललं हित्वा,
 ओकमोकं जहन्ति ते॥

जसले स्मृतिवान् भएर उद्योग गर्दछ,
 गृहस्थ जीवनमा रमाउन छोड्दछ त्यस्ता व्यक्तिले
 जस्तो हंसले क्षुद्र जलाशय छोडेर जान्छ
 त्यस्तै गरी गृहत्याग गरिदिन्छ ॥२॥

Rajgriha

91.

Mahakasyapa

Uyyuñjanti satīmanto,
 na nikete ramanti te;
 Haṃsāva pallalaṃ hitvā,
 okamokaṃ jahanti te.

*The mindful exert themselves.
 To no abode are they attached.
 Like swans that quit their pools,
 home after home they abandon (and go).*

येसं सन्नचयो नत्थि, ये परिञ्जातभोजना।
सुञ्जतो अनिमित्तो च, विमोक्खो येसं गोचरो।
आकासे व सकुन्तानं, गति तेसं दुरन्नया॥

जसको संग्रह छैन, जो भोजनमा संयमी छ र शून्यस्वरूप
निर्वाणमा दत्तचित्त छ, त्यस्ताको गति आकाशमा
उड्ने पंक्षीको गति जस्तो देख्न गाह्रो हुन्छ ॥३॥

Jetavana

92.

Velatthisisa

Yesam sannicayo natthi,
ye pariññātabhojanā;
Suññato animitto ca,
vimokkho yesam gocaro;
Ākāse va sakuntānam,
gati tesam durannayā.

*They for whom here is no accumulation,
who reflect well over their food,
who have Deliverance,
which is Void and Signless, as their object, -
their course like that of birds in
the air cannot be traced.*

यस्सासवा परिक्खीणा, आहारे च अनिस्सितो।
 सुञ्जतो अनिमित्तो च, विमोक्खो यस्स गोचरो।
 आकासे व सकुन्तानं, पदं तस्स दुरन्नयं॥

जस्को आस्रव क्षीण भईसकेको छ आहारमा आसक्ति छैन,
 शून्यस्वरूप निर्वाणमा दत्त-दृष्टि छ त्यस्ताको गति
 आकाशमा उड्ने पंक्षीको गति जस्तै देख्न गाह्रो हुन्छ ॥४॥

Rajgriha

93.

Anuruddha Thera

Yassāsavā parikkhīṇā, āhāre ca anissito;
 Suññato animitto ca, vimokkho yassa gocaro;
 Ākāse va sakuntānaṃ,
 padaṃ tassa durannayaṃ.

*He whose corruptions are destroyed,
 he who is not attached to food,
 he who has Deliverance,
 which is Void and Signless, as his object, -
 his path, like that of birds in the air,
 cannot be traced.*

यस्मिन्द्रियानि समथङ्गतानि,
 अस्सा यथा सारथिना सुदन्ता।
 पहीनमानस्स अनासवस्स,
 देवापि तस्स पिहयन्ति तादिनो॥

सवारले दमन गरिएको घोडा भैं जस्को इन्द्रिय शान्त
 भइसकेको छ त्यस्ता निरभिमानी अनासवी सन्तको
 स्पृहा देवताहरूले पनि गर्दछन् ॥५॥

Yassindriyāni samathaṅgatāni,
 assā yathā sārathinā sudantā;
 Pahīnamānassa anāsavassa,
 devāpi tassa pihayanti tādino.

*He whose senses are subdued,
 like steeds well-trained by a charioteer,
 he whose pride is such a steadfast one even
 the gods hold dear.*

पथविसमो नो विरुज्झति,
 इन्द्रखिलुपमो तादि सुब्बतो।
 रहदोव अपेतकद्दमो,
 संसारा न भवन्ति तादिनो॥

पृथ्वी समान र इन्द्रकील समान नडगेर बस्ने व्यक्तिको
 मन निर्मल, पंक रहित(हिलो नभएको) जलाशय स्वच्छ
 भएर संसारका अनेक ग्रन्थीहरूमा अल्भिएको हुंदैन ॥६॥

Jetavana

95.

Sariputta Thera

Pathavisamo no virujjhati,
 indakhilupamo tādi subbato;
 Rahadova apetakaddamo,
 saṃsārā na bhavanti tādino.

*Like the earth, a balanced and well-disciplined
 person resents not. He is comparable to
 an Indakhila. Like a pool,
 unsullied by mud is he; to such a balanced one
 life's wanderings do not arise.*

सन्तं तस्स मनं होति,
सन्ता वाचा च कम्म चा
सम्मदञ्जा विमुत्तस्स,
उपसन्तस्स तादिनो॥

राम्रोसंग जानी बुझी मुक्त भैसकेको अर्हत् पुरुषको मन
शान्त हुन्छ, वाणी तथा कर्म पनि शान्त हुन्छ ॥७॥

Jetavana

96.

Tissa Thera of Kausambi

Santaṃ tassa manam hoti,
santā vācā ca kamma ca;
Sammadañña vimuttassa,
upasantassa tādino.

*Calm is his mind, calm is his speech,
calm is his action, who, rightly knowing,
is wholly freed, perfectly peaceful,
and equipoise.*

अस्सद्धो अकतञ्जू च,
सन्धिच्छेदो च यो नरो।
हतावकासो वन्तासो,
स वे उत्तमपोरिसो॥

अन्धविश्वास रहित, निर्वाणका ज्ञानी,
जन्म मरण रहित भएर सबै तृष्णा त्याग गरिसकेको
मानिसलाई उत्तम पुरुष भनिन्छ ॥८॥

Jetavana

97.

Sariputta Thera

Assaddho akataññū ca,
sandhicchedo ca yo naro;
Hatāvakāso vantāso,
sa ve uttamaporiso.

*The man who is not credulous, who understands
the Uncreate (Nibbana), who has cut off
the links, who has put an end to occasion
(of good and evil), who has eschewed
all desires, he indeed, is a supreme man.*

गामे वा यदि वारञ्जे,
 निन्ने वा यदि वा थले।
 यत्थ अरहन्तो विहरन्ति,
 तं भूमिरामणेय्यकं॥

गाउँ, जङ्गल, मैदान, पहाड आदि जुन ठाउँमा अर्हत्हरू
 विहरण गर्दछन् त्यो ठाउँ रमणीय हुन्छ ॥९॥

Jetavana

98. Khadirabaniya Rewata Thera

Gāme vā yadi vāraññe,
 ninne vā yadi vā thale;
 Yattha arahanto viharanti,
 taṃ bhūmirāmaṇeyyakam.

*Whether in village or in forest,
 in vale or on hill, wherever Arahants dwell, -
 delightful, indeed, is that spot.*

रमणीयानि अरञ्जानि,
 यत्थ न रमती जनो।
 वीतरागा रमिस्सन्ति,
 न ते कामगवेसिनो॥

रमणीय जङ्गल जहाँ विषयासक्त साधारण जन बस्न रुचाउँदैन
 त्यहाँ काम-भोगको पीछा छाड्ने वीतरागी
 मात्र बस्न रुचाउँछन् ॥१०॥

Jetavana

99. Forest Dweller Monks

Ramaṇīyāni araññaṇi,
 yattha na ramatī jano;
 Vītarāgā ramissanti,
 na te kāmagavesino.

*Delightful are the forests where worldlings
 delight not; the passionless will rejoice
 (therein), (for) they seek no sensual pleasures.*

अरहन्तवगो सत्तमो निट्ठितो।
 Arahantavaggo sattamo niṭṭhito.

८. सहस्सवग्गो

(सहश्र वर्ग)

8. Sahassavaggo

(Group of Thousands)

Dhamma.Digital

सहस्समपि चे वाचा,
 अनत्थपदसंहिता।
 एकं अत्थपदं सेय्यो,
 यं सुत्वा उपसम्मति॥

अर्थ न वर्थको पद भएका सहस्रवाक्य बोल्नु भन्दा
 सार्थक-पद एउटा नै श्रेष्ठ छ जुन सार्थक-पद सुन्नाले
 शान्ति मिल्दछ ॥१॥

Veluvana

100.

Tambadathika

Sahassamapi ce vācā,
 anatthapadasamhītā;
 Ekaṃ atthapadaṃ seyyo,
 yaṃ sutvā upasammati.

*Better than a thousand utterances,
 comprising useless words,
 is one single beneficial word,
 by hearing which one is pacified.*

सहस्समपि चे गाथा,
 अनत्थपदसंहिता।
 एकं गाथापदं सेय्यो,
 यं सुत्वा उपसम्मति॥

अर्थ न बर्थको पद भएका सहस्र गाथा पढ्नु भन्दा
 सार्थक गाथा एउटा नै श्रेष्ठ छ जुन सार्थक गाथा पढ्नाले
 शान्ति मिल्दछ ॥२॥

Jetavana

101.

Daruciriya Thera

Sahassamapi ce gāthā,
 anatthapadasamhitā;
 Ekam gāthāpadam seyyo,
 yaṃ sutvā upasammati.

*Better than a thousand verses, comprising
 useless words, is one beneficial single line,
 by hearing which one is pacified.*

यो च गाथा सतं भासे,
 अनत्थपदसंहिता।
 एकं धम्मपदं सेय्यो,
 यं सुत्वा उपसम्मति॥

अर्थरहित सय श्लोक पढ्नुभन्दा अर्थसहित शान्ति
 प्राप्त हुने एउटा धर्मपद नै श्रेष्ठ छ,
 जुन पढ्नाले शान्ति मिल्दछ ।

Jetevana

102.

Kundalakesi Theri

Yo ca gāthā satam bhāse,
 anattapadasamhitā;

Ekam dhammapadam seyyo,
 yaṃ sutvā upasammati.

*Should one recite a hundred verses,
 comprising useless words, better is
 one single word of the Dhamma,
 by hearing which one is pacified.*

१०३.

यो सहस्सं सहस्सेन,
सङ्गामे मानुसे जिने।
एकञ्च जेय्यमत्तानं,
स वे सङ्गामजुत्तमो॥

लडाईमा हजारौंलाई जित्नुभन्दा आफूलाई जित्न सक्नेलाई
नै संग्रामजित् भन्दछन् ॥४॥

103.

Yo sahaṣṣaṃ sahaṣṣena,
saṅgāme mānuse jine;
Ekañca jeyyamattānaṃ,
sa ve saṅgāmajuttamo.

*Though one should conquer a million men in
battlefield, yet he, indeed, is the noblest victor
who has conquered himself.*

जेतवन

१०४.

अनर्थ सोध्ने ब्राम्हण

अत्ता हवे जितं सेय्यो,
या चायं इतरा पजा।
अत्तदन्तस्स पोसस्स,
निच्चं सञ्जतचारिनो॥

अर्थ पद्धाडि १०५ सँगै

Jetavana

104. Nonsense asking Brahmin

Attā have jitaṃ seyyo,
yā cāyaṃ itarā pajā;
Attadantassa posassa,
niccaṃ saññatacārino.

(Verse Combined with 105)

१०५.

नेव देवो न गन्धब्बो,
न मारो सह ब्रह्मुना।
जितं अपजितं कयिरा,
तथारूपस्स जन्तुनो॥

१०४-१०५. अर्कालाई जित्नुभन्दा आफूलाई जित्नु बेस हो
किनभने आत्मदमन गरी सदा संयमी हुने व्यक्तिलाई देव,
गन्धर्व, मार तथा ब्रह्माले पनि जित्न सक्दैन ॥५-६॥

105.

Neva devo na gandhabbo,
na māro saha brahmunā;
Jitaṃ apajitaṃ kayirā,
tathārūpassa jantuno.

*(104 and 105) Self-conquest is, indeed,
far greater than the conquest of all other folk;
neither a god nor a gandhabba,
nor Mara with Brahma,
can win back the victory of such a person
who is self-subdued and ever lives in restraint.*

मासे मासे सहस्सेन, यो यजेथ सतं समं।
 एकञ्च भावितत्तानं, मुहुत्तमपि पूजये।
 सायेव पूजना सेय्यो, यञ्चे वस्ससतं हुतां॥

महिना महिनामा हजारौं रूपैयाँ खर्च गरी यज्ञ-होम
 गर्नुभन्दा क्षणभर मात्र भएता पनि संयमी व्यक्तिलाई
 पूजा सत्कार गर्नु बेस - सय वर्ष होम गरेको भन्दा
 क्षणभर गरेको पूजा नै श्रेष्ठ हो ॥७॥

Veluvana

106. Maternal Uncle of Sariputta

Māse māse sahasena,
 yo yajetha sataṃ samam;
 Ekañca bhāvitattānaṃ,
 muhuttamapi pūjaye;
 Sāyeva pūjanā seyyo,
 yañce vassasataṃ hutam.

*Though, month after month with a thousand,
 one should make an offering for a hundred
 years, yet, if, only for a moment, one should
 honour (a Saint) who has perfected himself, -
 that honour is, indeed, better than
 a century of sacrifice.*

यो च वस्ससतं जन्तु, अग्गिं परिचरे वने।
 एकञ्च भावितत्तानं, मुहुत्तमपि पूजये।
 सायेव पूजना सेय्यो, यञ्चे वस्ससतं हुतं॥

सय वर्षसम्म जङ्गलमा वसी यज्ञ गर्नुभन्दा क्षणभर
 भएतापनि इन्द्रिय संयमी व्यक्तिलाई पूजा सत्कार गर्नु बेस,
 किनभने सय वर्ष यज्ञ गरेको भन्दा क्षणभर गरेको
 पूजा नै श्रेष्ठ हो ॥८॥

Veluvana

107. A Sister's Son of Sariputta

Yo ca vassasataṃ jantu, aggiṃ paricare vane;
 Ekañca bhāvitattānaṃ, muhuttamapi pūjaye;
 Sāyeva pūjanā seyyo, yañce vassasataṃ hutam.

*Though, for a century, one man should tend
 the sacred fire in the forest, yet, if, only for
 a moment, he should honour (a Saint) who has
 perfected himself, - that honour is, indeed,
 better than a century of fire-sacrifice.*

यं किञ्चि यिट्ठं व हुतं व लोके,
 संवच्छरं यजेथ पुञ्जपेक्खो।
 सब्बम्पि तं न चतुभागमेति,
 अभिवादना उज्जुगतेसु सेय्यो॥

पुण्यको इच्छा गरी जुनसुकै यज्ञ होम वर्षदिनसम्म गरेतापनि
 ऋजुभूत सन्तलाई गरेको अभिवादनको चौथाई भाग
 बराबरको फल पनि पाउनसक्दैन ॥९॥

Veluvana

108.

Friend of Sariputta

Yaṃ kiñci yitṭhaṃ va hutāṃ va loke,
 saṃvaccharam yajetha puññapekkho;
 Sabbampi taṃ na catubhāgameti,
 abhivādanā ujjugatesu seyyo.

*In this world whatever gift or alms a person
 seeking merit should offer for a year, all that
 is not worth a single quarter or the reverence
 towards the Upright which is excellent.*

अभिवादनसीलिस्स,
 निच्चं वुड्ढापचायिनो।
 चत्तारो धम्मा वड्ढन्ति,
 आयु वण्णो सुखं बलां॥

अभिवादन गर्ने स्वभाव हुने र सधैं वृद्धहरूको सेवा
 सुश्रुषा गर्ने व्यक्तिको चार थोक बढ्दछ- आयु, वर्ण,
 सुख र बल ॥१०॥

Aranyakuti

109.

Dirghayukumar

Abhivādanasīlissa,
 niccam vuddhāpacāyino;
 Cattāro dhammā vaḍḍhanti,
 āyu vaṇṇo sukhaṃ balaṃ.

*For one who is in the habit of constantly
 honouring and respecting the elders,
 four blessings increase – age,
 beauty, bliss and strength.*

यो च वस्ससतं जीवे,
दुस्सीलो असमाहितो।
एकाहं जीवितं सेय्यो,
सीलवन्तस्स ज्ञायिनो॥

दुराचारी र असमाहित पुरुषको सय वर्षको
जीवनभन्दा सदाचारी र ध्यानी पुरुषको एकदिनको
जीवन नै बेस छ ॥११॥

Jetavana

110. Sankicca Sramanera

Yo ca vassasataṃ jīve,
dussīlo asamāhito;
Ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
sīlavantassa jhāyino.

*Though one should live a hundred years,
immoral and uncontrolled,
yet better, indeed, is a single day's life of
one who is moral and meditative.*

यो च वस्ससतं जीवे,
दुप्पञ्जो असमाहितो।
एकाहं जीवितं सेय्यो,
पञ्जवन्तस्स ज्ञायिनो॥

बुद्धिहीन असमाहित पुरुषको सय वर्षको जीवनभन्दा
ध्यानी प्रज्ञावान्को एकैदिनको जीवन बेस छ ॥१२॥

Jetavana

111.

Kaudinnya Sthavira

Yo ca vassasataṃ jīve,
duppañño asamāhito;
Ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
paññavantassa jhāyino.

*Better it is to live one day wise and
meditative than to live a hundred years
foolish and uncontrolled.*

यो च वस्ससतं जीवे,
कुसीतो हीनवीरियो।
एकाहं जीवितं सेय्यो,
वीरियमारभतो दळ्हं॥

अत्सी वीर्यहीन भई सय वर्ष जिउनुभन्दा दृढ उद्योगी भई
एकैदिन जिउनु बेस हुन्छ ॥१३॥

Jetavana

112.

Sappadasa Thera

Yo ca vassasataṃ jīve,
kusīto hīnavīriyo;
Ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
vīriyamārabhato daḷhaṃ.

*Better it is to live one day strenuous and
resolute than to live a hundred years
sluggish and dissipated.*

यो च वस्ससतं जीवे,
 अपस्सं उदयब्बयं।
 एकाहं जीवितं सेय्यो,
 पस्सतो उदयब्बयं॥

उत्पत्ति र विनाशको ज्ञान बिसेर सय वर्ष
 जिउनुभन्दा उत्पत्ति र विनाशको ज्ञान जानेर
 एकैदिन जिउनु बेस हुन्छ ॥१४॥

Jetavana

113.

Patacara Theri

Yo ca vassasataṃ jīve,
 apassaṃ udayabbayaṃ;
 Ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
 passato udayabbayaṃ.

*Better it is to live one day seeing the rise and
 fall of things than to live as hundred years
 without ever seeing the rise and fall of things.*

यो च वस्ससतं जीवे,
 अपस्सं अमतं पदां
 एकाहं जीवितं सेय्यो,
 पस्सतो अमतं पदां॥

अमृतपदलाई बिसैरं सय वर्ष जिउनु भन्दा अमृतपदलाई
 जानेर एकैदिन जिउनु बेस हुन्छ ॥१५॥

Jetavana

114.

Kisagotami Theri

Yo ca vassasataṃ jīve,
 apassaṃ amataṃ padaṃ;
 Ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
 passato amataṃ padaṃ.

*Better it is to live one day seeing
 the Deathless than to live a hundred years
 without ever seeing the Deathless.*

यो च वस्ससतं जीवे,
 अपस्सं धम्ममुत्तमां
 एकाहं जीवितं सेय्यो,
 पस्सतो धम्ममुत्तमां॥

उत्तम धर्म नजानेर सय वर्ष जिउनु भन्दा उत्तम धर्म जानेर
 एकैदिन जिउनु बेस हुन्छ ॥१६॥

Jetavana

115.

Bahuputtika Theri

Yo ca vassasataṃ jīve,
 apassaṃ dhammamuttamaṃ;
 Ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
 passato dhammamuttamaṃ.

*Better it is to live one day seeing the Supreme
 Truth than to live a hundred years without
 ever seeing the Supreme Truth.*

सहस्सवग्गो अट्ठमो निट्ठित्तो।
 Sahassavaggo aṭṭhamo niṭṭhito.

जेतवन

११६.

चूलेकसाटक ब्राह्मण

अभित्थरेथ कल्याणे,
पापा चित्तं निवारये।
दन्धज्झि करोतो पुञ्जं,
पापस्मिं रमती मनो॥

पुण्य भट्टै गरिहाल्लुपच्छं, मनमा पाप चिताउनु हुँदैन,
पुण्य गर्नमा बेर लगायो भने पापमा चित्त जाने
सम्भावना हुन्छ ॥१॥

Jetavana

116.

Culekasataka Brahmin

Abhittharetha kalyāṇe,
pāpā cittaṃ nivāraye;
Dandhañhi karoto puññaṃ,
pāpasmim ramatī mano.

Hasten to do good; restrain your mind from evil.

He who is slow in doing good,

his mind delights in evil.

पापञ्चे पुरिसो कयिरा,
 न नं कयिरा पुनप्पुनं।
 न तम्हि छन्दं कयिराथ,
 दुक्खो पापस्स उच्चयो॥

मानिसले पाप गरिहाल्यो भने पनि फेरि फेरि गर्नु हुँदैन ।
 पापमा इच्छा बढाउनु हुँदैन,
 पाप थुप्रियो भने दुःखको कारण बन्न जान्छ ॥२॥

Jetavana

117.

Seyyassaka Thera

Pāpañce puriso kayirā,
 na naṃ kayirā punappunam;
 Na tamhi chandaṃ kayirātha,
 dukkho pāpassa uccayo.

*Should a person commit evil,
 let him not do it again and again.
 Let him not find pleasure therein,
 for painful is the accumulation of evil.*

पुञ्जञ्चे पुरिसो कयिरा,
 कयिरा नं पुनप्पुनां।
 तम्हि छन्दं कयिराथ,
 सुखो पुञ्जस्स उच्चयो॥

पुण्य गरिसक्यो भने फेरि पनि गर्नुपर्छ ।
 त्यसमा खुब उत्साह बढाउनु पर्छ ।
 पुण्यको रास सुखको कारण हो ॥३॥

Jetavana

118.

Laajdeva Kanya

Puññañce puriso kayirā,
 kayirā naṃ punappunam;
 Tamhi chandaṃ kayirātha,
 sukho puññaṣsa uccayo.

*Should a person do good,
 let him do it again and again.
 let him find pleasure therein,
 for blissful is the accumulation of good.*

पापोपि पस्सति भद्रं,
याव पापं न पच्चति।
यदा च पच्चति पापं,
अथ पापो पापानि पस्सति॥

पापको फल नपाएसम्म पापीले पाप गर्नु बेस सम्भन्छ ।
पापको फल पाएपछि मात्रै उसलाई पापको
पूरा परिचय हुन्छ ॥४॥

Jetavana

119. Merchant Anathapindika

Pāpopi passati bhadram,
yāva pāpaṃ na paccati;
Yadā ca paccati pāpaṃ,
atha pāpo pāpāni passati.

*It may be well with the evil-doer as long as
the evil ripens not. But when it does ripen,
then the evil-doer sees (the painful results of)
his evil deeds.*

१२०.

भद्रोपि पस्सति पापं,
याव भद्रं न पच्चति।
यदा च पच्चति भद्रं,
अथ भद्रो भद्रानि पस्सति॥

पुण्य गर्नेले पनि पुण्यको फल नआएसम्म
पुण्य खराब सम्भन्छ । पुण्यको फल आएपछि मात्रै
उसलाई पुण्यको पूरा परिचय हुन्छ ॥५॥

120.

Bhadropi passati pāpaṃ,
yāva bhadraṃ na paccati;
Yadā ca paccati bhadraṃ,
atha bhadro bhadraṇi passati.

*It may be ill with the doer of good as long as
the good ripens not. But when it does ripen,
then the doer of good sees
(the pleasant results of) his good deeds.*

मावमञ्जेथ पापस्स, न मन्तं आगमिस्सति।
 उदबिन्दुनिपातेन, उदकुम्भोपि पूरति।
 बालो पूरति पापस्स, थोकं थोकम्पि आचिनं॥

अलिकति पाप गरेर के होला भनेर नसम्भन्नु, एक एक
 थोपा गरेर पानीले गाग्री भरे भैँ मूर्खजनले पनि
 अलि अलि गरेर पाप थुपाछ्छ ॥६॥

Jetavana

121. An uncontrolled Bhikkhu

Māvamaññetha pāpassa,
 na mantam āgamissati;
 Udabindunipātena,
 udakumbhopi pūراتि;
 Bālo pūरति pāpassa,
 thokam thokampi ācinam.

*Think not lightly of evil, saying,
 "It will not come to me." Drop by drop is
 the water pot filled. Likewise, the fool,
 gathering it little by little, fills himself with evil.*

मावमञ्जेथ पुञ्जस्स, न मन्तं आगमिस्सति।
 उदबिन्दुनिपातेन, उदकुम्भोपि पूरति।
 धीरो पूरति पुञ्जस्स, थोकं थोकम्पि आचिनं॥

अलिकता पुण्य गरेर के होला भनी नभन,
 एक-एक थोपा पानीले गाग्री भरे भैँ धीर पुण्यवान्ले
 अलि अलि गरेर पुण्य थुपाछ्छै ॥७॥

Jetavana

122. Merchant Vilalpaada

Māvamaññetha puññassa,
 na mantam āgamissati;
 Udabindunipātena,
 udakumbhopi pūrati;
 Dhīro pūrati puññassa,
 thokam thokampi ācinam.

*Think not lightly of good, saying,
 “It will not come to me.” Drop by drop is
 the water pot filled. Likewise, the wise man,
 gathering it little by little,
 fills himself with good.*

वाणिजोव भयं मगं,
 अप्पसत्थो महद्धनो।
 विसं जीवितुकामोव,
 पापानि परिवज्जये॥

हतियार नहुने महाधनी व्यापारीले भययुक्त वाटो छोडे भैँ
 अथवा जिउने इच्छा हुनेले विषलाई छोडे भैँ मनुष्यले
 पाप गर्न छोड्नु पर्छ ॥८॥

Jetavana

123.

A Merchant Trader

Vāṇijova bhayaṃ maggaṃ,
 appasattho mahaddhano;
 Visaṃ jīvitukāmoṃva,
 pāpāni parivajjaye.

*Just as a trader with a small escort and great
 wealth would avoid a perilous route,
 or just as one desiring to live avoids poison,
 even so should one shun evil.*

पाणिमिहं चे वणो नास्स,
 हरेय्य पाणिना विसं
 नाब्बणं विसमन्वेति,
 नत्थि पापं अकुब्बतो॥

हातमा घाउ नहुनेले विष छोएता पनि विष नलागे भ्रै
 पाप नगर्नेलाई पापले छुँदैन ॥९॥

Veluvana

124.

Kukkutamitta

Pāṇimhi ce vaṇo nāssa,
 hareyya pāṇinā viṣaṃ;
 Nābbaṇaṃ visamanveti,
 natthi pāpaṃ akubbato.

*If on the hand there is no wound,
 one may carry even poison in it.
 Poison does not affect one who is free from
 wounds. For him who does no evil,
 there is no ill.*

यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति,
 सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्सा
 तमेव बालं पच्चेति पापं,
 सुखुमो रजो पटिवातं व खित्तो॥

जताबाट हावा बहेको छ उतातिर धुलो फ्याँक्दा
 आफैतिर आए भैं निर्दोषी, शुद्ध, क्लेश रहित पुरुषलाई
 गरेको दोषारोपणको प्रतिफल आफैलाई पर्न आउँछ ॥१०॥

Jetavana

125.

Kok, a Hunter

Yo appaduṭṭhassa narassa dussati,
 suddhassa posassa anaṅgaṇassa;
 Tameva bālaṃ pacceti pāpaṃ,
 sukhumo rajo paṭivātaṃ va khitto.

*Like fine dust thrown against the wind,
 evil falls back upon that fool who offends an
 inoffensive, pure and guiltless man.*

गब्भमेके उप्पज्जन्ति,
 निरयं पापकम्मिनो।
 सग्गं सुगतिनो यन्ति,
 परिनिब्बन्ति अनासवा॥

कोही संसारमा जन्मन्छ, कोही पापी नरकमा जन्मन्छ,
 पुण्यवान्ले स्वर्गमा जन्म लिन्छ, चित्तमलरहित अनास्रव
 व्यक्तिलाई परिनिर्वाण प्राप्तहुन्छ ॥११॥

Jetavana

126.

Tissa Thera

Gabbhameke uppajjanti,
 nirayaṃ pāpakammino;
 Saggam sugatino yanti,
 parinibbanti anāsavā.

*Some are born in the womb; the wicked are
 born in hell; the devout go to heaven;
 the stainless pass into Nibbana.*

न अन्तलिक्खे न समुद्दमज्झे,
 न पब्बतानं विवरं पविस्सा
 न विज्जती सो जगतिप्पदेसो,
 यत्थट्ठितो मुच्चेय्य पापकम्मा॥

आकाश, समुद्र तथा पर्वतको गुफामा जहाँ गएर बसेतापनि
 आफूले गरेको पापको फलबाट बच्न सकिदैन ॥१२॥

Jetavana

127.

Three Bhikkhus

Na antalikkhe na samuddamajjhe,
 na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa;
 Na vijjatī so jagatippadeso,
 yatthaṭṭhito mucceyya pāpakammā.

*Neither in the sky nor in mid-ocean,
 nor by entering into mountain clefts,
 nowhere in the world is there a place where
 one may escape from the results of evil deeds.*

न अन्तलिक्खे न समुद्धमज्झे,
न पब्बतानं विवरं पविस्सा
न विज्जती सो जगतिप्पदेसो,
यत्थद्वितं नप्पसहेय्य मच्चु॥

आकाश, समुद्र वा पर्वतको गुफा होस् जहाँ गएर बसे
तापनि मृत्युबाट बच्न सकिदैन ॥१३॥

Kapilavastu, Nigrodharam **128.** Suppabuddha Shakya

Na antalikkhe na samuddamajjhe,
na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa;
Na vijjatī so jagatippadeso,
yatthatthitaṃ nappasaheyya maccu.

*Neither in the sky nor in mid-ocean,
nor by entering into mountain clefts,
nowhere in the world is there a place where
one may will not be overcome by death.*

पापवग्गो नवमो निट्ठित्तो।
Pāpavaggo navamo niṭṭhito.

सब्बे तसन्ति दण्डस्स,
 सब्बे भायन्ति मच्चुनो।
 अत्तानं उपमं कत्वा,
 न हनेय्य न घातये॥

दण्ड देखेर सबै डराउँछन्, मृत्यु देखेर सबै काँप्टछन्,
 त्यसकारण आफू भैँ सम्झी प्राणीलाई हिंसा
 नगर्नु र नगराउनु ॥१॥

Jetavana

129. Chabaggiya Bhikkhu

Sabbe tasanti daṇḍassa,
 sabbe bhāyanti maccuno;
 Attānaṃ upamaṃ katvā,
 na haneyya na ghātaye.

*All tremble at violence; all fear death.
 Putting oneself in the place of another,
 one should not kill nor cause another to kill.*

सब्बे तसन्ति दण्डस्स,
 सब्बेसं जीवितं पियं।
 अत्तानं उपमं कत्वा,
 न हनेय्य न घातये॥

दण्ड देखेर सबै डराउँछन् सबैलाई ज्यानको माया छ,
 त्यसकारण आफू भै सम्झी प्राणीलाई आघात
 नगर्नु र नगराउनु ॥२॥

Jetavana

130. Chabaggiya Bhikkhu

Sabbe tasanti daṇḍassa,
 sabbesaṃ jīvitaṃ piyaṃ;
 Attānaṃ upamaṃ katvā,
 na haneyya na ghātaye.

All tremble at violence; life is dear to all.

*Putting oneself in the place of another,
 one should not kill nor cause another to kill.*

सुखकामानि भूतानि,
 यो दण्डेन विहिंसति।
 अत्तनो सुखमेसानो,
 पेच्च सो न लभते सुखं॥

आफ्नो सुखको लागि सुखकामी प्राणीलाई जस्ले दण्डद्वारा
 हिंसा पीडा दिन्छ, त्यसले परलोकमा सुख पाउँदैन ॥३॥

Jetavana

131.

A group of Boys

Sukhakāmāni bhūtāni,
 yo daṇḍena vihiṃsati;
 Attano sukhamesāno,
 pecca so na labhate sukhaṃ.

*One who, while himself seeking happiness,
 oppresses with violence other beings
 who also desire happiness, will not attain
 happiness hereafter.*

१३२.

सुखकामानि भूतानि,
यो दण्डेन न हिंसति।
अत्तनो सुखमेसानो,
पेच्च सो लभते सुखं॥

आफ्नो सुखको लागि सुखकामी प्राणीलाई
जस्ले दण्डद्वारा हिंसा पीडा दिदैन,
त्यसलाई परलोकमा सुख प्राप्ति हुन्छ ॥४॥

132.

Sukhakāmāni bhūtāni,
yo daṇḍena na himsati;
Attano sukhamesāno,
pecca so labhate sukhaṃ.

*One who, while himself seeking happiness,
does not oppress with violence other beings
who also desire happiness,
will find happiness hereafter.*

मावोच फरुसं कञ्चि,
वुत्ता पटिवदेय्यु तं।
दुक्खा हि सारम्भकथा,
पटिदण्डा फुसेय्यु तं॥

कठोर वचन नबोल, अरूले पनि तिमिलार्ई उतिकै कडा
वचन बोल्नेछ, कडा वचन बोल्नाले
त्यसको बदला दण्ड पाउने छौं ॥५॥

Jetavana

133.

Kundadhana Thera

Māvoca pharusam kañci,
vuttā paṭivadeyyu taṃ;
Dukkhā hi sārāmbhakathā,
paṭidaṇḍā phuseyyu taṃ.

*Speak not harshly to anyone,
for those thus spoken to might retort.
Indeed, angry speech hurts,
and retaliation may overtake you.*

१३४.

सचे नेरेसि अत्तानं,
कंसो उपहतो यथा।
एस पत्तोसि निब्बानं,
सारम्भो ते न विज्जति॥

फुटेको काँसको थाल भैं निःशब्द हुन सक्यौ भने
तिमीलाई निर्वाण प्राप्ति हुन्छ ।
तिम्रो निम्ति कलह (हिंसा) केही हुने छैन ॥६॥

134.

Sace neresi attānaṃ,
kaṃso upahato yathā;
Esa pattosi nibbānaṃ,
sārambho te na vijjati.

*If, like a broken gong, you silence yourself,
you have approached Nibbana,
for vindictiveness is no longer in you.*

श्रावस्ती, पूर्वाराम

१३५. विशाखा सहित उपासिकाहरू

यथा दण्डेन गोपालो,
गावो पाजेति गोचरं।
एवं जरा च मच्चु च,
आयुं पाजेन्ति पाणिनं॥

गोठालाले लट्टि लिएर गाई धपाउँदै लगे भैं बुढापा र
मृत्युले प्राणीको आयुलाई धपाउँदै लैजान्छ ॥७॥

Sravasti, Purvaram 135. Visakha and Others

Yathā daṇḍena gopālo,
gāvo pājeti gocaraṃ;
Evaṃ jarā ca maccu ca,
āyum pājenti pāṇinaṃ.

*Just as a cowherd drives the cattle to pasture
with a staff, so do old age and death drive
the life force of beings
(from existence to existence).*

अथ पापानि कम्मनि,
 करं बालो न बुज्झति।
 सेहि कम्मेहि दुम्मेधो,
 अग्गिदड्ढोव तप्पति॥

मूर्खलाई पाप गर्दा दुःख हुन्छ भन्ने ज्ञान हुँदैन,
 पछि आफ्नो कर्मको फल भोग्ने बेलामा
 उसलाई आगोले भैँ पोल्ने पछुतो हुन्छ ॥८॥

Rajgriha, Venuvana

136.

Ajgara Ghost

Atha pāpāni kammāni,
 karam bālo na bujjhati;
 Sehi kammehi dummedho,
 aggidaḍḍhova tappati.

*When the fool commits evil deeds,
 he does not realize (their evil nature).*

*The witless man is tormented by his own deeds,
 like one burnt by fire.*

यो दण्डेन अदण्डेसु,
 अप्पदुट्ठेसु दुस्सति।
 दसन्नमञ्जतरं ठानं,
 खिप्पमेव निगच्छति॥

दण्डरहितलाई दण्ड र दोषरहितलाई
 दोष दिने व्यक्तिलाई निम्नलिखित दश प्रकारको
 दुःख मध्ये कुनै न कुनै दुःख हुन्छः ॥९॥

Rajgriha, Venuvana 137. Mahamaudgallyana

Yo daṇḍena adaṇḍesu,
 appadutṭhesu dussati;
 Dasannamaññataraṃ ṭhānaṃ,
 khippameva nigacchati.

*He who inflicts violence on those
 who are unarmed, and offends those
 who are inoffensive, will soon come upon
 one of these ten states:*

१३८.

वेदनं फरुसं जानिं,
सरीरस्स च भेदनं।
गरुकं वापि आबाधं,
चित्तक्खेपञ्च पापुणे॥

138.

Vedanam pharusam jāniṃ,
sarīrassa ca bhedanam;
Garukam vāpi ābādham,
cittakkhepañca pāpuṇe.

१३९.

राजतो वा उपसगं,
अब्भक्खानञ्च दारुणं।
परिक्खयञ्च जातीनं,
भोगानञ्च पभङ्गुरं॥

139.

Rājato vā upasaggaṃ,
abbhakkhānañca dāruṇaṃ;
Parikkhayañca ñātīnaṃ,
bhogānañca pabhaṅguraṃ.

१४०.

अथ वास्स अगारानि, अग्गि डहति पावको।
कायस्स भेदा दुप्पञ्जो, निरयं सोपपज्जति॥

१३८-१४०. (१) टाउको दुख्ने आदि असह्य वेदना हुन्छ,
(२) आफ्नो भएको धन विनाश हुन्छ, (३) अंग भंग हुन्छ,
(४) ठूलो रोग हुन्छ, (५) बहुलाउने हुन्छ,
(६) राजदण्डादिको भय हुन्छ, (७) ठूलो निन्दा हुन्छ,
(८) ज्ञातिबन्धुहरू विनाश हुन्छ, (९) आफ्नो भोगको
विनाश हुन्छ, (१०) घरमा आगलागी हुन्छ तथा मृत्यु भई
नरक बास हुन्छ ॥१०,११,१२॥

140.

Atha vāssa agārāni, aggi ḍahati pāvako;
Kāyassa bhedā duppañño, nirayaṃ sopapajjati

*138-140, Sharp pain, or disaster, bodily injury,
serious illness, or derangement of mind, trouble
from the government, or grave charges, loss of
relatives, or loss of wealth, or houses destroyed
by ravaging fire; upon dissolution of the body
that ignorant man is born in hell.*

न नग्नचरिया न जटा न पङ्का,
 नानासका थण्डिलसायिका वा।
 रजोजल्लं उक्कुटिकप्पधानं,
 सोधेन्ति मच्चं अवितिण्णकङ्खं ॥

नांगो बसेर, जटा पालेर, हिलोमा लडबडिएर,
 भोकै बसेर, भुइँमा सुतेर, खरानी दलेर बस्दैमा शंका
 निवारण नगर्नेले आफूलाई शुद्ध पार्न सक्दैन ॥१३॥

Jetavana

141. Bahubhandika Bhikkhu

Na naggacariyā na jaṭā na paṅkā,
 nānāsakā thaṇḍilasāyikā vā;
 Rajojallaṃ ukkutikappadhānaṃ,
 sodhenti maccam avitiṇṇakaṅkham.

*Neither going about naked, nor matted locks,
 nor filth, nor fasting, nor lying on the ground,
 nor smearing oneself with ashes and dust, nor
 sitting on the heels (in penance) can purify a
 mortal who has not overcome doubt.*

अलङ्कतो चेपि समं चरेय्य,
 सन्तो दन्तो नियतो ब्रह्मचारी।
 सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं,
 सो ब्राह्मणो सो समणो स भिक्खु॥

गहना र वस्त्रले सिंगारिएर पनि यदि शान्त,
 दान्त नियम तत्पर ब्रह्मचारी तथा सबै प्राणीप्रति
 दण्ड दिने कुत्सित विचारलाई त्याग गर्न सक्यो भने
 त्यो ब्राह्मण, त्यो श्रमण, त्यो भिक्षु हो ॥१४॥

Jetavana

142.

Santati Mahamatya

Alaṅkato cepi samaṃ careyya,
 santo danto niyato brahmacārī;
 Sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ,
 so brāhmaṇo so samaṇo sa bhikkhu.

*Even though he be well-attired,
 yet if he is posed, calm,
 controlled and established in the holy life,
 having set aside violence towards all beings –
 he, truly, is a holy man, a renunciate, a monk.*

हिरीनिसेधो पुरिसो,
 कोचि लोकस्मि विज्जति।
 यो निदं अपबोधेति,
 अस्सो भद्रो कसामिवा॥

निषिद्ध कर्म मान्ने मानिस यो लोकमा कोही कोही मात्र
 हुन्छ, असल घोडाले कोर्दा बचाए भैं उनीहरूले
 निन्दाबाट आफूलाई बचाउँछन् ॥१५॥

Jetavana

143.

Pilotika Thera

Hirīnisedho puriso,
 koci lokasmi vijjati,
 Yo niddaṃ apabodheti,
 asso bhadro kasāmiva.

*Only rarely is there a man in this world who,
 restrained by modesty, avoids reproach,
 as a thoroughbred horse avoids the whip.*

१४४.

अस्सो यथा भद्रो कसानिविट्ठो, आतापिनो संवेगिनो भवाथा
सद्धाय सीलेन च वीरियेन च, समाधिना धम्मविनिच्छयेन च।
सम्पन्नविज्जाचरणा पतिस्सता,
जहिस्सथ दुक्खमिदं अनप्पकं॥

कोर्दाको चोट सहन नसक्ने असल घोडा भैँ तिमीहरू पनि
प्रयत्नशील र वेगवान् होऊ ! श्रद्धा, शील, वीर्य, समाधि र
धर्मविनिश्चयले युक्त भई विद्यावान्, आचारवान्, स्मृतिवान्
भई यो महान् दुःख राशिलाई क्रमैसित पार गर ॥१६॥

144.

Asso yathā bhadro kasāniviṭṭho,
ātāpino saṃvegino bhavātha;
Saddhāya sīlena ca vīriyena ca,
samādhinā dhammavinicchayena ca;
Sampannavijjācaraṇā patissatā,
jahissatha dukkhamidaṃ anappakaṃ

*Like a thoroughbred horse touched by the whip,
be strenuous, be filled with spiritual yearning.
By faith and moral purity, by effort and
meditation, by investigation of the truth,
by being rich in knowledge and virtue, and by
being mindful, destroy this unlimited suffering.*

उदकञ्चि नयन्ति नेत्तिका,
 उसुकारा नमयन्ति तेजनां।
 दारुं नमयन्ति तच्छका,
 अत्तानं दमयन्ति सुब्बता॥

कुलो खन्नेले आफूलाई चाहिएको ठाउँमा पानी लैजान्छ,
 बाणकारकले आफूलाई चाहिए बमोजिम बाण बनाउँछ,
 सिकर्मीले आफूलाई चाहिए बमोजिम काठ तयार गर्छ र
 त्यस्तै धर्मनिरत व्यक्तिले आफूलाई दमन गर्दछ ॥१७॥

Jetavana

145.

Sumana Sramanera

Udakañhi nayanti nettikā,
 usukārā namayanti tejanam;
 Dāruṃ namayanti tacchakā,
 attānaṃ damayanti subbatā.

*Irrigators regulate the waters, fletchers
 straighten arrow shafts, carpenters shape wood,
 and the good control themselves.*

दण्डवग्गो दसमो निट्ठितो।
 Daṇḍavaggo dasamo nitthito.

११. जरावग्गो

(जीर्ण, वृद्ध वर्ग)

11. Jarāvaggo

(Group of Trite, Ragged)

Dhamma.Digital

को नु हासो किमानन्दो,
 निच्चं पज्जलिते सति।
 अन्धकारेण ओनद्धा,
 पदीपं न गवेसथा॥

चारैतिर आगो दन्दन बलिरहेछ, कसरी हाँस्नु
 कसरी आनन्द लिनु ? अन्धकारले चारैतिर
 घेरिसकेर पनि किन आलोक खोज्दैनौ ? ॥१॥

Jetavana

146.

Friend of Visakha

Ko nu hāso kimānando,
 niccam pajjalite sati;
 Andhakārena onaddhā,
 padīpaṃ na gavesatha.

*When this world is ever ablaze,
 why this laughter, why this jubilation?
 Shrouded in darkness,
 will you not see the light?*

पस्स चित्तकतं बिम्बं,
 अरुकायं समुस्सितं।
 आतुरं बहुसङ्कप्पं,
 यस्स नत्थि धुवं ठिति॥

जुन शरीर अस्थिर छ, घाउ-दर्दले पूर्ण छ,
 नानाविधि संकल्पले भरिपूर्ण, द्वापासमान सिंगारिएको
 यो विचित्र शरीर हेर ! ॥२॥

Rajgriha

147.

Sirima

Passa cittakatam bimbam,
 arukāyam samussitam;
 Āturam bahusaṅkappam,
 yassa natthi dhuvam ṭhiti.

*Behold this body – a painted image, a mass of
 heaped up sores, infirm, full of hankering –
 of which nothing is lasting or stable!*

परिजिण्णमिदं रूपं,
 रोगनीळं पभङ्गुरं।
 भिज्जति पूतिसन्देहो,
 मरणन्तज्झि जीवितं॥

यो रूप जीर्ण भएर जाने, रोगको घर हो,
 अत्यन्त क्षण भंगुर, गन्हाउने शरीर छुटेर मरणमा
 जीवनको अन्त हुन्छ ॥३॥

Jetavana

148.

Uttara Theri

Parijīṇṇamidaṃ rūpaṃ,
 rogaṇīlaṃ pabhaṅguraṃ;
 Bhijjati pūtisandeho,
 maraṇantañhi jīvitaṃ.

*Fully worn out is this body,
 a nest of disease, and fragile.
 This foul mass breaks up,
 for death is the end of life.*

यानिमानि अपत्थानि,
 अलाबूनेव सारदे।
 कापोतकानि अट्ठीनि,
 तानि दिस्वान का रति॥

शरद ऋतुमा फ्याँकिएको काम नलाग्ने लौका, परेवा भैँ
 सेतो हाडरूपी शरीरलाई देखेर कसलाई प्रेम लाग्ला ? ॥४॥

Jetavana

149.

A Haughty Bhikkhu

Yānimāni apatthāni,
 alābūneva sārade;
 Kāpotakāni aṭṭhīni,
 tāni disvāna kā rati.

*These dove-colored bones are like gourds
 that lie scattered about in autumn.
 Having seen them, how can one seek delight?*

अट्टीनं नगरं कतं,
 मंसलोहितलेपनां
 यत्थ जरा च मच्चु च,
 मानो मक्खो च ओहितो॥

हाडको नगर बनाई त्यसमा मासु र रगतको लेप लगाएको,
 जसमा वृद्धत्व, मृत्यु, अभिमान, कपट आदि
 लुकाइएका छन् ॥५॥

Jetavana

150.

Rupananda Theri

Atthīnaṃ nagaraṃ kataṃ,
 maṃsalohitalepanaṃ;
 Yattha jarā ca maccu ca,
 māno makkho ca ohito.

*This city (body) is built of bones, plastered with
 flesh and blood; within are decay and death,
 pride and jealousy.*

जीरन्ति वे राजरथा सुचित्ता,
 अथो सरीरम्पि जरं उपेति।
 सतञ्च धम्मो न जरं उपेति,
 सन्तो हवे सब्धि पवेदयन्ति॥

सुसज्जित राजाको रथ जीर्ण भएर गए भैं यो देह पनि जीर्ण
 भएर जान्छ, तर साधु सन्तको धर्म जीर्ण हुँदैन ।
 सन्तहरू सन्तकै अगाडि यही कुरा बताउँछन् ॥६॥

Jetavana

151.

Mallika Devi

Jīranti ve rājarathā sucittā,
 atho sarīrampi jaraṃ upeti;
 Satañca dhammo na jaraṃ upeti,
 santo have sabbhi pavedayanti.

*Even gorgeous royal chariots wear out,
 and indeed this body too wears out.
 But the Dhamma of the Good does not age;
 thus the Good make it known to the good.*

अप्पस्सुतायं पुरिसो,
 बलिबद्धोव जीरति।
 मंसानि तस्स वड्ढन्ति,
 पञ्जा तस्स न वड्ढति॥

अज्ञानी मानिस गोरु भै वद्धेह ।
 मासु मात्र वद्धेह प्रजा वद्धेन ॥७॥

Jetavana

152.

Laludayi Thera

Appassutāyaṃ puriso,
 balibaddhova jīrati;
 Mamsāni tassa vaḍḍhanti,
 paññā tassa na vaḍḍhati.

The man of little learning grows old like a bull.

He grows only in bulk, but,

his wisdom does not grow.

अनेकजातिसंसारं ,
 सन्धाविस्सं अनिब्बिसं।
 गहकारं गवेसन्तो,
 दुक्खा जाति पुनप्पुनं॥

अनेक जन्म बित्त्यो गृह निर्माण गर्नेलाई खोज्दा खोज्दै !
 मेरो हरएक जन्म दुःखमय भएर बित्त्यो ॥८॥

Under the Bodhi-Tree 153.

Udana

Anekajātisamsāraṃ ,
 sandhāvissaṃ anibbisam;
 Gahakāraṃ gavesanto,
 dukkhā jāti punappunam.

*Through many a birth in samsara have
 I wandered in vain, seeking in the builder of
 this house (of life). Repeated birth is
 indeed suffering!*

१५४.

गहकारक दिट्ठोसि, पुन गेहं न काहसि।
सब्बा ते फासुका भग्गा, गहकूटं विसङ्खतां।
विसङ्खारगतं चित्तं, तण्हानं खयमज्झगा॥

अब हे गृह निर्माण गर्ने बुद्धि हो !
मैले तँलाई देखिसकेँ, फेरि तैले गृह बनाउन सक्नेछैनौँ ।
तेरो घर बनाउने काठपात जम्मै भाँच्चिसकेँ,
घरको धुरी पनि खसाली दिएँ, मेरो चित्त संस्कार रहित भई
तृष्णाको विनाश भई सक्यो ॥९॥

154.

Gahakāraka diṭṭhosi, puna gehaṃ na kāhasi;
Sabbā te phāsukā bhaggā, gahakūṭaṃ visaṅkhatam;
Visaṅkhāragataṃ cittaṃ, taṇhānaṃ khayamajjhagā.

*O house-builder, you are seen!
You will not build this house again.
For your rafters are broken and your ridgepole
shattered. My mind has reached
the Unconditioned; I have attained
the destruction of craving.*

अचरित्वा ब्रह्मचरियं,
 अलद्धा योब्बने धनं।
 जिण्णकोञ्चा व ज्ञायन्ति,
 खीणमच्छेव पल्लले॥

यौवन अवस्थामा धन नकमाएर, ब्रह्मचर्य पालन नगरेर
 बस्ने व्यक्तिले माछा नभएको पोखरीमा ढुकेर कोंच पक्षीले
 जीवन सित्तै फाले भैँ आफ्नो जीवन खेरफाल्नुपर्नेछ ॥१०॥

Varanasi

155. Son of a great Merchant

Acaritvā brahmacariyaṃ,
 aladdhā yobbane dhanāṃ,
 Jiṇṇakoñcāva jhāyanti,
 khīṇamaccheva pallale.

*Those who in youth have not led the holy life,
 or have failed to acquire wealth, languish like
 old cranes in the pond without fish.*

१५६.

अचरित्वा ब्रह्मचरियं,
अलद्धा योब्बने धनां
सेन्ति चापातिखीणाव,
पुराणानि अनुत्थुनं॥

यौवन अवस्थामा धन नकमाएर, ब्रह्मचर्य पालन नगरेर
बस्ने व्यक्तिले फ्याँकिएको पुरानो धनुषले भैँ बितेको
घटनाहरूको मात्र चिन्ता गरेर अपशोस गर्नुपर्नेछ ॥११॥

156.

Acaritvā brahmacariyaṃ,
aladdhā yobbane dhaṇaṃ;
Senti cāpātikhīṇāva,
purāṇāni anutthunaṃ.

*Those who in youth have not lead the holy life,
or have failed to acquire wealth, lie sighing
over the past, like worn out arrows
(shot from) a bow.*

जरावग्गो एकादसमो निट्ठितो।
Jarāvaggo ekādasamo niṭṭhito.

१२. अत्तवग्गो
(आत्म वर्ग, आफू वर्ग)
12. Attavaggo
(Group of Mine)

Dhamma.Digital

अत्तानञ्चे पियं जञ्जा,
 रक्खेय्य नं सुरक्खितं।
 तिण्णं अञ्जतरं यामं,
 पटिजगेय्य पण्डितो॥

तिम्नो आफ्नो उपर प्रेम छ भने आफूलाई सुरक्षित (संयत)
 गर ! पण्डितजनले तीन प्रहरमा कुनै एक प्रहरमा
 जागा रहनुपर्दछ ॥१॥

Sumsumragiri

157.

Bodhirajkumar

Attānañce piyaṃ jaññā,
 rakkheyya naṃ surakkhitam;
 Tiṇṇaṃ aññataraṃ yāmaṃ,
 paṭijaggeyya paṇḍito.

*If one holds oneself dear, one should
 diligently watch oneself. Let the wise man
 keep vigil during any of the three watches of
 the night.*

अत्तानमेव पठमं,
 पतिरूपे निवेशये।
 अथञ्जमनुसासेय्य,
 न किलिस्सेय्य पण्डितो॥

सर्वप्रथम आफूलाई उचित मार्गमा लगाउनु
 अनि पछि मात्रै अरूलाई उपदेश गर्नु,
 यसो गर्नाले पण्डितलाई क्लेश हुने छैन ॥२॥

Jetavana

158.

Upananda Shakya Putra

Attānameva paṭhamam,
 patirūpe nivesaye;
 Athaññamanusāseyya,
 na kilisseyya paṇḍito.

*One should first establish oneself in what is proper; then only should one instruct others.
 Thus the wise man will not be re- proached.*

अत्तानं चे तथा कयिरा,
 यथाञ्जमनुसासति।
 सुदन्तो वत दमेथ,
 अत्ता हि किर दुद्धमो॥

अरूलाई अनुशासन गर्नुछ भने पहिले आफै त्यस्तो बनी दिनु
 पर्दछ । आफूलाई दमन गर्नु पर्दछ ।
 आत्म दमन गर्नु नै ज्यादै गाह्रो कुरा हो ॥३॥

Jetavana

159. Padhanikatissa Thera

Attānaṃ ce tathā kayirā,
 yathāññamanusāsati;
 Sudanto vata dametha,
 attā hi kira duddamo.

*One should do what one teaches others to do;
 if one would train others, one should be well
 controlled oneself. Difficult, indeed,
 is self-control.*

अत्ता हि अत्तनो नाथो,
 को हि नाथो परो सिया।
 अत्तना हि सुदन्तेन,
 नाथं लभति दुल्लभं॥

आफू नै आफ्नो मालिक हो,
 आफ्नो मालिक अरू को हुनसक्ला ?
 आफूलाई राम्रोसँग दमन गर्न सक्यो भने
 दुर्लभ स्वामित्व प्राप्ति हुन्छ ॥४॥

Attā hi attano nātho,
 ko hi nātho paro siyā;
 Attanā hi sudantena,
 nāthaṃ labhati dullabhaṃ.

*One truly is the protector of oneself;
 who else could the protector be?
 With oneself fully controlled,
 one gains a mastery that is hard to gain.*

अत्तना हि कतं पापं,
 अत्तजं अत्तसम्भवं।
 अभिमत्थति दुम्मेधं,
 वजिरं वस्ममयं मणिं॥

आफूले गरेको पापले आफैलाई पीडा दिन्छ, मूर्खजनलाई
 आफूले नै गरेको पापले, पत्थरबाट निस्कने हीराले
 आफूबाट निस्केका ढुङ्गालाई नै काट्ने भैँ पिरिल्छ ॥५॥

Jetavana

161. Mahakaala Upasaka

Attanā hi kataṃ pāpaṃ,
 attajaṃ attasambhavaṃ,
 Abhimatthati dummedhaṃ,
 vajiraṃ vasmamayaṃ maṇiṃ.

*The evil a witless man does by himself,
 born of himself and produced by himself,
 grinds him as a diamond grinds a hard gem.*

यस्स अच्चन्तदुस्सील्यं,
 मालुवा सालमिवोत्थतां
 करोति सो तथत्तानं,
 यथा नं इच्छती दिसो॥

मालुवा भन्ने लहराले भयाम्म छोपेको शाल वृक्ष भैं,
 जस्को दुराचार फैलिएको छ त्यस दुर्बुद्धि मनुष्यले आफूलाई
 शत्रुले जस्तो गर्न चाहेको छ उस्तै बनाउँछ ॥६॥

Jetavana

162.

Devadatta

Yassa accantadussīlyam,
 māluvā sālamivotthatam;
 Karoti so tathattānaṃ,
 yathā naṃ icchatī diso.

*Just as a single creeper strangles the tree on
 which it grows, even so, a man who is
 exceedingly depraved harms himself
 as only an enemy might wish.*

सुकरानि असाधूनि,
 अत्तनो अहितानि चा
 यं वे हितञ्च साधुञ्च,
 तं वे परमदुक्करं॥

आफूलाई खराब हुने अहित कर्म गर्नु साह्रै सजिलो हुन्छ,
 आफूलाई हित हुने काम गर्नु बडो मुस्किल छ ॥७॥

Rajgriha

163. At the time of Sangha Bheda

Sukarāni asādhūni,

attano ahitāni ca;

Yaṃ ve hitañca sādhuñca,

taṃ ve paramadukkaraṃ.

*Easy to do are things that are bad and harmful
 to oneself. But exceedingly difficult to do are
 things that are good and beneficial.*

यो सासनं अरहतं, अरियानं धम्मजीविनां
 पटिक्कोसति दुम्मेधो, दिट्ठिं निस्साय पापिकां
 फलानि कट्टकस्सेव, अत्तघाताय फल्लति॥

जसले आफ्नो मिथ्या धारणाको कारण धर्मात्मा श्रेष्ठ
 अर्हन्तहरूलाई निन्दा गर्दछ, त्यसले आफैलाई नाश गर्दछ
 जस्तो फूलले बाँसैलाई नाश गर्दछ ॥८॥

Jetavana

164.

Kaala Thera

Yo sāsanaṃ arahataṃ,
 ariyānaṃ dhammajīvinam;
 Paṭikkosati dummedho,
 diṭṭhiṃ nissāya pāpikaṃ;

Phalāni kaṭṭhakasseva, attaghātāya phallati.

*Whoever, on account of perverted views,
 scorns the Teaching of the Perfected Ones,
 the Noble and Righteous Ones – that fool,
 like the bamboo, produces fruits only
 for self destruction.*

अत्तना हि कतं पापं, अत्तना संकिलिस्सति।
 अत्तना अकतं पापं, अत्तनाव विसुज्झति।
 सुद्धी असुद्धि पच्चत्तं, नाञ्जो अञ्जं विसोधये॥

आफूले गरेको पापले आफैँलाई अपवित्र पार्दछ,
 आफूले गरेको पुण्यले आफैँलाई शुद्ध पार्दछ, शुद्धि हुने र
 अशुद्धि हुने आफ्नै द्वारबाट हो, कसैले अरू
 कसैलाई शुद्ध पार्न सक्दैन ॥९॥

Jetavana

165.

Culakaala Upasaka

Attanā hi kataṃ pāpaṃ, attanā saṃkilissati;
 Attanā akataṃ pāpaṃ, attanāva visujjhati;
 Suddhī asuddhi paccattaṃ,
 nañño aññaṃ visodhaye.

*By oneself is evil done; by oneself is one de-
 filed. By oneself is evil left undone; by oneself is
 one made pure. Purity and impurity depended
 on oneself; no one can purify another.*

अत्तदत्थं परत्थेन,
 बहुनापि न हापये।
 अत्तदत्थमभिञ्जाय,
 सदत्थपसतो सिया॥

अर्काको खुबै हित गर्नाका लागि आफ्नो हितको
 हानि गर्नु हुँदैन, आफ्नो हितको विचार राखेर
 सदर्थमा लाग्नु पर्दछ ॥१०॥

Jetavana

166.

Attadattha Thera

Attadattham paratthena,
 bahunāpi na hāpaye;
 Attadatthamabhiññāya,
 sadatthapasuto siyā.

*Let one not neglect one's own welfare for
 the sake of another, however great.
 Clearly understanding one's own welfare,
 let one be intent upon the good.*

अत्तवग्गो द्वादसमो निट्ठित्तो।
 Attavaggo dvādasamo niṭṭhito.

हीनं धम्मं न सेवेय्य,
 पमादेन न संवसे।
 मिच्छादिट्ठिं न सेवेय्य,
 न सिया लोकवड्ढनो॥

नीच धर्म सेवन नगर, प्रमादी नहोऊ,
 मिथ्याधारणामा नफस, आवागमन
 (फेरि फेरि जन्म लिने) का कामना नबढाऊ ॥१॥

Jetavana

167.

A Young Monk

Hīnaṃ dhammaṃ na seveyya,
 paṃādena na saṃvase;
 Micchādiṭṭhiṃ na seveyya,
 na siyā lokavaḍḍhano.

*Follow not the vulgar way; live not in
 heedlessness; hold not false views; linger not
 long in worldly existence.*

उत्तिष्ठे नप्पमज्जेय्य,
धम्मं सुचरितं चरो
धम्मचारी सुखं सेति,
अस्मिं लोके परमिह चा॥

उठ, प्रमादी नहोऊ, सद्धर्मको आचरण गर,
धार्मिक पुरुषहरू इहलोक परलोक दुवैमा सुखपूर्वक
जीवन बिताउँछन् ॥२॥

Kapilavatthu, Nyagrodharam

168.

Suddhodana

Uttitthe nappamajjeyya,
dhammaṃ sucariṭaṃ care;
Dhammacārī sukhaṃ seti,
asmiṃ loke paramhi ca.

*Arise! Do not be heedless! Lead a righteous
life. The righteous live happily both in
this world and the next.*

१६९.

धम्मं चरे सुचरितं,
न नं दुच्चरितं चरो
धम्मचारी सुखं सेति,
अस्मिं लोके परम्हि चा॥

धर्म आचरण राम्रोसँग गर्नुपर्छ, दुराचरण गर्नु हुँदैन,
धर्माचरण गर्ने पुरुषले इहलोक परलोक दुवैमा
सुखपूर्वक जीवन बिताउँछ ॥३॥

169.

Dhammaṃ care sucaritaṃ,
na naṃ duccharitaṃ care;
Dhammacārī sukhaṃ seti,
asmiṃ loke paramhi ca.

*Lead a righteous life; lead not a base life.
The righteous live happily both in
this world and the next.*

यथा पुब्बुळकं पस्से,
 यथा पस्से मरीचिकं।
 एवं लोकं अवेक्खन्तं,
 मच्चुराजा न पस्सति॥

यस संसारलाई पानीमा उठेका फोका अथवा मृगतृष्णा
 समान भनी बराबर सम्झेर बस्नेलाई यमराजले देख्दैन ॥४॥

Jetavana

170.

500 Meditator Monks

Yathā pubbulakam passe,
 yathā passe marīcikaṃ;
 Evaṃ lokam avekkhantaṃ,
 maccurājā na passati.

*One who looks upon the world as
 a bubble and a mirage,
 him the King of Death sees not.*

एथ पस्सथिमं लोकं,
 चित्तं राजरथूपमं।
 यत्थ बाला विसीदन्ति,
 नत्थि सङ्गो विजानतां॥

आऊ, हेर यो भङ्किलो राजाको रथ जस्तो संसारलाई ।
 यस्मा मूर्खजन मात्र फस्दछ, ज्ञानीजन आसक्त हुँदैन ॥५॥

Rajgriha

171.

Abhaya Rajkumar

Etha passathimaṃ lokam,
 cittaṃ rājarathūpamaṃ;
 Yattha bālā visīdanti,
 natthi saṅgo vijānataṃ.

*Come! Behold this world,
 which is like a decorated royal chariot.
 Here fools flounder, but the wise
 have no attachment to it.*

यो च पुब्बे पमज्जित्वा,
 पच्छा सो नप्पमज्जति।
 सोमं लोकं पभासेति,
 अब्भा मुत्तोव चन्दिमा॥

जो पहिले प्रमादी भै, पछि त्यो फेरि प्रमादी बन्दैन-
 त्यस्ताले यो लोकमा बादलबाट छुटेको चन्द्रमाले भै
 तेज फैलाउँछ ॥६॥

Jetavana

172.

Sammunjani Thera

Yo ca pubbe pamajjitvā,
 pacchā so nappamajjati;
 Somaṃ lokam pabhāseti,
 abbhā muttova candimā.

*He who having been heedless is heedless
 no more, illuminates this world like
 the moon freed from clouds.*

यस्स पापं कतं कम्मं,
 कुसलेन पिधीयति।
 सोमं लोकं पभासेति,
 अब्भा मुत्तोव चन्दिमा॥

जसले पापकर्मलाई पुण्य कर्मले ढाक्छ त्यसले यो लोकमा
 बादलबाट छुटेको चन्द्रमाले भैं तेज फैलाउँछ ॥७॥

Jetavana

173.

Angulimaala Thera

Yassa pāpaṃ kataṃ kammaṃ,
 kusalena pidhīyati;
 Somaṃ lokaṃ pabhāseti,
 abbhā muttova candimā.

*He, who by good deeds covers the evil
 he has done, illuminates this world like
 the moon freed from clouds.*

अन्धभूतो अयं लोको,
 तनुकेत्थ विपस्सति।
 सकुणो जालमुत्तोव,
 अप्पो सग्गाय गच्छति॥

यो संसार अन्धो छ, आँखा हुने मानिस थोरै मात्र छन् ।
 जालबाट मुक्त हुने चराहरू जस्तै थोरै
 मात्र स्वर्ग जान्छन् ॥८॥

Aalavi

174. Daughter of Peshkaara

Andhabhūto ayaṃ loko,
 tanukettha vipassati;
 Sakuṇo jālamuttova,
 appo saggāya gacchati.

*Blind is the world; here only a few possess in-
 sight. Only a few, like birds escaping from
 the net, go to realms of bliss.*

हंसादिच्चपथे यन्ति,
 आकासे यन्ति इद्धिया।
 नीयन्ति धीरा लोकम्हा,
 जेत्वा मारं सवाहिनिं॥

हंसहरू सूर्यपथ (आकाश) मा उड्छन्, ऋद्धिद्वारा योगी पनि
 आकाश मार्गमा भ्रमण गर्दछन्, तर ससैन्य मारलाई जितेर
 बुद्धिमान् पण्डितहरू यस लोकवाट पार भएर जान्छन् ॥९॥

Jetavana

175.

Thirty Monks

Haṃsādiccapathe yanti,
 ākāse yanti iddhiyā;
 Nīyanti dhīrā lokamhā,
 jetvā māraṃ savāhiniṃ.

*Swans fly on the path of the sun; men pass
 through the air by psychic powers;
 the wise are led away from the world after
 vanquishing Mara and his host.*

एकं धम्मं अतीतस्स,
 मुसावादिस्स जन्तुनो।
 वितिण्णपरलोकस्स,
 नत्थि पापं अकारियं॥

धर्म छोडेर भूठो बोल्ने र परलोकको चिन्ता नगर्नेले,
 गर्न नसक्ने पाप यस लोकमा छँदै छैन ॥१०॥

Jetavana

176.

Cinca Manavika

Ekam dhammam atītassa,
 musāvādissa jantuno;
 Vitiṇṇaparalokassa,
 natthi pāpaṃ akāriyaṃ.

*For a liar who has violated the one law
 (of truthfulness) who holds in scorn
 the hereafter, there is no evil that he cannot do.*

न वे कदरिया देवलोकं वजन्ति,
 बाला हवे नप्पसंसन्ति दानं।
 धीरो च दानं अनुमोदमानो,
 तेनेव सो होति सुखी परत्था॥

कृपणीहरू देवलोकमा जाँदैनन्, मूर्खहरू दानको
 प्रशंसा गर्दैनन्, धीर पण्डितहरू दानको अनुमोदन गरेर
 दानको पुण्यले परलोकमा सुख प्राप्त गर्दछन् ॥११॥

Jetavana

177.

Asadrīsa Daana

Na ve kadariyā devalokaṃ vajanti,
 bālā have nappasaṃsanti dānaṃ;
 Dhīro ca dānaṃ anumodamāno,
 teneva so hoti sukhī parattha.

*Truly, misers fare not to heavenly realms;
 nor, indeed, do fools praise generosity.
 But the wise man rejoices in giving,
 and by that alone does he become
 happy hereafter.*

जेतवन

१७८. अनायपिण्डिकको काल भन्ने छोरा

पथब्या एकरज्जेन,
सगस्स गमनेन वा।
सब्बलोकाधिपच्चेन,
सोतापत्तिफलं वरं॥

पृथ्वीको राज्य, स्वर्ग जान पाउने भाग्य अथवा
सारा संसारको आधिपत्य भन्दा पनि उत्तम
स्रोतापत्ति फलको प्राप्ति हो ॥१२॥

Jetavana

178. Kaala, Son of Anathapindika

Pathabyā ekarajjena,
saggassa gamanena vā;
Sabbalokādhīpaccena,
sotāpattiphalaṃ varam.

*Better than sole sovereignty over the earth,
better than going to heaven, better even than
lordship over all the worlds is the supramudane
Fruition of Stream Entrance.*

लोकवग्गो तेरसमो निट्ठितो।
Lokavaggo terasamo nitthito.

१४. बुद्धवग्गो
(बुद्ध वर्ग)

14. Buddhavaggo
(Group of the Buddhas)

Dhamma.Digital

यस्स जितं नावजीयति,
 जितं यस्स नो याति कोचि लोके।
 तं बुद्धमनन्तगोचरं,
 अपदं केन पदेन नेस्सथा॥

जसको विजय फेरि पराजय हुन सक्तैन,
 जसलाई जितिसकेको राग, द्वेषादिले फेरि पिछ्छा गर्न सक्तैन,
 जसलाई मार्गका प्रयोजन छैन उस्ता ज्ञानी अनन्तका
 मार्ग रहित बुद्धलाई कुन बाटो लैजान्छौ ? ॥१॥

Bodhi Mandap

179.

Daughter of Mara

Yassa jitaṃ nāvajīyati,
 jitaṃ yassa no yāti koci loke;
 Taṃ buddhamanantagocaraṃ,
 apadaṃ kena padena nessatha.

*By what track can you trace that trackless
 Buddha of limitless range, whose victory
 nothing can undo, whom none of the van-
 quished defilements can ever pursue?*

१८०.

यस्स जालिनी विसत्तिका,
तण्हा नत्थि कुहिञ्चि नेतवे।
तं बुद्धमनन्तगोचरं,
अपदं केन पदेन नेस्सथ॥

जसलाई बन्धनमा जकड्ने विषरूपी तृष्णाले
कहीं पनि लैजान सक्तैन, उस्ता ज्ञानी अनन्तका
पथ रहित बुद्धलाई कुन बाटो लैजान्छौ ? ॥२॥

180.

Yassa jālinī visattikā,
taṅhā natthi kuhiñci netave;
Taṃ buddhamanantagocaraṃ,
apadaṃ kena padena nessatha.

*By what track can you trace that trackless
Buddha of limitless range, in whom exists no
longer, the entangling and embroiling craving
that perpetuates becoming?*

ये ज्ञानपसुता धीरा,
 नेक्खम्मूपसमे रता।
 देवापि तेसं पिहयन्ति,
 सम्बुद्धानं सतीमतं॥

धीर भै ध्यानमा लागेका, शान्तिको मार्ग नैष्कर्म्यमा बस्ने
 बुद्धहरूलाई देवताहरूले पनि स्पृहा गर्दछन् ॥३॥

Sankasya Nagar

181.

Deva, Manuṣya

Ye jhānapasutā dhīrā,
 nekkhammūpasame ratā;
 Devāpi tesam pihayanti,
 sambuddhānaṃ satīmatam.

*Those wise ones who are devoted to
 meditation and who delight in the calm of
 renunciation – such mindful ones,
 Supreme Buddhas, even the gods hold dear.*

किच्छो मनुस्सपटिलाभो,
 किच्छं मच्चान जीवितं।
 किच्छं सद्धम्मस्सवनं,
 किच्छो बुद्धानमुप्पादो॥

मनुष्य भएर जन्म लिनु दुर्लभ छ, जन्मेर पनि जीवित रहनु
 कठिन छ । जीवित रहे पनि धर्मश्रवण गर्नु कठिन छ
 तथा बुद्धको जन्म हुनु पनि दुर्लभ छ ॥४॥

Varanasi

182.

Yarakapatta Naagraj

Kiccho manussapaṭilābho,
 kicchaṃ maccāna jīvitam;
 Kicchaṃ saddhammassavanaṃ,
 kiccho buddhānamuppādo.

*Hard is it to be born a man; hard is the life of
 mortals. Hard is it to gain the opportunity of
 hearing the Sublime Truth, and hard to
 encounter is the arising of the Buddhas.*

सब्बपापस्स अकरणं,
 कुसलस्स उपसम्पदा।
 सचित्तपरियोदपनं,
 एतं बुद्धान सासनं॥

कुनै पाप नगर्नु, पुण्य संचय गर्नु र आफ्नो चित्तलाई
 शुद्ध गर्नु यही बुद्धहरूको शिक्षा हो ॥५॥

Jetavana

183.

Ananda Sthavira

Sabbapāpassa akaraṇaṃ,
 kusalassa upasampadā;
 Sacittapariyodapanam,
 etaṃ buddhāna sāsanam.

*To avoid all evil, to cultivate good, and to
 cleanse one's mind – this is the teaching of
 the Buddhas.*

खन्ती परमं तपो तितिक्खा,
 निब्बानं परमं वदन्ति बुद्धा।
 न हि पब्बजितो परूपघाती,
 न समणो होति परं विहेठयन्तो॥

सहनशीलता र क्षमाशीलता परम तप हुन्, बुद्धहरू
 निर्वाणलाई परमपद भन्दछन् । अर्कालाई घात गर्ने,
 अर्कालाई पीडा दिने प्रव्रजित सच्चा साधु होइन ॥६॥

Jetavana

184.

Ananda Thera

Khantī paramaṃ tapo titikkhā,
 nibbānaṃ paramaṃ vadanti buddhā;
 Na hi pabbajito parūpaghātī,
 na samaṇo hoti paraṃ viheṭṭhayanto.

Enduring patience is the highest austerity.

“Nibbana is supreme,” say the Buddhas.

*He is not a true monk who harms another,
 nor a true renunciate who oppresses others.*

१८५.

अनूपवादो अनूपघातो, पातिमोक्खे च संवरो।
मत्तञ्जुता च भत्तस्मिं, पन्तञ्च सयनासनं।
अधिचित्ते च आयोगो, एतं बुद्धान सासनं॥

कसैलाई निन्दा वा हिंसा पीडा नगर्नु, प्रातिमोक्षका शीलहरू
पालन गर्नु, आहारमा मात्राको ज्ञान राख्नु,
एकान्त बास गर्नु र चित्त शुद्धिको निम्ति योग गर्नु-
यही बुद्धहरूको शिक्षा हो ॥७॥

185.

Anūpavādo anūpaghāto,
pātimokkhe ca saṃvaro;
Mattaññutā ca bhattasmim,
pantañca sayanāsanam;
Adhicitte ca āyogo, etaṃ buddhāna sāsanam.

*Not despising, not harming, restraint according
to the code of monastic discipline, moderation
in food, dwelling in solitude, devotion to
meditation – this is the teaching of the Buddhas.*

जेतवन

१८६.

उदासीन भिक्षु

न कहापणवस्सेन,
तित्ति कामेसु विज्जति।
अप्पस्सादा दुखा कामा,
इति विज्जाय पण्डितो॥

(अर्थ १८७ संग)

Jetavana

186.

An inactive Monk

Na kahāpaṇavassena,
titti kāmesu vijjati;
Appassādā dukhā kāmā,
iti viññāya paṇḍito.

(Verse Combined with 187)

Dhamma.Digital

१८७.

अपि दिब्बेसु कामेसु,
रतिं सो नाधिगच्छति।
तण्हक्खयरतो होति,
सम्मासम्बुद्धसावको॥

१८६-१८७. रूपैयाँ पैसा वर्षेता पनि मानिसको काम
तृष्णाहरू तृप्त हुँदैनन्, पण्डितजनहरू सांसारिक काम
भोगादिमा अल्पमात्र स्वाद छ, उल्टो धेरै दुःख छ भन्ने
जानेर काम सुखको इच्छा गर्दैनन्; सम्यक्सम्बुद्धका
श्रावकहरू तृष्णाक्षय गर्नमा लाग्दछन् ॥८, ९॥

187.

Api dibbesu kāmesu,
ratiṃ so nādhigacchati;
Taṇhakkhayarato hoti,
sammāsambuddhasāvako.

186-187. There is no satisfying sensual desires,
even with the rain of gold coins. For sensual
pleasures give little satisfaction and much pain.
Having understood this, the wise man finds no
delight even in heavenly pleasures.
The disciple of the Supreme Buddha delights in
the destruction of craving.

बहुं वे सरणं यन्ति,
 पब्बतानि वनानि चा
 आरामरुक्खचेत्यानि,
 मनुस्सा भयतज्जिता॥

डरको कारणले मानिसहरू पर्वत, वन, उद्यान, रूख र तीर्थ
 स्थानमा शरण लिन जान्छन् ॥१०॥

Jetavana

188.

Aggidatta Brahmin

Bahum ve saraṇaṃ yanti,
 pabbatāni vanāni ca;
 Ārāmarukkhacetyāni,
 manussā bhayatajjitā.

*Driven only by fear, do men go for refuge to
 many places – to hills, woods, groves,
 trees and shrines.*

१८९.

नेतं खो सरणं खेमं,
नेतं सरणमुत्तमं।
नेतं सरणमागम्म,
सब्बदुक्खा पमुच्चति॥

किन्तु यो शरण मङ्गल दायक होइन;
यो उत्तम शरण पनि होइन, कारण,
यस्तो शरणले सबै प्रकारको दुःखबाट छुटकारा पाइँदैन ॥११॥

189.

Netam kho saraṇaṃ khemaṃ,
netam saraṇamuttamaṃ;
Netam saraṇamāgama,
sabbadukkhā pamuccati.

*Such, indeed, is no safe refuge; such is not
the refuge supreme. Not by resorting to such
a refuge is one released from all suffering.*

यो च बुद्धञ्च धम्मञ्च,
 सङ्घञ्च सरणं गतो।
 चत्तारि अरियसच्चानि,
 सम्मप्पञ्जाय पस्सति॥

जो बुद्ध, धर्म तथा संघको शरण जान्छ, जसले चार आर्य
 सत्यलाई राम्ररी देखेको हुन्छ ॥१२॥

Jetavana

190.

Aggidatta Brahmin

Yo ca buddhañca dhammañca,
 saṅghañca saraṇaṃ gato;
 Cattāri ariyasaccāni,
 sammappaññāya passati.

*He who has gone for refuge to
 the Buddha, the Teaching and his Order,
 penetrates with transcendental wisdom the
 Four Noble Truths.*

१९१.

दुखं दुखसमुप्पादं,
दुखस्स च अतिककमं
अरियं चट्ठङ्गिकं मगं,
दुखूपसमगामिनं॥

जसले दुःख, दुःखको उत्पत्ति,
दुःख-निरोध, दुःख-निरोध हुने आर्यअष्टांगिक मार्गलाई
प्रज्ञा दृष्टिले हेरेको छ ॥१३॥

191.

Dukkhaṃ dukkhasamuppādaṃ,
dukkhassa ca atikkamaṃ;
Ariyaṃ caṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ,
dukkhūpasamagāmiṇaṃ.

*Suffering, the cessation of suffering,
and the Noble Eightfold Path leading to
the cessation of suffering.*

१९२.

एतं खो सरणं खेमं,
एतं सरणमुत्तमं।
एतं सरणमागम्म,
सब्बदुक्खा पमुच्चति॥

उस्ताको शरण नै रक्षादायक उत्तम शरण हो,
यही शरण लिएर नै सबै तरहको दुःखबाट
मुक्ति हुन्छ ॥१४॥

192.

Etam kho saraṇaṃ khemaṃ,
etaṃ saraṇamuttamaṃ;
Etam saraṇamāgama,
sabbadukkhā pamuccati.

*This indeed is the safe refuge,
this the refuge supreme.
Having gone to such a refuge,
one is released from all suffering.*

दुल्लभो पुरिसाजञ्जो,
 न सो सब्बत्थ जायति।
 यत्थ सो जायति धीरो,
 तं कुलं सुखमेधति॥

उत्तम पुरुष दुर्लभ छ, त्यसको सबै ठाउँमा जन्म हुँदैन ।
 जुन कुलमा यस्ता महापुरुषको जन्म हुन्छ,
 त्यस कुलमा सुख वृद्धि हुन्छ ॥१५॥

Jetavana

193.

Ananda Thera

Dullabho purisājañño,
 na so sabbattha jāyati;
 Yattha so jāyati dhīro,
 taṃ kulam sukhamedhati.

*Hard to find is the thoroughbred man
 (the Buddha); he is not born everywhere.*

*Where such a wise man is born,
 that clan thrives happily.*

सुखो बुद्धानमुप्पादो,
सुखा सद्धम्मदेसना।
सुखा सङ्घस्स सामग्गी,
समग्गानं तपो सुखो॥

बुद्धहरूको जन्म हुनु सुखदायक हो,
सद्धर्मको उपदेश सुखदायक हो तथा एकतायुक्तहरूको
तपस्या पनि सुखदायक हो ॥१६॥

Jetavana

194.

Many Monks

Sukho buddhānamuppādo,
sukhā saddhammadesanā;
Sukhā saṅghassa sāmaggī,
samaggānaṃ tapo sukho.

*Blessed is the birth of the Buddhas;
blessed is the enunciation of the sacred
Teaching; blessed is the harmony in the Order,
and blessed is the spiritual pursuit of
the united truth-seeker.*

चारिका गर्दा

१९५.

काश्यप बुद्धको चैत्य

पूजारहे पूजयतो,
बुद्धे यदि व सावके।
पपञ्चसमतिककन्ते,
तिण्णसोकपरिद्वे॥

(अर्थ १९६ संग)

During Travelling **195.** Shrine of Kasyap Buddha

Pūjārahe pūjayato,
buddhe yadi va sāvake;
Papañcasamatikkante,
tiṇṇasokapariddave.

(Verse Combined with 196)

१९६.

ते तादिसे पूजयतो,
निब्बुते अकुतोभयो।
न सक्का पुञ्जं सङ्खातुं,
इमेत्तमपि केनचि॥

१९५-१९६. सांसारिक प्रपञ्चबाट मुक्त भइसकेका, शोक,
भयरहित भइसकेका तथा निर्वाण पाइसकेका,
कुनै चीजमा भय नहुने पूजनीय बुद्ध अथवा श्रावकहरूलाई
पूजा सत्कार गरेको पुण्यको फल 'यति उति' भनी
कसैले पनि भन्न सक्दैन ॥१७,१८॥

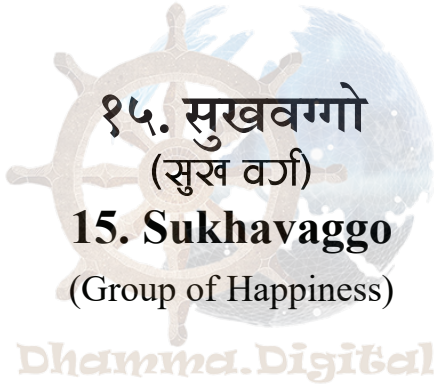
196.

Te tādise pūjayato,
nibbute akutobhaye;
Na sakkā puññaṃ saṅkhātuṃ,
imettamapi kenaci.

195-196. *He who reveres those worthy of
reverence, the Buddhas and their disciples,
who have transcended all obstacles and passed
beyond the reach of sorrow and lamentation –
he who reveres such peaceful and fearless ones,
his merit none can compute by any measure.*

बुद्धवग्गो चुद्दसमो निट्ठितो।
Buddhavaggo cuddasamo nitthito.

सुसुखं वत जीवाम,
 वेरिनेसु अवेरिनो।
 वेरिनेसु मनुस्सेसु,
 विहराम अवेरिनो॥

अहो, वैरीहरूको बीचमा म शत्रुभाव नराखेर
 सुखपूर्वक बसेको छु, घृणित मानिसहरूको बीचमा
 म घृणाको भाव नराखेर बसेको छु ॥१॥

City of Shakyas

197. To Overcome the Conflict

Susukhaṃ vata jīvāma,
 verinesu averino;

Verinesu manussesu,
 viharāma averino.

*Happy indeed we live, friendly amidst
 the hostile. Amidst hostile men
 we dwell free from hatred.*

१९८.

सुसुखं वत जीवाम,
आतुरेसु अनातुरा।
आतुरेसु मनुस्सेसु,
विहराम अनातुरा॥

आश्चर्यको कुरा छ, भयभीतको बीचमा म भयभीत नभई
सुखपूर्वक बसेको छु, भयसहित मनुष्यको बीचमा
म भयरहित भईरहेको छु ॥२॥

198.

Susukhaṃ vata jīvāma,
āturesu anāturā;
Āturesu manussesu,
viharāma anāturā.

*Happy indeed we live, friendly amidst
the afflicted (by craving). Amidst afflicted men
we dwell free from affliction.*

१९९.

सुसुखं वत जीवाम,
उस्सुकेसु अनुस्सुका।
उस्सुकेसु मनस्सेसु,
विहराम अनुस्सुका॥

आसक्तको बीचमा, अनासक्त म सुखपूर्वक बसेको छु,
आसक्ति सहित मनुष्यको बीचमा
म अनासक्त भै बसेको छु ॥३॥

199.

Susukhaṃ vata jīvāma,
ussukesu anussukā;
Ussukesu manassesu,
viharāma anussukā.

*Happy indeed we live, free from avarice amidst
the avaricious. Amidst the avaricious men we
dwell free from avarice.*

सुसुखं वत जीवाम,
 येसं नो नत्थि किञ्चनं।
 पीतिभक्खा भविस्साम,
 देवा आभस्सरा यथा॥

अहो ! हामीसँग केही पनि छैन तापनि
 हामीहरू सुखपूर्वक बस्दछौं, हामी आभाश्वर देवताहरू भै
 प्रीति भोजन गरी बस्दछौं ॥४॥

Pancasala Brahmin Village 200.

Mara

Susukhaṃ vata jīvāma,
 yesaṃ no natthi kiñcanaṃ;
 Pītibhakkhā bhavissāma,
 devā ābhassarā yathā.

*Happy indeed we live, we who possess nothing.
 Feeders on joy we shall be, like
 the Radiant Gods.*

जयं वेरं पसवति,
दुक्खं सेति पराजितो।
उपसन्तो सुखं सेति,
हित्वा जयपराजयं॥

विजयले वैरभाव उत्पन्न गराउंदछ, पराजित पुरुष,
दुःखपूर्वक सुत्छ, शान्त पुरुष जय र पराजयलाई
त्यागेर सुखपूर्वक सुत्छ ॥५॥

Jetavana

201.

King of Kosala

Jayaṃ veraṃ pasavati,
dukkhaṃ seti parājito;
Upasanto sukhaṃ seti,
hitvā jayaparājayaṃ.

*Victory begets enmity; the defeated dwell in
pain. Happily the peaceful live,
discarding both victory and defeat.*

नत्थि रागसमो अग्नि,
 नत्थि दोससमो कलि।
 नत्थि खन्धसमा दुक्खा,
 नत्थि सन्तिपरं सुखं॥

राग जस्तो आगो अर्को छैन, द्वेष जस्तो अपराध अरू छैन,
 पञ्चस्कन्ध समान दुःख अरू छैन,
 शान्ति जस्तो सुख अर्को छैन ॥६॥

Jetavana

202.

A Lady

Natthi rāgasamo aggi,
 natthi dosasamo kali;
 Natthi khandhasamā dukkhā,
 natthi santiparaṃ sukhaṃ.

*There is no fire like lust and no crime like
 hatred. There is no ill like the aggregates
 (of existence) and no bliss higher than the
 peace (of Nibbana).*

जिघच्छापरमा रोगा,
 सङ्खारपरमा दुखा।
 एतं जत्वा यथाभूतं,
 निब्बानं परमं सुखं॥

भोक रोग हो, संस्कार परम दुःख हो । यस्तो जानेर
 भेट्टाएको निर्वाण नै परम सुख हो ॥७॥

Alavi

203.

A Disciple

Jighacchāparamā rogā,
 saṅkhāraparamā dukhā;
 Etaṃ ñatvā yathābhūtaṃ,
 nibbānaṃ paramaṃ sukhaṃ.

*Hunger is the worst disease,
 conditioned things the worst suffering.
 Knowing this as it really is, the wise realize
 Nibbana, the highest bliss.*

आरोग्यपरमा लाभा,
सन्तुष्टिपरमं धनं।
विस्सासपरमा जाति,
निब्बानं परमं सुखं॥

निरोगी हुनु परम लाभ हो, सन्तोष परम धन हो,
विश्वास सबभन्दा ठूलो बन्धु हो, निर्वाण परम सुख हो ॥८॥

Jetavana

204.

Kosala King Prasenjit

Ārogyaparamā lābhā,
santutṭhiparamaṃ dhanam;
Vissāsaparamā ñāti,
nibbānaṃ paramaṃ sukhaṃ.

*Health is the most precious gain and
contentment the greatest wealth.*

*A trustworthy person is the best kinsman,
Nibbana the highest bliss.*

पविवेकरसं पित्वा,
 रसं उपसमस्स चा
 निद्धरो होति निप्पापो,
 धम्मपीतिरसं पिवं॥

एकान्तवासको रस तथा शान्तिको रसपान
 गर्ने सत्पुरुषलाई भय हुँदैन । धर्मको प्रेमरस पान गरेको
 हुनाले पाप रहित भईसकेको छ ॥९॥

Vaisali

205.

Tissa Thera

Pavivekarasam pitvā,
 rasam upasamassa ca;
 Niddaro hoti nippāpo,
 dhammapītirasam pivam.

*Having savored the taste of solitude and peace
 (of Nibbana), pain-free and stainless
 he becomes, drinking deep the taste of
 the bliss of the Truth.*

साहु दस्सनमरियानं,
 सन्निवासो सदा सुखो।
 अदस्सनेन बालानं,
 निच्चमेव सुखी सिया॥

आर्यपुरुषहरूको दर्शन गर्नु र उनीहरूको आश्रयमा
 बस्नु सुखकर छ, मूर्खजनहरूको दर्शन नगर्नाले
 सधैं सुख हुन्छ ॥१०॥

Veluvagram

206.

Sakra, Indra

Sāhu dassanamariyānaṃ,
 sannivāso sadā sukho;
 Adassanena bālānaṃ,
 niccameva sukhī siyā.

*Good is it to see the Noble Ones; to live with
 them is ever blissful. One will always
 be happy by not encountering fools.*

२०७.

बालसङ्गतचारी हि, दीघमद्धान सोचति।
दुक्खो बालेहि संवासो, अमित्तेनेव सब्बदा।
धीरो च सुखसंवासो, जातीनं व समागमो॥

मूर्खहरूको संगत गर्नेलाई दीर्घकालसम्म शोक हुन्छ,
मूर्खसँग संगत गर्नु शत्रुको संगत गर्नु जस्तै दुःख न हो;
धीर पण्डितहरूसँग बस्नु ज्ञाति बन्धुहरूसँग
बस्नु भैं सुख हो ॥११॥

207.

Bālasaṅgatacārī hi, dīghamaddhāna socati;
Dukkho bālehi saṁvāso, amitteneva sabbadā;
Dhīro ca sukhasaṁvāso, ñātīnaṁva samāgamo.

*Indeed, he who moves in the company of fools
grieves for longing. Association with fools is
ever painful, like partnership with an enemy.*

*But association with the wise is happy, like
meeting one's own kinsmen.*

तस्मा हि –

धीरञ्च पञ्चञ्च बहुस्सुतञ्च, धोरय्हसीलं वतवन्तमरियां
तं तादिसं सप्पुरिसं सुमेधं, भजेथ नक्खत्तपथंवा॥

त्यसकारण तिमीहरूले पनि, चन्द्रमाले नक्षत्रपथको
अनुगमन गरे भैं धीर, प्राज्ञ, बहुश्रुत, शीलवान्, बुद्धिवान्
आर्य तथा सत्पुरुषहरूको सत्संगत् गर ! ॥१२॥

Veluvagram

208.

Sakra, Indra

Tasmā hi –

Dhīrañca paññañca bahussutañca, dhoray-
hasīlaṃ vatavantamariyaṃ;
Taṃ tādisaṃ sappurisaṃ sumedhaṃ, bhajetha
nakkhattapathaṃva candimā.

Dhamma.Digital

*Therefore, follow the Noble One,
who is steadfast, wise, learned, dutiful and
devout. One should follow only such a man,
who is truly good and discerning, even as the
moon follows the path of the stars.*

सुखवग्गो पन्नरसमो निट्ठितो।

Sukhavaggo pannarasamo nitthito.

अयोगे युञ्जमत्तानं,
योगस्मिञ्च अयोजयं।
अत्थं हित्वा पियग्गाही,
पिहेतत्तानुयोगिनां॥

खराब काममा लाग्ने, असल काममा नलाग्ने,
सदर्थ छोडी प्रिय वस्तु मात्र ग्रहण गर्ने व्यक्तिले
आफ्नो उन्नति गर्ने माथि स्पृहा गर्दछ ॥१॥

Jetavana

209.

The Three Monks

Ayoge yuñjamattānam,
yogasmiñca ayojayam;
Atthaṃ hitvā piyaggāhī,
pihetattānuyoginam.

*Giving himself to things to be shunned and
not exerting where exertion is needed,
a seeker after pleasures, having given up his
true welfare, envies those intent upon theirs.*

२१०.

मा पियेहि समागञ्छि,
अप्पियेहि कुदाचनं।
पियानं अदस्सनं दुक्खं,
अप्पियानञ्च दस्सनं॥

प्रेमीको र अप्रेमीको दुवैको संगत नगर,
प्रेमीलाई नदेख्दा र अप्रेमीलाई देख्दा दुःख हुन्छ ॥२॥

210.

Mā piyehi samāgañchi,
appiyehi kudācanam;
Piyānaṃ adassanaṃ dukkhaṃ,
appiyānañca dassanaṃ.

*Seek no intimacy with the beloved and also not
with the unloved, for not to see the beloved and
to see the unloved, both are painful.*

२११.

तस्मा पि॒यं न कयि॑राथ,
पियापा॒यो हि पा॒पको॑।
गन्था॑ तेसं न विज्जन्ति,
येसं नत्थि॑ पियाप्पियं॥

त्यसकारणं प्रेम नगर, प्रेमीको वियोग नै दुःख हो;
प्रिय र अप्रिय दुवै नहुने व्यक्तिलाई बन्धन हुने छैन ॥३॥

211.

Tasmā piyaṃ na kayirātha,
piyāpāyo hi pāpako;
Ganthā tesam na vijjanti,
yesam natthi piyāppiyaṃ.

*Therefore hold nothing dear, for separation
from the dear is painful. There are no bonds for
those who have nothing beloved or unloved.*

पियतो जायती सोको,
 पियतो जायती भयं।
 पियतो विप्पमुत्तस्स,
 नत्थि सोको कुतो भयं॥

प्रियवस्तुले शोक उत्पन्न गर्दछ; प्रियवस्तुले
 भय उत्पन्न गराउँछ । प्रियवस्तुबाट मुक्त हुनेलाई
 शोक हुँदैन, भय कहाँबाट आउँछ ? ॥४॥

Jetavana

212.

A Kutumbika

Piyato jāyatī soko,
 piyato jāyatī bhayam;
 Piyato vippamuttassa,
 natthi soko kuto bhayam.

*From endearment springs grief,
 from endearment springs fear. From him who is
 wholly free from endearment there is no grief,
 whence then fear?*

पेमतो जायती सोको,
पेमतो जायती भयं।
पेमतो विप्पमुत्तस्स,
नत्थि सोको कुतो भयं॥

प्रेमबाट शोक उत्पन्न हुन्छ; प्रेमबाट भय उत्पन्न हुन्छ;
प्रेमबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन,
भय कहाँबाट आउँछ ? ॥५॥

Jetavana

213.

Visakha

Pemato jāyatī soko,
pemato jāyatī bhayaṃ;
Pemato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṃ.

*From affection springs grief, from affection
springs fear. From him who is wholly free from
affection there is no grief, whence then fear?*

रतिया जायती सोको,
 रतिया जायती भयं।
 रतिया विप्पमुत्तस्स,
 नत्थि सोको कुतो भयं॥

रागले शोक उत्पन्न गराउँछ, रागले भय उत्पन्न गराउँछ;
 रागबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन,
 भय कहाँबाट आउँछ ? ॥६॥

Vaisali

214.

The Licchavis

Ratiyā jāyatī soko,
 ratiyā jāyatī bhayaṃ;
 Ratiyā vippamuttassa,
 natthi soko kuto bhayaṃ.

*From attachment springs grief, from attachment
 springs fear. From him who is wholly free from
 attachment there is no grief, whence then fear?*

कामतो जायती सोको,
 कामतो जायती भयं।
 कामतो विप्पमुत्तस्स,
 नत्थि सोको कुतो भयं॥

कामले शोक उत्पन्न गराउँछ, कामले भय
 उत्पन्न गराउँछ, कामबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन,
 भय कताबाट आउँछ ? ॥७॥

Jetavana

215. Anitthigandha Kumar

Kāmato jāyatī soko,
 kāmato jāyatī bhayaṃ;
 Kāmato vippamuttassa,
 natthi soko kuto bhayaṃ.

*From lust springs grief, from lust springs fear.
 From him who is wholly free from craving there
 is no grief; whence then fear?*

तण्हाय जायती सोको,
 तण्हाय जायती भयं।
 तण्हाय विप्पमुत्तस्स,
 नत्थि सोको कुतो भयं॥

तृष्णाले शोक उत्पन्न गराउँछ, तृष्णाले भय
 उत्पन्न गराउँछ; तृष्णाबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन,
 भय कहाँबाट आउँछ ? ॥८॥

Jetavana

216.

A Brahmin

Taṇhāya jāyatī soko,
 taṇhāya jāyatī bhayaṃ;
 Taṇhāya vippamuttassa,
 natthi soko kuto bhayaṃ.

*From craving springs grief, from craving
 springs fear. From him who is wholly free from
 craving there is no grief; whence then fear?*

सीलदस्सनसम्पन्नं,
 धम्मदुं सच्चवेदिनां।
 अत्तनो कम्म कुब्बानं,
 तं जनो कुरुते पियां॥

जो शील र विद्याले सम्पन्न छ, धर्ममा स्थिर छ,
 सत्यवादी र आफ्नो कर्ममा तत्पर छ, त्यस पुरुषलाई
 सबैले प्रेम गर्दछ ॥९॥

Rajgriha, Venuvana

217.

500 Children

Sīladassanasampannam,
 dhammatṭham saccavedinam;
 Attano kamma kubbānam,
 taṃ jano kurute piyaṃ.

*People hold dear him who embodies virtue and
 insight, who is principled, has realized
 the truth, and who himself does what
 he ought to be doing.*

छन्दजातो अनक्खाते,
 मनसा च फुटो सिया।
 कामेसु च अप्पटिबद्धचित्तो,
 उद्धंसोतोति वुच्चति॥

निर्वाणको अभिलाषा गर्ने र त्यसमा चित्त लगाउने तथा
 काम विषयमा संलग्न नहुने व्यक्तिलाई
 उर्ध्वस्रोतगामी भन्दछन् ॥१०॥

Jetavana

218.

An Anagami Thera

Chandajāto anakkhāte,
 manasā ca phuṭo siyā;

Kāmesu ca appaṭibaddhacitto,
 uddhaṃsototi vuccati.

*One who is intent upon the Ineffable (Nibbana),
 dwells with mind inspired
 (by supramundane wisdom), and is no more*

चिरप्पवासिं पुरिसं,
 दूरतो सोत्थिमागतं।
 जातिमिक्खा सुहज्जा च,
 अभिनन्दन्ति आगतं॥

(अर्थ २२० संगै)

Isipatana

219.

Nandiputra

Cirappavāsīm purisaṃ,
 dūrato sotthimāgataṃ;
 Ñātimittā suhajjā ca,
 abhinandanti āgataṃ.

Dhamma.Digital

When, after a long absence, a man safely returns from afar, his relatives, friends and well-wishers welcome him home on arrival.

२२०.

तथेव कतपुञ्जम्पि,
अस्मा लोका परं गतां।
पुञ्जानि पटिगण्हन्ति,
पियं जातीव आगतां॥

२१९-२२०. धेरै दिनसम्म परदेश बसेर सकुशल घर
फर्कने पुरुषलाई, आफ्नो ज्ञाति भाइ, मित्र र हितैषीहरूले
स्वागत गर्दछन् । त्यस्तै इहलोकबाट परलोक जाने
व्यक्तिलाई आफूले गरेको पुण्यले स्वागत गर्दछ ॥११,१२॥

220.

Tatheva katapuññampi,
asmā lokā param gataṃ;
Puññāni paṭiganhanti,
piyaṃ ñātīva āgataṃ.

*As kinsmen welcome a dear one on arrival,
even so his own good deeds will welcome
the doer of good who has gone from
this world to the next.*

पियवग्गो सोळसमो निट्ठित्तो।
Piyavaggo soḷasamo nitṭhito.

१७. कोधवग्गो

(क्रोध वर्ग)

17. Kodhavaggo

(Group of Angers)

Dhamma.Digital

कोधं जहे विप्पजहेय्य मानं,
 संयोजनं सब्बमतिक्कमेय्या
 तं नामरूपस्मिमसज्जमानं,
 अकिञ्चनं नानुपतन्ति दुक्खा॥

क्रोध नगर, अभिमान नगर, सबै बन्धनबाट
 पार तरेर जाऊ । नाम-रूपमा आसक्त नहुने परिग्रह रहित
 व्यक्तिलाई दुःख सन्ताप हुने छैन ॥१॥

Kapilavatthu

221.

Rohini, a Kshetri Lady

Kodham jahe vippajaheyya mānaṃ,
 saṃyojanaṃ sabbamatikkameyya;
 Taṃ nāmarūpasmimasajjamānaṃ,
 akiñcanaṃ nānupatanti dukkhā.

*One should give up anger, renounce pride,
 and overcome all fetters. Suffering never befalls
 him who clings not to mind and body
 and is detached.*

यो वे उप्पतितं कोधं,
 रथं भन्तं व वारये।
 तमहं सारथिं ब्रूमि,
 रस्मिग्गाहो इतरो जनो॥

जस्ले बढ्न गएको क्रोधलाई रथ रोके भैं रोक्छ,
 उसैलाई साँच्चिको सारथी भन्दछ,
 अरू त केवल लगाम समात्ने मात्र हुन् ॥२॥

Aggalaya Shrine

222.

A Monk

Yo ve uppatitaṃ kodhaṃ,
 rathaṃ bhantaṃ va vāraye;
 Tamahaṃ sārathiaṃ brūmi,
 rasmiggāho itaro jano.

*He who checks rising anger as a charioteer
 checks a rolling chariot, him I call a true
 charioteer. Others only hold the reins.*

अक्कोधेन जिने कोधं,
 असाधुं साधुना जिने
 जिने कदरियं दानेन,
 सच्चेनालिकवादिनां॥

क्रोधीलाई अक्रोधले जित्नु, नराम्रो गर्नेलाई
 राम्रो कामले जित्नु, कन्जूसलाई दानले जित्नु र
 असत्यवादीलाई सत्यले जित्नु ॥३॥

Rajgriha, Venuvana

223.

Uttara Upasika

Akkodhena jine kodham,
 asādhuṃ sādhuṇā jine;
 Jine kadariyaṃ dānena,
 saccenālikavādināṃ.

*Overcome the angry by non-anger; overcome
 the wicked by goodness; overcome the miser
 by generosity; overcome the liar by truth.*

सच्चं भणे न कुज्जेय्य,
 दज्जा अप्पम्पि याचितो।
 एतेहि तीहि ठानेहि,
 गच्छे देवान सन्तिके॥

सत्य बोल्नु, क्रोध नगर्नु र माग्न आउँदा अलिकता भए
 पनि दिनु- यी तीन कामले मनुष्य देवलोकमा जान्छ ॥४॥

Jetavana

224. Mahamaudgalyayana

Saccaṃ bhaṇe na kujjheyya,
 dajjā appampi yācito;
 Etehi tīhi thānehi,
 gacche devāna santike.

*Speak the truth; yield not to anger;
 when asked, give even if you only have a little.
 By these three means can one reach
 the presence of the gods.*

अहिंसका ये मुनयो,
 निच्चं कायेन संवुता।
 ते यन्ति अच्चुतं ठानं,
 यत्थ गन्त्वा न सोचरो॥

जो मुनीहरू सधैं शारीरिक संयममा बसेर
 हिंसाले रहित हुन्छ, त्यो अच्युत स्थानमा पुग्दछ,
 जहाँ पुगेर पछि शोक हुँदैन ॥५॥

Saket

225.

Group of Monks

Ahimsakā ye munayo,
 niccam kāyena samvutā;
 Te yanti accutam thānam,
 yattha gantvā na socare.

*Those sages who are inoffensive and ever
 restrained in body, go to the Deathless State,
 where, having gone, they grieve no more.*

सदा जागरमानानं,
 अहोरत्तानुसिक्खिनं।
 निब्बानं अधिमुत्तानं,
 अत्थं गच्छन्ति आसवा॥

जो सधैँ जाग्रत भएर रातदिन योगाभ्यासमा लागि रहन्छ ।
 निर्वाण नै जस्को एक मात्र अभिलाषा हुन्छ,
 त्यस व्यक्तिको आस्रव र चित्तमल नष्ट हुन्छ ॥६॥

Rajgriha, Gridhakut 226. Son of a Merchant

Sadā jāgaramānānaṃ,
 ahorattānusikkhinam;
 Nibbānaṃ adhimuttānaṃ,
 atthaṃ gacchanti āsavā.

*Those who are ever vigilant,
 who discipline themselves day and night, and
 are ever intent upon Nibbana –
 their defilements fade away.*

पोराणमेतं अतुल, नेतं अज्जतनामिवा
 निन्दन्ति तुण्हिमासीनं, निन्दन्ति बहुभाणिणं।
 मितभाणिम्पि निन्दन्ति, नत्थि लोके अनिन्दितो॥

हे अतुल ! यो पुरानो कुरा हो, अहिलेको होइन, नबोल्नेलाई
 पनि, धेरै बोल्नेलाई पनि, मितभाषीलाई पनि निन्दा गर्छन्,
 यो लोकमा कोही पनि निन्दा रहित हुँदैन ॥७॥

Jetavana

227.

Atula Upasaka

Porāṇametam atula2, netam ajjatanāmiva;
 Nindanti tuṅhimāsīnaṃ,
 nindanti bahubhāṇinaṃ;
 Mitabhāṇimpī nindanti, natthi loke anindito.

*O Atula! Indeed, this is an ancient practice,
 not one only of today: they blame those who
 remain silent, they blame those speak much,
 they blame those who speak in moderation.
 There is none in the world who is not blamed.*

२२८.

न चाहु न च भविस्सति,
न चेतारहि विज्जति।
एकन्तं निन्दितो पोसो,
एकन्तं वा पसंसितो॥

बिल्कुल निन्दित या बिल्कुल प्रशंसित पुरुष न उहिले थियो
न कहिल्यै होला, न आजकल हुन्छ ॥८॥

228.

Na cāhu na ca bhavissati,
na cetaahi vijjati;
Ekantaṃ nindito poso,
ekantaṃ vā pasamsito.

*There never was, there never will be,
nor is there now, a person who is wholly blamed
or wholly praised.*

यं चे विञ्जू पसंसन्ति,
 अनुविच्च सुवे सुवे।
 अच्छिद्दवुत्तिं मेधाविं,
 पञ्जासीलसमाहितं॥

(अर्थ २३० संगै)

Jetavana

229.

Atula Upasaka

Yaṃ ce viññū pasamsanti,
 anuvicca suve suve;
 Acchiddavuttiṃ medhāviṃ,
 paññāsīlasamāhitam.

*But the man whom the wise praise,
 after observing him day after day,
 is one of flawless character; wise,
 and endowed with knowledge and virtue.*

२३०.

निक्खं जम्बोनदस्सेव,
को तं निन्दितुमरहति।
देवापि नं पसंसन्ति,
ब्रह्मुनापि पसंसितो॥

२२९-२३०. जुन व्यक्तिलाई पण्डितहरूले दिनपर दिन खुबै
सम्झी सम्झी प्रशंसा गर्दछन् त्यस्ता दोषहीन, मेधावी,
शीलवान् र प्रज्ञावान् जाम्बुनद मणि जस्तालाई
कसले निन्दा गर्न सक्ता ? देवताले पनि ब्रह्माले
पनि उसको प्रशंसा गर्दछ ॥९,१०॥

230.

Nikkhaṃ jambonadasseva,
ko taṃ ninditumarahati;
Devāpi naṃ pasamsanti,
brahmunāpi pasamsito.

*Who can blame such a one, as worthy as a coin
of refined gold? Even the gods praise him; by
Brahma, too, is he praised.*

कायप्पकोपं रक्खेय्य,
 कायेन संवुतो सिया।
 कायदुच्चरितं हित्वा,
 कायेन सुचरितं चरे॥

शारीरिक दुराचारवाट बच, शारीरिक संयम गर,
 कायिक दुश्चरित्र छोडी कायिक सदाचारको
 आचरण गर ॥११॥

Veluvana

231.

Chavaggiya Monks

Kāyappakopaṃ rakkheyya,
 kāyena saṃvuto siyā;
 Kāyaduccaritaṃ hitvā,
 kāyena sucaritaṃ care.

*Let a man guard himself against irritability in
 bodily action; let him be controlled in deed.*

*Abandoning bodily misconduct,
 let him practice good conduct in deed.*

२३२.

वचीपकोपं रक्खेय्य,
वाचाय संवुतो सिया।
वचीदुच्चरितं हित्वा,
वाचाय सुचरितं चरे॥

वाचिक दुराचारबाट बच, वाचिक संयम गर ।
वाचिक दुराचार छोडी वाचिक सदाचरण गर ॥१२॥

232.

Vacīpakopam rakkheyya,
vācāya saṃvuto siyā;
Vacīduccaritam hitvā,
vācāya sucaritam care.

*Let a man guard himself against irritability in
speech; let him be controlled in speech. Aban-
doning verbal misconduct, let him practice
good conduct in speech.*

२३३.

मनोपकोपं रक्खेय्य,
मनसा संवुतो सिया।
मनोदुच्चरितं हित्वा,
मनसा सुचरितं चरे॥

मानसिक दुराचारबाट बच, मानसिक संयम गर ।
मानसिक दुराचरण छोडी मानसिक सदाचरण गर ॥१३॥

233.

Manopakopam rakkheyya,
manasā saṃvuto siyā;
Manoduccaritam hitvā,
manasā sucaritam care.

*Let a man guard himself against irritability in
thought; let him be controlled in mind.
Abandoning mental misconduct,
let him practice good conduct in thought.*

२३४.

कायेन संवुता धीरा,
अथो वाचाय संवुता।
मनसा संवुता धीरा,
ते वे सुपरिसंवुता॥

कायिक, वाचिक र मानसिक संयम हुने
धीर पण्डितलाई नै सुसंयमी भन्दछन् ॥१४॥

234.

Kāyena saṃvutā dhīrā,
atho vācāya saṃvutā;
Manasā saṃvutā dhīrā,
te ve suparisāṃvutā.

*The wise are controlled in bodily action,
controlled in speech and controlled in thought.
They are truly well-controlled.*

कोधवग्गो सत्तरसमो निट्ठितो।
Kodhavaggo sattarasamo niṭṭhito.

पण्डुपलासोव दानिसि,
 यमपुरिसापि च ते उपट्ठिता।
 उय्योगमुखे च तिट्ठसि,
 पाथेय्यम्पि च ते न विज्जति॥

अहिले तिमी पहेंलो पात जस्तो छौ, यमदूतहरू
 तिम्रो सामने खडा छन्, विनाशको खुड्किलामा खडा छौ,
 तिमिसँग बाटो खर्च पनि छैन ॥१॥

Jetavana

235.

Son of a Butcher

Paṇḍupalāsova dānisi,
 yamapurisāpi ca te upatṭhitā;
 Uyyogamukhe ca tiṭṭhasi,
 pātheyyampi ca te na vijjati.

*Like a withered leaf are you now;
 death's messengers await you. You stand on
 the eve of your departure, yet you have made no
 provision for your journey!*

२३६.

सो करोहि दीपमत्तनो,
खिप्पं वायम पण्डितो भवा
निद्धन्तमलो अनङ्गणो,
दिब्बं अरियभूमिं उपेहिसि ॥

त्यसकारण तिमिले आफैलाई द्वीप (रक्षास्थान) बनाउ,
चाँडै कोशिश गरी पण्डित बन, मल रहित, काम रहित होऊ
अनि दिव्य आर्यहरूको पदमा पुग्ने छौ ॥२॥

236.

So karohi dīpamattano,
khippam vāyama paṇḍito bhava;
Niddhantamalo anaṅgaṇo,
dibbaṃ ariyabhūmiṃ upehisi.

*Make an island for yourself! Strive hard and
become wise! Rid of impurities and cleansed of
stain, you shall enter the celestial abode of
the Noble Ones.*

२३७.

उपनीतवयो च दानिसि,
सम्पयातोसि यमस्स सन्तिके।
वासो ते नत्थि अन्तरा,
पाथेय्यम्पि च ते न विज्जति॥

अब तिम्रो आयु समाप्त भयो,
यमराजका अगाडि पुगिसक्यौ ।
बीच बाटोमा तिम्रो निवास छैन ।
बाटो खर्च पनि छैन ॥३॥

237.

Upanītavayo ca dānisi,
sampayātosī yamassa santike;
Vāso te natthi antarā,
pātheyyampi ca te na vijjati.

*Your life has come to an end now;
You are setting forth into the presence of Yama,
the king of death. No resting place is there for
you on the way, yet you have made no
provision for the journey!*

२३८.

सो करोहि दीपमत्तनो,
खिप्पं वायम पण्डितो भवा
निद्धन्तमलो अनङ्गणो,
न पुनं जातिजरं उपेहिसि॥

त्यसकारण तिमीले द्वीप बनाउ, चाँडै कोशिश गरी
पण्डित बन, मल रहित काम रहित होऊ अनि तिमी
फेरि जन्म मरणको चक्करमा पर्ने छैनौ ॥४॥

238.

So karohi dīpamattano,
khippam vāyama paṇḍito bhava;
Niddhantamalo anaṅgaṇo,
na punaṃ jātijaraṃ upehisi.

*Make an island unto yourself!
Strive hard and become wise!
Rid of impurities and cleansed of stain, you
shall not come again to birth and decay.*

अनुपुब्बेन मेधावी,
थोकं थोकं खणे खणे।
कम्मारो रजतस्सेव,
निद्धमे मलमत्तनो॥

सुनारले अलि अलि गरेर चाँदीको कसर निखारे भै
मेधावी पण्डितले अलि अलि गरी
क्रमशः आफ्नो चित्तमल निखार्नु पर्छ ॥५॥

Jetavana

239.

A Brahmin

Anupubbena medhāvī,
thokaṃ thokaṃ khaṇe khaṇe;
Kammāro rajatasseva,
niddhame malamattano.

*One by one, little by little, moment by moment,
a wise man should remove his own impurities,
as a smith removes his dross from silver.*

२४०.

अयसाव मलं समुद्धितं,
ततुद्धाय तमेव खादति।
एवं अतिधोनचारिनं,
सानि कम्मनि नयन्ति दुग्गतिं॥

जस्तो फलामबाट निस्केको खियाले फलामलाई नै खान्छ
त्यस्तै केवल सदाचारको उल्लंघन गर्ने व्यक्तिलाई
उसको कर्मले उसैलाई दुर्गतिमा पुऱ्याउँछ ॥६॥

240.

Ayasāva malaṃ samuṭṭhitam,
tatuṭṭhāya tameva khādati;

Evaṃ atidhonacāriṇaṃ,
sāni kammāni nayanti duggatiṃ.

*Just as rust arising from iron eats away
the base from which it arises, even so, their own
deeds lead transgressors to states of woe.*

असज्झायमला मन्ता,
 अनुट्ठानमला घरा।
 मलं वण्णस्स कोसज्जं,
 पमादो रक्खतो मलं॥

बारबार पाठ नगर्नु मन्त्रको मैल हो,
 भारू बढार नगर्नु घरको मैल हो, आलस्य सौन्दर्यको
 मैल हो र प्रमाद पहरादारीको मैल हो ॥७॥

Jetavana

241.

Laludayi Thera

Asajjhāyamalā mantā,
 anuṭṭhānamalā gharā;
 Malaṃ vaṇṇassa kosajjaṃ,
 pamādo rakkhato malaṃ.

*Non-repetition is the bane of scriptures;
 neglect is the bane of a home; slovenliness is
 the bane of personal appearance,
 and heedlessness is the bane of a guard.*

मलित्थिया दुच्चरितं,
मच्छेरं ददतो मलां
मला वे पापका धम्मा,
अस्मिं लोके परम्हि चा॥

स्त्रीको मैल दुराचार हो, दानीको मैल कन्जुसीपन हो,
इहलोक र परलोकको मैल पापै हो ॥८॥

Rajgriha, Venuvana 242. A Son of Householder

Malitthiyā duccharitaṃ,
maccheraṃ dadato malaṃ;
Malā ve pāpakā dhammā,
asmiṃ loke paramhi ca.

*Unchastity is the taint in a woman;
niggardliness is the taint in a giver. Taints,
indeed, are all evil things,
both in this world and the next.*

२४३.

ततो मला मलतरं,
अविज्जा परमं मलं।
एतं मलं पहन्त्वान,
निम्मला होथ भिक्खवो॥

त्योभन्दा पनि माथिको (खराब) मैल अविद्या हो ।
त्यसकारण भिक्षु हो, यो मैललाई हटाएर निर्मल होऊ ॥१॥

243.

Tato malā malataraṃ,
avijjā paramaṃ malaṃ;
Etaṃ malaṃ pahantvāna,
nimmalā hotha bhikkhavo.

*A worse taint than these is ignorance,
the worst of all taints. Destroy this one taint
and become taintless, O monks!*

सुजीवं अहिरिकेन,
 काकसूरेन धंसिना।
 पक्खन्दिना पगब्भेन,
 संकिलिट्ठेन जीवितं॥

लज्जारहित काम गर्नमा, अर्काको खोसेर खानमा वीर,
 अर्काको कुभलो चिताउने, बकवादी, अहंकार भ्रष्टाचारी
 मनुष्यको जीवन बिताउन सजिलो छ ॥१०॥

Jetavana

244.

Cula Saari

Sujīvaṃ ahirikena,
 kākasūrena dhaṃsinā,
 Pakkhandinā pagabbhena,
 saṃkiliṭṭhena jīvitaṃ.

*Easy for life is the shameless one who is
 impudent as a crow, is backbiting and
 forward, arrogant and corrupt.*

२४५.

हिरीमता च दुज्जीवं,
निच्चं सुचिगवेसिना।
अलीनेनाप्पगब्भेन,
सुद्धाजीवेन पस्सता॥

लाज मान्ने, सर्वदा पवित्रताको खोजी गर्ने,
उद्योगी र मितभाषी भई शुद्ध जीविका गर्ने ज्ञानीको
जीवन-यापन कठिन हुन्छ ॥११॥

245.

Hirīmatā ca dujjīvaṃ,
niccaṃ sucigavesinā;
Alīnenāppagabbhena,
suddhājīvena passatā.

*Difficult is life for the modest one who always
seeks purity, is detached and unassuming,
clean in life, and discerning.*

जेतवन

२४६.

५०० उपासक

यो पाणमतिपातेति,
मुसावादञ्च भासति।
लोके अदिन्नमादियति,
परदारञ्च गच्छति॥

(अर्थ २४७ संगै)

Jetavana

246.

500 Disciples

Yo pāṇamatipātetī,
musāvādañca bhāsati;
Loke adinnamādiyati,
paradārañca gacchati.

(Verse Combined with 247)

२४७.

सुरामेरयपानञ्च,
यो नरो अनुयुञ्जति।
इधेवमेसो लोकस्मिं,
मूलं खणति अत्तनो॥

२४६-२४७. हिंसक, असत्यवादी, चोरी काम गर्ने,
व्यभिचारी र मद्यपान गर्ने व्यक्तिले यसै लोकमा
आफ्नो उन्नतिको जड् उखेल्दछ ॥१२,१३॥

247.

Surāmerayapānañca,
yo naro anuyuñjati;

Idhevameso lokasmim,
mūlaṃ khaṇati attano.

246-247. One who destroys life,
utters lies, takes what is not given,
goes to another man's wife, and is addicted to
intoxicating drinks – such a man digs up his
own root even in this world.

२४८.

एवं भो पुरिस जानाहि,
पापधम्मा असञ्जता।
मा तं लोभो अधम्मो च,
चिरं दुक्खाय रन्धयुं॥

पुरुष हो ! पापकर्मलाई रोकन सजिलो छैन,
लोभ र अधर्मले तिम्रीलाई चिरकालसम्म
दुःखमा नजाकोस् ॥१४॥

248.

Evaṃ bho purisa jānāhi,
pāpadhammā asaññatā;
Mā taṃ lobho adhammo ca,
ciraṃ dukkhāya randhayuṃ.

*Know this, O good man: evil things are difficult
to control. Let not greed and wickedness drag
you to protracted misery.*

ददाति वे यथासद्धं, यथापसादनं जनो।
 तत्थ यो मङ्कु भवति, परेसं पानभोजने।
 न सो दिवा वा रत्तिं वा, समाधिमधिगच्छति॥

लोकले आफ्नो श्रद्धा र भक्ति अनुसार दान दिन्छन्,
 जो मानिस अर्काको खानपिन हेर्न सक्तैन,
 त्यसलाई दिनरात कहिले पनि शान्ति हुने छैन,
 त्यसलाई ध्यान प्राप्त हुँदैन ॥१५॥

Jetavana

249.

Tissa, a Boy

Dadāti ve yathāsaddham,
 yathāpasādanam jano;
 Tattha yo maṅku bhavati,
 paresam pānabhojane;
 Na so divā vā rattim vā,
 samādhimadhigacchati.

*People give according to their faith or regard.
 If one becomes discontented with the food
 and drink given by others,
 one does not attain meditative absorption,
 either by day and night.*

२५०.

यस्स चेतं समुच्छिन्नं,
मूलघच्चं समूहतं।
स वे दिवा वा रत्तिं वा,
समाधिमधिगच्छति॥

जसले यस्तो मनोवृत्तिको जड् समेत उखेलेको छ,
त्यस्को मनमा दिनरात शान्ति हुन्छ
र समाधि प्राप्ति हुन्छ ॥१६॥

250.

Yassa cetam samucchinnam,
mūlaghaccaṃ samūhatam;
Sa ve divā vā rattim vā,
samādhimadhigacchati.

*But he in who this (discontent) is fully
destroyed, uprooted and extinct,
he attains absorption, both by day and by night.*

नत्थि रागसमो अग्गि,
 नत्थि दोससमो गहो।
 नत्थि मोहसमं जालं,
 नत्थि तण्हासमा नदी॥

राग बराबरको आगो अर्को छैन,
 द्वेष बराबरको ग्रह अर्को छैन,
 मोह बराबरको जाल अर्को छैन र
 तृष्णा समानको नदी अर्को छैन ॥१७॥

Jetavana

251.

Five Disciples

Natthi rāgasamo aggi,
 natthi dosasamo gaho;
 Natthi mohasamaṃ jālaṃ,
 natthi taṅhāsamā nadī.

*There is no fire like lust;
 there is no grip like hatred;
 there is no net like delusion;
 there is no river like craving.*

सुदस्सं वज्जमज्जेसं, अत्तनो पन दुद्दसं।
 परेसं हि सो वज्जानि, ओपुनाति यथा भुसं।
 अत्तनो पन छादेति, कलिंव कितवा सठो॥

अर्काको दोष देख्नु सजिलो छ, किन्तु आफ्नो दोष देख्नु
 मुशिकल छ । अर्काको दोष भने भुस छरे भैँ छरेर हिँड्छ
 किन्तु आफ्नो दोष चाहिँ जाली जुवाडेले
 पासा छोपे भैँ छोप्छ ॥१८॥

Bhaddiya Nagar 252. Mendaka, a Merchant

Sudassam vajjamaññesam,
 attano pana duddasam;
 Paresam hi so vajjāni,
 opunāti yathā bhusam;
 Attano pana chādeti,
 kalimva kitavā saṭho.

*Easily seen is the fault of others, but one's own
 fault is difficult to see. Like chaff one winnows
 another's faults, but hides one's own, even as a
 crafty fowler hides behind sham branches.*

परवज्जानुपस्सिस्स,
 निच्चं उज्झानसञ्जिनो।
 आसवा तस्स वड्ढन्ति,
 आरा सो आसवक्खया॥

दोषारोपन गर्ने विचारले सधैं अर्काको दोष देखिरहने
 व्यक्तिको चित्त-मल बढ्दछ, चित्त-मलको क्षय हुने
 मार्गबाट वञ्चित हुन्छ ॥१९॥

Jetavana

253. Ujjhanasannino Thera

Paravajjānupassissa,
 niccam ujjhānasaññino;
 Āsavā tassa vaḍḍhanti,
 ārā so āsavakkhayā.

*He who seeks another's faults,
 who is ever censorious – his cankers grow.
 He is far from destruction of the cankers.*

आकासेव पदं नत्थि,
समणो नत्थि बाहिरे।
पपञ्चाभिरता पजा,
निप्पपञ्चा तथागता॥

आकाशमा केही चिन्ह नभए भैं सच्चा श्रमण बाहिर छैन,
दुनिया प्रपञ्चमा रहेका छन्,
तथागत प्रपञ्च रहित छ ॥२०॥

Kushinagar

254. Subhadra Paribrajaka

Ākāseva padaṃ natthi,
samaṇo natthi bāhire;
Papañcābhiratā pajā,
nippapañcā tathāgatā.

*There is no track in the sky, and no recluse
outside (the Buddha's dispensation).
Mankind delights in worldliness,
but the Buddhas are free from worldliness.*

२५५.

आकासेव पदं नत्थि,
समणो नत्थि बाहिरे।
सङ्खारा सस्सता नत्थि,
नत्थि बुद्धानमिञ्जितं॥

आकाशमा केही चिन्ह नभए भैं आर्य अष्टांगिक मार्गको
बाहिर सच्चा श्रमण छैन, संस्कृत पदार्थ नित्य छैन,
बुद्धमा चञ्चलता छैन ॥२१॥

255.

Ākāseva paḍaṃ natthi,
samaṇo natthi bāhire;
Saṅkhārā sassatā natthi,
natthi buddhānamiñjitaṃ.

*There is not track in the sky, and no recluse
outside (the Buddha's dispensation).
There are no conditioned things that are
eternal, and no instability in the Buddhas.*

मलवग्गो अट्ठारसमो निट्ठितो।
Malavaggo aṭṭhārasamo niṭṭhito.

१९. धम्मट्ठवग्गो
(धर्मष्ठ, न्याय वर्ग)
19. Dhammatthavaggo
(Group of Just)
Dhamma.Digital

जेतवन

२५६.

विनिश्चय महामात्य

न तेन होति धम्मट्ठो,
येनत्थं साहसा नयो।
यो च अत्थं अनत्थञ्च,
उभो निच्छेय्य पण्डितो॥

(अर्थ २५७ संगै)

Jetavana

256.

Vinischaya, a Minister

Na tena hoti dhammattho,
yenattham sāhasā naye;
Yo ca attham anatthañca,
ubho niccheyya paṇḍito.

*Not by passing arbitrary judgments does
a man become just; a wise man is he
who investigates both right and wrong.*

२५७.

असाहसेन धम्मेन,
समेन नयती परे।
धम्मस्स गुत्तो मेधावी,
“धम्मट्ठो”ति पवुच्चति॥

२५६-२५७. बिना विचारले यदि कसैले न्याय गर्न खोज्छ भने
त्यो न्यायाधीश होईन । जुन पण्डितले साँचो र
भूठो दुवैको निर्णय गरी, विचारपूर्वक पक्षपात नराखी
न्याय गर्छ, उसैलाई धर्म रक्षा गर्ने
साँच्चिको न्यायाधीश भन्दछन् ॥१, २॥

257.

Asāhasena dhammena,
samena nayatī pare;
Dhammassa gutto medhāvī,
“dhammatṭho”ti pavuccati.

*He who does not judge others arbitrarily,
but passes judgment impartially according to
the truth, that sagacious man is a guardian of
law and is called just.*

न तेन पण्डितो होति,
यावता बहु भासति।
खेमी अवेरी अभयो,
“पण्डितो”ति पवुच्चति॥

बिना विचारले यदि कसैले न्याय गर्न खोज्छ भने
त्यो न्यायाधीश होईन । जुन पण्डितले साँचो र
भूठो दुवैको निर्णय गरी, विचारपूर्वक पक्षपात नराखी
न्याय गर्छ, उसैलाई धर्म रक्षा गर्ने
साँच्चिको न्यायाधीश भन्दछन् ॥१, २॥

Jetavana

258. Chavaggiya Monks

Na tena paṇḍito hoti,
yāvataṁ bahu bhāsati;
Khemī averī abhayo, ‘
‘paṇḍito’”ti pavuccati.

*One is not wise because one speaks much.
He who is peaceable, friendly and
fearless is called wise.*

न तावता धम्मधरो, यावता बहु भासति।
 यो च अप्पम्पि सुत्वान, धम्मं कायेन पस्सति।
 स वे धम्मधरो होति, यो धम्मं नप्पमज्जति॥

धेरै बोल्ने गर्देमा धर्मधर कहलाइन्न, थोरै मात्र सुनेर पनि
 तदनुसार आचरण गर्ने नै धर्मधर कहलाइन्छ,
 उसको धर्ममा प्रमाद हुँदैन ॥४॥

Jetavana

259.

Ekuddana Thera

Na tāvatā dhammadharo,
 yāvatā bahu bhāsati;
 Yo ca appampi sutvāna,
 dhammaṃ kāyena passati;
 Sa ve dhammadharo hoti,
 yo dhammaṃ nappamajjati.

*A man is not versed in Dhamma because
 he speaks much. He who, after hearing a little
 Dhamma, realizes its truth directly and is not
 heedless of it, is truly versed in the Dhamma.*

न तेन थेरो सो होति,
 येनस्स पलितं सिरो।
 परिपक्को वयो तस्स,
 “मोघजिण्णो”ति वुच्चति॥

केश फुल्लैमा स्थविर भनिन्न, उसको आयु परिपक्वै होस्,
 व्यर्थै जीवन गुमाउने बूढा भनिन्छ ॥५॥

Jetavana

260. Lakuntaka Bhaddiya Thera

Na tena thero so hoti,
 yenassa palitam siro;
 Paripakko vayo tassa,
 “moghajinṇo”ti vuccati.

*A monk is not Elder because his head is gray.
 He is but ripe in age, and he is called one
 grown old in vain.*

२६१.

यमिह सच्चञ्च धम्मो च,
अहिंसा संयमो दमो।
स वे वन्तमलो धीरो,
“थेरो” इति पवुच्चति॥

जसमा सत्य, धर्म, अहिंसा, संयम र दमनादि गुण छ,
त्यस्तालाई निर्मल भैसकेको धीर पुरुष तथा
स्थविर भन्दछन् ॥६॥

261.

Yamhi saccañca dhammo ca,
ahimsā saṃyamo damo;
Sa ve vantamalo dhīro,
“thero” iti pavuccati.

*One in whom there is truthfulness,
virtue, inoffensiveness, restraint and
self-mastery, who is free from defilements
and is wise – he is truly called an Elder.*

न वाक्करणमत्तेन,
 वण्णपोक्खरताय वा।
 साधुरूपो नरो होति,
 इस्सुकी मच्छरी सठो॥

इष्या र मात्सर्ययुक्त शठ पुरुष, वक्ता हुँदैमा अथवा
 रूपवान् हुँदैमा असल भनिँदैन ॥७॥

Jetavana

262.

Some Monks

Na vākkaraṇamattena,
 vaṇṇapokkharatāya vā;
 Sādhurūpo naro hoti,
 issukī maccharī saṭho.

*Not by mere eloquence nor by beauty of
 form does a man become accomplished,
 if he is jealous, selfish and deceitful.*

२६३.

यस्स चेतं समुच्छिन्नं,
मूलघच्चं समूहतं।
स वन्तदोसो मेधावी,
“साधुरूपो”ति वुच्चति॥

जसले यस्तो खराब स्वभावको जड उखेली सक्यो,
त्यस्ता निर्दोषी, मेधावी पुरुष नै असल कहलाइन्छ ॥८॥

263.

Yassa cetam samucchinnam,
mūlaghaccam samūhatam;
Sa vantadoso medhāvī,
“sādhurūpo”ti vuccati.

*But he in whom these are wholly destroyed,
uprooted and extinct, and who has cast out
hatred – that wise man is truly accomplished.*

न मुण्डकेन समणो,
अब्बतो अलिकं भणां।
इच्छालोभसमापन्नो,
समणो किं भविस्सति॥

मुण्डन हुँदैमा, व्रत रहित तथा भूठो बोल्ने, इच्छा र
लाभको वशमा पर्ने व्यक्ति कहिले श्रमण हुन सक्ला ? ॥९॥

Jetavana

264.

Hatthaka Bhikkhu

Na muṇḍakena samaṇo,
abbato alikaṃ bhaṇaṃ;
Icchālobhasamāpanno,
samaṇo kiṃ bhavissati.

*Not by shaven head does a man
who is indisciplined and untruthful
become a monk. How can he who is full of
desire and greed be a monk?*

२६५.

यो च समेति पापानि,
अणुं थूलानि सब्बसो।
समितत्ता हि पापानं,
“समणो”ति पवुच्चति॥

जसले सानो ठूलो जुनसुकै पापलाई शमन गरिसकेको छ,
त्यस्तालाई श्रमण भन्दछन् ॥१०॥

265.

Yo ca sameti pāpāni,
aṇuṃ thūlāni sabbaso;
Samitattā hi pāpānaṃ,
“samaṇo”ti pavuccati.

*He who wholly subdues evil both small
and great is called a monk, because
he has overcome all evil.*

न तेन भिक्खु सो होति,
यावता भिक्खते परो
विस्सं धम्मं समादाय,
भिक्खु होति न तावता॥

अर्कासंग भिक्षा माग्न जाँदैमा भिक्षु हुँदैँन, खराब धर्म ग्रहण
गरुन्जेलसम्म भिक्षु हुँदैँन ॥११॥

Jetavana

266.

Some One Brahmin

Na tena bhikkhu so hoti,
yāvata bhikkhate pare;
Vissam dhammam samādāya,
bhikkhu hoti na tāvatā.

*He is not a monk just because he lives on
others' alms. Not by adopting outward form
does one become a true monk.*

२६७.

योध पुञ्जञ्च पापञ्च,
बाहेत्वा ब्रह्मचरियवा।
सङ्खाय लोके चरति, स वे
“भिक्खू”ति वुच्चति॥

जसले इहत्रमा पुण्य र पापलाई त्याग गरी ब्रह्मचारी भई
ज्ञानलाई लिएर लोकमा विचरण गर्दछ
त्यसलाई भिक्षु भन्दछन् ॥१२॥

267.

Yodha puññañca pāpañca,
bāhetvā brahmacariyavā;
Saṅkhāya loke carati, sa ve
“bhikkhū”ti vuccati.

*Whoever here (in the Dispensation) lives
a holy life, transcending both merit and
demerit, and walks with understanding in
this world – he is truly called a monk.*

न मोनेन मुनी होति,
 मूळहरूपो अविद्दसु।
 यो च तुलं व पगगय्ह,
 वरमादाय पण्डितो॥

विद्याहीन मूर्ख, मौन ब्रत धारण गर्देमा ऋषि बन्दैन ।
 जसले तराजु लिएर दुवै लोकलाई तौलेर उत्तम विचार
 तत्वलाई ग्रहण गरी पाप गर्देन त्यस्ता पुरुष,
 मुनि कहलाइन्छ ॥१३॥

Jetavana

268.

Tithiyas

Na monena munī hoti,
 mūlharūpo aviddasu;
 Yo ca tulaṃva paggayha,
 varamādāya paṇḍito.

*Not by observing silence does one become
 a sage, if he be foolish and ignorant.
 But that man is wise who, as if holding
 a balance-scale accepts only the good.*

२६९.

पापानि परिवज्जेति,
स मुनी तेन सो मुनि।
यो मुनाति उभो लोके,
“मुनि” तेन पवुच्चति॥

जसले पापहरूलाई छोड्छ, त्यो मुनि हो ।
यस कारणले ऊ मुनि हो । जसले दुवै लोकलाई जान्दछ,
यसै कारणले उसलाई मुनि भनिन्छ ॥१४॥

269.

Pāpāni parivajjeti,
sa munī tena so muni;
Yo munāti ubho loke,
“muni” tena pavuccati.

*The sage (thus) rejecting the evil,
is truly a sage. Since he comprehends both
(present and future) worlds, he is called a sage.*

न तेन अरियो होति,
 येन पाणानि हिंसति।
 अहिंसा सब्बपाणानं,
 “अरियो”ति पवुच्चति॥

प्राणीहिंसा गर्नेलाई आर्य भन्दैन, सबै प्राणीको हिंसा
 नगर्नेलाई मात्र आर्य भन्दछन् ॥१५॥

Jetavana

270.

Arya Naam Balisika

Na tena ariyo hoti,
 yena pāṇāni hiṃsati;
 Ahiṃsā sabbapāṇānaṃ,
 “ariyo”ti pavuccati.

He is not noble who injures living beings.

He is called noble because

he is harmless towards all living beings.

जेतवन

२७१.

धेरै शीलवान् भिक्षुहरू

न सीलब्बतमत्तेन,
बाहुसच्चेन वा पना
अथ वा समाधिलाभेन,
विवित्तसयनेन वा॥

(अर्थ २७२ सँगै)

Jetavana

271. Many Veitous Monks

Na sīlabbatamattena,
bāhusaccena vā pana;

Atha vā samādhilābhena,
vivittasayanena vā.

(Verse Combined with 272)

२७२.

फुसामि नेक्खम्मसुखं,
अपुथुज्जनसेवितां
भिक्खु विस्सासमापादि,
अप्पत्तो आसवक्खयां॥

२७१-२७२. न शील र व्रतको आचरण मात्रले,
न ठूलो पण्डित बन्नाले, न समाधि लाभ गर्नाले, न एकान्तवासी
हुनाले मैले त्यो नैष्कर्म्य सुख प्राप्त गरेको हुँ, जुन सुख संसारी
जीवले पाउन सक्तैन । भिक्षु हो, जहिलेसम्म आस्रव क्षय हुँदैन
त्यस बेलासम्म आफ्नो उपर विश्वास नगर ॥१६, १७॥

272.

Phusāmi nekkhammasukham,
aputhujjanasevitam;
Bhikkhu vissāsamāpādi,
appatto āsavakkhayaṃ.

271-272. Not by rules and observances, not even by
much learning, nor by gain of absorption, nor by
a life of seclusion, nor by thinking, "I enjoy the bliss of
renunciation, which is not experienced by the
worldling" should you, O monks, rest content, until the
utter destruction of cankers (Arahatship) is reached.

धम्मट्टवग्गो एकूनवीसतिमो निट्ठित्तो।
Dhammatṭhavaggo ekūnavīsatiṃ nitṭhito.

मगानड्डङ्गिको सेट्ठो,
 सच्चानं चतुरो पदा।
 विरागो सेट्ठो धम्मानं,
 द्विपदानञ्च चक्खुमा॥

मार्गमध्ये अष्टांगिक मार्ग श्रेष्ठ,
 सत्यमध्ये चतुरार्यसत्य श्रेष्ठ,
 धर्ममध्ये वैराग्य श्रेष्ठ र मनुष्यमध्ये
 शुद्ध दृष्टिवाला बुद्ध श्रेष्ठ ॥१॥

Jetavana

273.

500 Monks

Maggānaṭṭhaṅgiko seṭṭho,
 saccānaṃ caturō padā;
 Virāgo seṭṭho dhammānaṃ,
 dvipadānañca cakkhumā.

*Of all the paths the Eightfold Path is the best;
 of all the truths the Four Noble Truths are the
 best; of all things passionlessness is the best:
 of men the Seeing One (the Buddha) is the best.*

२७४.

एसेव मग्गो नत्थञ्जो,
दस्सनस्स विसुद्धिया।
एतञ्जिह तुम्हे पटिपज्जथ,
मारस्सेतं पमोहनं॥

दृष्टिको विशुद्धि गर्नलाई अष्टांगिक मार्ग छोडि
अरू मार्ग छैन । भिक्षु हो, मारलाई मुर्छित गर्ने
यही मार्गमा आरूढ होऊ ॥२॥

274.

Eseva maggo natthañño,
dassanassa visuddhiyā;
Etañhi tumhe paṭipajjatha,
mārassetam pamohanam.

*This is the only path; there is none other for
the purification of insight. Tread this path,
and you will bewilder Mara.*

२७५.

एतज्झि तुम्हे पटिपन्ना,
दुक्खस्सन्तं करिस्सथा
अक्खातो वो मया मग्गो,
अज्जाय सल्लकन्तनां॥

यही मार्गमा आरूढ भएर मात्रै दुःखको अन्त गर्न सक्छौ ।
शल्य समान सम्भेर मैले त्यसको उपदेश गरेको हुँ ॥३॥

275.

Etañhi tumhe paṭipannā,
dukkhassantaṃ karissatha;
Akkhāto vo mayā maggo,
aññāya sallakantaṃ.

*Walking upon this path you will make an end of
suffering. Having discovered how to pull out
the thorn of lust, I make known the path.*

२७६.

तुम्हेहि किच्चमातप्पं,
अक्खातारो तथागता।
पटिपन्ना पमोक्खन्ति,
झायिनो मारबन्धना॥

काम त तिमीहरूले नै गर्नुपर्दछ, तथागतहरूले केवल मार्ग
देखाई दिन्छन्, त्यस मार्गको आचरण गरी ध्यानाभ्यासी भएर
मारको बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ॥४॥

276.

Tumhehi kiccamātappaṃ,
akkhātāro tathāgatā;
Paṭipannā pamokkhanti,
jhāyino mārabandhanā.

*You yourselves must strive;
the Buddhas only point the way.
Those meditative ones who tread the path are
released from the bonds of Mara.*

“सब्बे सङ्खारा अनिच्चा”ति,
 यदा पञ्जाय पस्सति।
 अथ निब्बिन्दति दुक्खे,
 एस मग्गो विसुद्धिया॥

जब सबै संस्कार अनित्य हो भनी प्रज्ञा युक्त हुन्छ
 त्यस्ता पुरुषलाई संसार उपर वैराग्य उत्पन्न,
 यही विशुद्धिको मार्ग हो ॥५॥

Jetavana

277.

500 Monks

“Sabbe saṅkhārā aniccā”ti,
 yadā paññāya passati;
 Atha nibbindati dukkhe,
 esa maggo visuddhiyā.

*“All conditioned things are impermanent” –
 when one sees this with wisdom, one turns away
 from suffering. This is the path to purification.*

२७८.

“सब्बे सङ्खारा दुक्खा”ति,
यदा पञ्जाय पस्सति।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे,
एस मग्गो विसुद्धिया॥

सबै संस्कार दुःखका कारण हुन् भनी प्रज्ञा युक्त भएपछि
दुःखमय संसार उपर वैराग्य उठ्दछ,
यही विशुद्धिको मार्ग हो ॥६॥

278.

“Sabbe saṅkhārā dukkhā”ti,
yadā paññāya passati;
Atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

*“All conditioned things are unsatisfactory” –
when one sees this with wisdom, one turns away
from suffering. This is the path to purification.*

२७९.

“सब्बे धम्मा अनत्ता”ति,
यदा पञ्जाय पस्सति।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे,
एस मग्गो विसुद्धिया॥

सबै धर्म (स्वभाव) हरू अनात्म हुन् भनी प्रज्ञा ज्ञानले बोध
भएपछि दुःखमय संसारका उपर मनमा वैराग्य उद्दछ,
यही विशुद्धिको मार्ग हो ॥७॥

279.

“Sabbe dhammā anattā”ti,
yadā paññāya passati;
Atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

*“All things are not-self” – when one sees this
with wisdom, one turns away from suffering.*

This is the path to purification.

उट्ठानकालम्हि अनुट्ठहानो,
 युवा बली आलसियं उपेतो।
 संसन्नसङ्कप्पमनो कुसीतो,
 पञ्जाय मगं अलसो न विन्दति॥

बलवान् युवक भएर पनि अल्सी भई उद्योग गर्ने
 समयमा उद्योगी हुँदैन । त्यस्ताले उच्च आकांक्षाले हीन
 भएर प्रज्ञा ज्ञान प्राप्त गर्न सक्तैन ॥८॥

Jetavana

280. Tissa, a Meditator Monk

Uṭṭhānakālamhi anuṭṭhahāno,
 yuvā balī ālasiyaṃ upeto;
 Saṃsannasaṅkappamano kusīto,
 paññāya maggaṃ alaso na vindati.

*The idler who does not exert himself when
 he should, who though young and strong is full
 of sloth, with a mind full of vain thoughts*

वाचानुरक्खी मनसा सुसंवुतो,
 कायेन च नाकुसलं कयिरा।
 एते तयो कम्मपथे विसोधये,
 आराधये मग्गमिसिप्पवेदितां।

वाक् र मनलाई संयम गरी शरीरले कुनै अकुशल पाप गर्दैन,
 यी तीन कर्मपथलाई शुद्ध गर्ने पुरुष बुद्ध भगवान्को
 अष्टांगिक मार्गमा जान सक्तछ ॥९॥

Rajgriha, Venuvana **281.** Sukara, a Ghost

Vācānurakkhī manasā susaṃvuto,
 kāyena ca nākusalam kayirā;
 Ete tayo kammapathe visodhaye,
 ārādhaye maggamisippaveditaṃ.

*Let a man be watchful of speech,
 well controlled in mind, and not commit evil in
 bodily action. Let him purify these three courses
 of action, and win the path made known by
 the Great Sage.*

योगा वे जायती भूरि, अयोगा भूरिसङ्खयो।
 एतं द्वेधापथं जत्वा, भवाय विभवाय च।
 तथात्तानं निवेसेय्य, यथा भूरि पवड्ढति॥

योगाभ्यास गर्नाले प्रज्ञाको वृद्धि हुन्छ ।
 योगाभ्यास नगर्नाले प्रज्ञा ज्ञानको क्षय हुन्छ ।
 उन्नति र अवनतिको यी दुई प्रकारको बाटो भन्ने जानेर
 आफूलाई त्यस मार्गमा लगाउनु, जुन मार्गमा लाग्नाले
 प्रज्ञा ज्ञानको वृद्धि हुन्छ ॥१०॥

Jetavana

282.

Potthila Thera

Yogā ve jāyatī bhūri,
 ayogā bhūrisaṅkhayo;
 Etaṃ dvedhāpathaṃ ñatvā,
 bhavāya vibhavāya ca;
 Tathāttānaṃ niveseyya, yathā bhūri pavaddhati.

*Wisdom springs from meditation;
 without meditation wisdom wanes.
 Having known these two paths of progress and
 decline, let a man so conduct himself that
 his wisdom may increase.*

वनं छिन्दथ मा रुक्खं,
 वनतो जायते भयं
 छेत्वा वनञ्च वनथञ्च,
 निब्बना होथ भिक्खवो॥

भिक्षु हो, वनलाई सखाप पार । तर वृक्ष नकाट ।
 वनबाट भय हुन्छ, वन र भाडीलाई काटेर मात्रै
 निर्वाण प्राप्त गर्न सकिन्छ ॥११॥

Jetavana

283.

An Aged Monk

Vanam chindatha mā rukkham,
 vanato jāyate bhayaṃ;
 Chetvā vanañca vanathañca,
 nibbanā hotha bhikkhavo.

*Cut down the forest (lust), but not the tree;
 from the forest springs fear. Having cut down
 the forest and the underbrush (desire),
 be passionless, O monks!*

२८४.

याव हि वनथो न छिज्जति,
अणुमत्तोपि नरस्स नारिसु।
पटिबद्धमनोव ताव सो,
वच्छो खीरपकोव मातरि॥

जहिलेसम्म थोरै भए पनि पुरुषको स्त्री माथि
कामना रहन्छ, त्यसबेलासम्म दुधखाने बाछी आमाको प्रेमले
आबद्ध भए भैँ त्यो पुरुष बन्धनबाट मुक्त हुन सक्तैन ॥१२॥

284.

Yāva hi vanatho na chijjati,
aṇumattopi narassa nārisu;
Paṭibaddhamanova tāva so,
vaccho khīrapakova mātari.

*For so long as the underbrush of desire,
even the most subtle, of a man towards
a woman is not cut down, his mind is in
bondage, like the sucking calf to its mother.*

उच्छिन्द सिनेहमत्तनो कुमुदं सारदिकंवा।

सन्तिमग्गमेव ब्रूहय,

निब्बानं सुगतेन देसितं॥

शरद ऋतुको कमल फूललाई भैं आफ्नो स्नेहलाई
उखेल, सुगत तथागतले उपदेश गरेको
शान्तिमार्ग निर्वाणको आश्रय लेऊ ॥१३॥

Jetavana

285.

Suvannakaar Thera

Ucchinda sinehamattano kumudaṃ sārādikaṃva;

Santimaggameva brūhaya,
nibbānaṃ sugatena desitaṃ.

*Cut off your affection in the manner of
a man plucks with his hand an autumn lotus.
Cultivate only the path to peace, Nibbana,
as made known by the Exalted One.*

इध वस्सं वसिस्सामि,
 इध हेमन्तगिम्हिसु।
 इति बालो विचिन्तेति,
 अन्तरायं न बुज्झति॥

यहाँ वर्षाकालमा बस्छु, यहाँ हेमन्त ऋतुमा बस्छु भनी
 मूर्खजनले विचार गर्दछ । किन्तु उसलाई बीचमा
 बिघ्नबाधा आउने थाहा शुद्धि हुँदैन ॥१४॥

Jetavana

286.

A Great Trader

Idha vassaṃ vasissāmi,
 idha hemantagimhisu;
 Iti bālo vicinteti,
 antarāyaṃ na bujjhati.

*“Here shall I live during the rains, here in
 winter and summer” – thus thinks the fool.*

*He does not realize the danger
 (that death might intervene).*

तं पुत्तपसुसम्मत्तं,
 ब्यासत्तमनसं नरं।
 सुत्तं गामं महोघोव,
 मच्चु आदाय गच्छति॥

निदाएको गाउँलाई बाढीले बगाए भैं पुत्र र प्राणीप्रति
 आसक्त भइरहने व्यक्तिलाई मृत्युले लैजान्छ ॥१५॥

Jetavana

287.

Kisagotami Theri

Taṃ puttapasusammattam,
 byāsattamanasaṃ naram;
 Suttam gāmaṃ mahoghova,
 maccu ādāya gacchati.

*As a great flood carries away a sleeping
 village, so death seizes and carries away
 the man with a clinging mind, doting on
 his children and cattle.*

न सन्ति पुत्ता ताणाय,
 न पिता नापि बन्धवा।
 अन्तकेनाधिपन्नस्स,
 नत्थि जातीसु ताणता॥

छोराले रक्षा गर्न सक्तैन न बाबुले सक्छ न बन्धुजनले ।
 मृत्यु आउने बेलामा बन्धुहरूमा रक्षा गर्न सक्ने
 क्षमता हुँदैन ॥१६॥

Jetavana

288.

Patacara Theri

Na santi puttā tāṇāya,
 na pitā nāpi bandhavā;
 Antakenādhīpannassa,
 natthi ñātīsu tāṇatā.

*For him who is assailed by death there is no
 protection by kinsmen. None there are to save
 him – nor sons, nor father, nor relatives.*

२८९.

एतमत्थवसं जत्वा,
पण्डितो सीलसंवृतो।
निब्बानगमनं मगं,
खिप्पमेव विसोधये॥

यो कुरा जानेर पण्डितले शीलवान् भएर निर्वाणतिर लैजाने
मार्गलाई छिट्टै सफा गर ॥१७॥

289.

Etamatthavasam ñatvā,
paṇḍito sīlasaṃvuto;
Nibbānagamaṇaṃ maggaṃ,
khippameva visodhaye.

*Realizing this fact, let the wise man,
restrained by morality, hasten to clear
the path leading to Nibbana.*

मगगवगो वीसतिमो निट्ठित्तो।
Maggavaggo vīsatimo niṭṭhito.

२१. पकिण्णकवग्गो
(प्रकीर्ण वर्ग)
21. Pakiṇṇakavaggo
(Group of Scattered)

Dhamma.Digital

मत्तासुखपरिच्चागा,
 पस्से चे विपुलं सुखं।
 चजे मत्तासुखं धीरो,
 सम्पस्सं विपुलं सुखं॥

थोरै सुख त्याग गरेर धेरै सुख पाइने सम्भावना भयो भने
 बुद्धिमानले धेरै सुखको कारण थोरै सुखलाई त्याग गर्दछ ॥१॥

Rajgriha

290.

Gangarohana

Mattāsukhapariccāgā ,
 passe ce vipulaṃ sukhaṃ;
 Caje mattāsukhaṃ dhīro,
 sampassaṃ vipulaṃ sukhaṃ.

*If by renouncing a lesser happiness
 one may realize a greater happiness,
 let the wise man renounce the lesser;
 having regard for the greater.*

परदुक्खूपधानेन,
 अत्तनो सुखमिच्छति।
 वेरसंसग्गसंसट्ठो,
 वेरा सो न परिमुच्चति॥

अरूलाई दुःख दिएर आफूले सुख भोग्ने इच्छा गर्दछ भने
 त्यस्तो व्यक्ति द्वेषको जंजालमा फसेर
 कहिल्यै पनि द्वेषबाट मुक्त हुन सक्तैन ॥२॥

Jetavana

291.

Some One Person

Paradukkhūpadhānena,
 attano sukhamicchati;
 Verasamsaggasamsatṭho,
 verā so na parimuccati.

*Entangled by the bonds of hate,
 he who seeks his own happiness
 by inflicting pain on others,
 is never delivered from hatred.*

यज्झि किच्चं अपविद्धं,
 अकिच्चं पन कयिरति।
 उन्नळानं पमत्तानं,
 तेसं वड्ढन्ति आसवा॥

गर्नुपर्ने कर्तव्य छोडेरे, नगर्नु पर्ने काम गर्ने,
 अभिमानी तथा प्रमादीहरूको (चित्तमल) आस्रव बढ्दछ ॥३॥

Jatiyavana

292.

Bhaddiya Bhikkhu

Yañhi kiccaṃ apaviddhaṃ,
 akiccaṃ pana kayirati;
 Unnaḷānaṃ pamattānaṃ,
 tesam vaḍḍhanti āsavā.

*The cankers only increase for those
 who are arrogant and heedless,
 who leave undone what should be
 done and do what should not be done.*

२९३.

येसञ्च सुसमारद्धा, निच्चं कायगता सति।
अकिच्चं ते न सेवन्ति, किच्चे सातच्चकारिनो।
सतानं सम्पजानानं, अत्थं गच्छन्ति आसवा॥

कायानुस्मृति (अर्थात् शरीरको क्षण भंगुरता - दोषको
स्मृति) ध्यानमा लागिरहनेले नचाहिने काम गर्दै न,
चाहिने काममा मात्रै ध्यान दिइरहन्छ, यस्ता स्मृतिवान्
तथा होशियार व्यक्तिको आस्रव क्षय हुन्छ ॥४॥

293.

Yesañca susamāradhā, niccam kāyagatā sati;
Akiccam te na sevanti, kicce sātaccakārino;
Satānaṃ sampajānānaṃ,
atthaṃ gacchanti āsavā.

*The cankers cease for those mindful and
clearly comprehending ones who always
earnestly practice mindfulness of the body,
who do not resort to what should not be done,
and stead- fastly pursue what should be done.*

मातरं पितरं हन्त्वा,
राजानो द्वे च खत्तियो।
रट्ठं सानुचरं हन्त्वा,
अनीघो याति ब्राह्मणो॥

माता (तृष्णा), पिता (अहंकार), दुई क्षत्रीय राजा
(सास्वत र उच्छेद दृष्टि) र अनुचर सहित सारा राष्ट्र
(विषयासक्तिहरू) लाई मारेर (ज्ञानी पुरुष)
निष्पापी भएर हिँड्दछ ॥५॥

Jetavana

294. Lakuntaka Bhaddiya Thera

Mātaraṃ pitaraṃ hantvā,
rājāno dve ca khattiye;
Ratṭhaṃ sānucaraṃ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.

*Having slain mother (craving),
father (self-conceit), two warrior-kings
(eternalism and nihilism), and destroyed a
country (sense organs and sense objects)
together with its treasurer (attachment and
lust), ungrieving goes the holy man.*

२९५.

मातरं पितरं हन्त्वा,
राजानो द्वे च सोत्थियो।
वेयग्घपञ्चमं हन्त्वा,
अनीघो याति ब्राह्मणो॥

माता (तृष्णा), पिता (अहंकार), सास्वत र उच्छेद
दृष्टिरूपी दुई ब्राह्मण, पाँचै निवारणरूपी व्याघ्रलाई
मारेर ब्राह्मण निष्पापी भएर हिँड्दछ ॥६॥

295.

Mātaraṃ pitaraṃ hantvā,
rājāno dve ca sotthiye;
Veyagghapañcamāṃ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.

*Having slain mother, father, two brahmin
kings (two extreme views),
and a tiger as the fifth
(the five mental hindrances),
ungrieving goes the holy man.*

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति,
सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च,
निच्चं बुद्धगता सति॥

रातोदिन बुद्धको गुणानुस्मरणमा लागि रहने
गौतम बुद्धका शिष्यहरू सधैं जागृति अवस्थामा हुन्छन् ॥७॥

Rajgriha, Venuvana 296. Darusakatika Putra

Suppabuddham pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;

Yesam divā ca ratto ca,
niccam buddhagatā sati.

*Those disciples of Gotama ever awaken
happily who day and night constantly practice
the Recollection of the Qualities of the Buddha.*

२९७.

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति,
सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च,
निच्चं धम्मगता सति॥

रातोदिन धर्मको गुणानुस्मरणमा लागि रहने गौतम बुद्धका
शिष्यहरू सधैं जागृत भईरहन्छन् ॥८॥

297.

Suppabuddham pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
Yesam divā ca ratto ca,
niccam dhammagatā sati.

*Those disciples of Gotama ever awaken
happily who day and night constantly
practice the Recollection of
the Qualities of the Dhamma.*

२९८.

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति,
सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च,
निच्चं सङ्घगता सति॥

रातोदिन संघको गुणानुस्मरणमा लागिरहने गौतम बुद्धका
शिष्यहरू सधैँ जागृत भईरहन्छन् ॥९॥

298.

Suppabuddham pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā,
Yesam divā ca ratto ca,
niccam saṅghagatā sati.

*Those disciples of Gotama ever awaken
happily who day and night constantly practice
the Recollection of the Qualities of the Sangha.*

२९९.

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति,
सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च,
निच्चं कायगता सति॥

रातदिन कायानुस्मृतिमा लागि रहने गौतम बुद्धका शिष्यहरू
सधैँ जागृत भई रहन्छन् ॥१०॥

299.

Suppabuddham pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
Yesam divā ca ratto ca,
niccam kāyagatā sati.

*Those disciples of Gotama ever awaken
happily who day and night constantly practice
Mindfulness of the Body.*

३००.

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति,
सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च,
अहिंसाय रतो मनो॥

हरबखत अहिंसामा मन लगाईरहने गौतम बुद्धका शिष्यहरू
सधैँ जागृत भईरहन्छन् ॥११॥

300.

Suppabuddham pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
Yesam divā ca ratto ca,
ahiṃsāya rato mano.

*Those disciples of Gotama ever awaken
happily whose minds by day and night delight
in the practice of non-violence.*

३०१.

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति,
सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च,
भावनाय रतो मनो॥

हरबखत भावनामा मन लगाईरहने गौतम बुद्धका शिष्यहरू
सधैँ जागृत भईरहन्छन् ॥१२॥

301.

Suppabuddham pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
Yesam divā ca ratto ca,
bhāvanāya rato mano.

*Those disciples of Gotama ever awaken
happily whose minds by day and night
delight in the practice of meditation.*

दुप्पब्बज्जं दुरभिरमं, दुरावासा घरा दुखा।
 दुक्खोसमानसंवासो, दुक्खानुपतितद्दगू।
 तस्मा न चद्दगू सिया, न च दुक्खानुपतितो सिया॥

बिना नियमपूर्वक ग्रहण गरिएको प्रव्रजित जीवन बिताउनु
 कठिन छ । निवास गर्न अयोग्य घरमा बस्नु दुःखद छ,
 आफ्नो अनुकूल नभएको मानिससँग बस्नु पनि दुःखद छ,
 त्यसकारण संस्कृतिको बाटोमा नलाग्नु बेस,
 दुःखको पछि नलाग्नु बेस छ ॥१३॥

Jetavana 302. Vajjputtika Bhikkhu

Duppabbajjam durabhiramam,
 durāvāsā gharā dukhā;
 Dukkhosamānasamvāso,
 dukkhānupatitaddhagū;
 Tasmā na caddhagū siyā,
 na ca dukkhānupatito siyā.

*Difficult is life as a monk; difficult is it to
 delight therein. Also difficult and sorrowful
 is the household life. Suffering comes from
 association with unequals; suffering comes
 from wandering in samsara.*

*Therefore, be not an aimless wanderer,
 be not a pursuer of suffering.*

सद्धो सीलेन सम्पन्नो,
 यसोभोगसमप्पितो।
 यं यं पदेसं भजति,
 तत्थ तत्थेव पूजितो॥

श्रद्धावान्, शीलवान् र यशका भागी व्यक्ति जहाँ गए पनि
 सम्मान सत्कारको पात्र बन्दछ ॥१४॥

Jetavana

303.

Citta Gahapati

Saddho sīlena sampanno,
 yasobhogasamappito;
 Yaṃ yaṃ padesaṃ bhajati,
 tattha tattheva pūjito.

*He who is full of faith and virtue, and possesses
 good repute and wealth – he is respected
 everywhere, in whatever land he travels.*

३०४.

दूरे सन्तो पकासेन्ति,
हिमवन्तोव पब्बतो।
असन्तेत्थ न दिस्सन्ति,
रत्तिं खित्ता यथा सरा॥

साधुसन्तहरू टाढा बसे पनि हिमालय भैं चम्कन्छन्,
असत्पुरुषहरू रातको अन्धकारमा छोडेको
बाण भैं देखिदैनन् ॥१५॥

304.

Dūre santo pakāseṅti,
himavantova pabbato;
Asantettha na dissanti,
rattiṃ khittā yathā sarā.

*The good shine from afar, like the Himalaya
mountains. But the wicked are unseen,
like arrows shot in the night.*

एकासनं एकसेय्यं,
 एको चरमतन्दितो।
 एको दमयमत्तानं,
 वनन्ते रमितो सिया॥

एउटै आसनमा बस्ने र एउटै शैयामा सुत्ने,
 आलस्य रहित तथा एकलै विचरण गरेर आत्मदमन गर्ने
 पुरुष आनन्दपूर्वक जङ्गलमा बास गर्दछ ॥१६॥

Jetavana

305.

A Solitary Monk

Ekāsaṇaṃ ekaseyyaṃ,
 eko caramatandito;
 Eko damayamattānaṃ,
 vanante ramito siyā.

*He who sits alone, sleeps alone,
 and walks alone, who is strenuous
 and subdues himself alone, will find delight in
 the solitude of the forest.*

पकिण्णकवग्गो एकवीसतिमो निट्ठित्तो।
 Pakiṇṇakavaggo ekavīsatiṃ niṭṭhito.

२२. निरयवग्गो

(नरक वर्ग)

22. Nirayavaggo

(Group of Hell)

Dhamma.Digital

अभूतवादी निरयं उपेति,
 यो वापि कत्वा न करोमि चाहा।
 उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति,
 निहीनकम्मा मनुजा परत्था॥

असत्यवादी नरकमा जान्छ, गरेर पनि गरेको छैन भन्ने पनि
 जान्छ, यी दुवै प्रकारका नीच काम गर्ने मानिसहरू
 मृत्यु पछि समान हुन्छन् ॥१॥

Jetavana

306.

Sundari Paribrajika

Abhūtavādī nirayaṃ upeti,
 yo vāpi katvā na karomi cāha;
 Ubhopi te pecca samā bhavanti,
 nihīnakammā manujā parattha.

*The liar goes to the state of woe; also he who,
 having done (wrong), says, "I did not do it."
 Men of base actions both, on departing they
 share the same destiny in the other world.*

राजगृह, वेणुवन

३०७.

दुश्चरित्रको फल भनेको

कासावकण्ठा बहवो,
पापधम्मा असञ्जता।
पापा पापेहि कम्मेहि,
निरयं ते उपपज्जरे।।

गलामा काषायवस्त्र धारण गर्ने कैयन् असंयमी छन्,
पापी छन्, तिनीहरू आफ्नो पापकर्मले गर्दा
नरकमा उत्पन्न हुन्छन् ॥२॥

Rajgriha, Venuvana **307.** Fruition of misdeed

Kāsāvakaṇṭhā bahavo,
pāpadhammā asaññatā;
Pāpā pāpehi kammehi,
nirayaṃ te upapajjare.

*There are many evil characters and
uncontrolled men wearing the saffron robe.
These wicked men will be born in states of
woe because of their evil deeds.*

वैशाली

३०८.

वग्गुमुदातीरवासी भिक्षु

सेय्यो अयोगुळो भुत्तो,
तत्तो अगिसिखूपमो।
यञ्चे भुञ्जेय्य दुस्सीलो,
रट्ठपिण्डमसञ्जतो॥

असंयमी दुराचारी भै देशको अन्न खानुभन्दा आगो भै
रातो तातेको फलामको डल्लो खानु बेस ॥३॥

Vaisali

308. Vaggumudatiravasi Bhikkhu

Seyyo ayogulo bhutto,
tatto aggisikhūpamo;
Yañce bhuñjeyya dussīlo,
raṭṭhapīṇḍamasaññato.

It would be better to swallow a red-hot iron ball, blazing like fire, than as an immoral and uncontrolled monk to eat the alms of the people.

चत्तारि ठानानि नरो पमत्तो,
 आपज्जति परदारूपसेवी।
 अपुञ्जलाभं न निकामसेय्यं,
 निन्दं ततीयं निरयं चतुत्थं॥

(अर्थ ३१० संगै)

Jetavana

309.

Chhema, a Son of Merchant

Cattāri ṭhānāni naro pamatto,
 āpajjati paradārūpasevī;
 Apuññalābhaṃ na nikāmaseyyaṃ,
 nindaṃ tatīyaṃ nirayaṃ catutthaṃ.

*Four misfortunes befall the reckless man who
 consorts with another's wife: acquisition of
 demerit, disturbed sleep,
 illrepute, and (rebirth in) states of woe.*

३१०.

अपुञ्जलाभो च गती च पापिका,
भीतस्स भीताय रती च थोकिका।
राजा च दण्डं गरुकं पणेति,
तस्मा नरो परदारं न सेवे॥

३०९-३१०. प्रमादी भै व्यभिचार गर्ने व्यक्तिलाई अपुण्यलाभ,
सुखनीद नहुनु, निन्दा र नरक बास यति ४ गति हुन्छ ।
अपुण्य लाभले गर्दा भविष्यमा दुर्गति प्राप्ति हुन्छ,
भयभीत हुनु परेर रति सुख अल्प (थोरै) हुन्छ ।
ठूलूलो दण्ड आईपछि त्यसकारण मानिसले
परस्त्री गमन नगर्नु ॥४,५॥

310.

Apuññalābho ca gatī ca pāpikā,
bhītassa bhītāya ratī ca thokikā;
Rājā ca daṇḍaṃ garukaṃ paṇeti,
tasmā naro paradāraṃ na seve.

Such a man acquires demerit and an unhappy birth in the future. Brief is the pleasure of the frightened man and woman, and the king imposes heavy punishment. Hence, let no man consort with another's wife.

कुसो यथा दुग्गहितो,
हत्थमेवानुकन्तति।
सामञ्जं दुप्परामट्ठं,
निरयायुपकड्ढति॥

कुश समात्वा राम्ररी नसमात्नेलाई हातमा घाऊ हुन्छ ।
श्रमण धर्म (सन्यास) राम्ररी पालन
गरेन भने नरक जानुपर्छ ॥६॥

Jetavana

311. A Harsh Speak Monk

Kuso yathā duggahito,
hatthamevānukantati;

Sāmaññaṃ dupparāmaṭṭham,
nirayāyupakaddhati

*Just as kusa grass wrongly handled cuts
the hand, even so, a recluse's life wrongly
lived drags one to states of woe.*

३१२.

यं किञ्चि सिथिलं कम्मं,
संक्लिट्टञ्च यं वतां।
सङ्कस्सरं ब्रह्मचारियं,
न तं होति महप्फलां॥

शिथिल कर्म, मलयुक्त व्रत र अशुद्ध ब्रह्मचर्य-
यी कुनै पनि महाफलदायक हुंदैन ॥७॥

312.

Yaṃ kiñci sithilaṃ kammaṃ,
saṃkiliṭṭhañca yaṃ vataṃ;
Saṅkassaraṃ brahmacariyaṃ,
na taṃ hoti mahapphalaṃ.

*Any loose act, any corrupt observance,
any life of questionable celibacy – none of
these bear much fruit.*

३१३.

कयिरा चे कयिराथेनं,
दळहमेनं परक्कमे।
सिथिलो हि परिब्बाजो,
भिय्यो आकिरते रजं॥

प्रब्रजित भएर गर्नुपर्ने काम छ भने त्यसलाई गर,
भन् दृढतापूर्वक गर, शिथिल स्वभाव हुने परिव्राजकले
आफ्नो मनमा चित्तमलरूपी धूलो भनै बढाउँछ ॥८॥

313.

Kayirā ce kayirāthenaṃ,
daḷhamenaṃ parakkame;
Sithilo hi paribbājo,
bhiyyo ākirate rajaṃ.

*If anything is to be done,
let one do it with sustained vigor.
A lax monastic life stirs up the dust of
passions all the more.*

अकतं दुक्कटं सेय्यो,
पच्छा तप्पति दुक्कटं।
कतञ्च सुकतं सेय्यो,
यं कत्वा नानुतप्पति॥

खराब काम नगर्नु नै बेस, खराब काम गर्दा पछुतो हुन्छ ।
राम्रो काम गर्नु नै बेस, जुन काम गर्नाले
पछि ताप हुँदैन ॥९॥

Jetavana

314.

A Jealous Lady

Akatam dukkaṭam seyyo,
pacchā tappati dukkaṭam;
Katañca sukataṃ seyyo,
yaṃ katvā nānutappati.

*An evil deed is better left undone,
for such a deed torments one afterwards.
But a good deed is better done,
doing which one repents not later.*

नगरं यथा पच्चन्तं, गुत्तं सन्तरबाहिरं।
 एवं गोपेथ अत्तानं, खणो वो मा उपच्चगा।
 खणातीता हि सोचन्ति, निरयम्हि समप्पिता॥

जस्तो सीमान्त प्रदेश भित्र र बाहिर दुवै तर्फबाट
 सुरक्षित हुन्छ, त्यस्तै आफूलाई सुरक्षित गर ।
 अवसर खेर नफाल, अवसर बितेपछि नरक बास भै
 अपशोच गर्नुपर्ला ॥१०॥

Jetavana

315.

Many Monks

Nagaram yathā paccantam,
 guttam santarabāhiram;
 Evaṃ gopetha attānaṃ,
 khaṇo vo mā upaccagā;
 Khaṇātītā hi socanti,
 nirayamhi samappitā.

*Just as a border city is closely guarded both
 inside and outside, even so, guard yourself.
 Do not let slip this opportunity (for spiritual
 growth). For those who let slip this opportunity
 grieve indeed when consigned to hell.*

अलज्जिताये लज्जन्ति,
 लज्जिताये न लज्जरे।
 मिच्छादिद्विसमादाना,
 सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं॥

लाज मान्न नहुने ठाउँमा लाज मान्दछ,
 लाज मान्नु पर्ने ठाउँमा लाज नमानी मिथ्यादृष्टि
 ग्रहण गर्ने जीव दुर्गतिमा पुग्दछ ॥११॥

Jetavana

316.

Jain Fellows

Alajjitāye lajjanti,
 lajjitāye na lajcare;
 Micchādītṭhisamādānā,
 sattā gacchanti duggatiṃ.

*Those who are ashamed of what they should not
 be ashamed of, and are not ashamed of what
 they should be ashamed of – upholding
 false views, they go to states of woe.*

३१७.

अभये भयदस्सिनो,
भये चाभयदस्सिनो।
मिच्छादिद्विसमादाना,
सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं॥

भय नलिनु पर्ने ठाउँमा भय लिई,
भय लिनु पर्ने ठाउँमा भय नलिई मिथ्या दृष्टि
ग्रहण गर्ने जीव दुर्गतिमा पुग्दछ ॥१२॥

317.

Abhaye bhayadassino,
bhaye cābhayadassino;
Micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṃ.

*Those who see something to fear where there is
nothing to fear; and see nothing to fear where
there is something to fear – upholding false
views, they go to states of woe.*

अवज्जे वज्जमतिनो,
 वज्जे चावज्जदस्सिनो।
 मिच्छादिट्ठिसमादाना,
 सत्ता गच्छन्ति दुगतिं॥

निर्दोषमा दोष र दोषमा निर्दोष देखेर मिथ्यादृष्टि
 ग्रहण गर्ने जीव दुर्गतिमा पुग्दछ ॥१३॥

Jetavana

318.

A Titthiya Follower

Avajje vajjamatino,
 vajje cāvajjadassino;
 Micchādīṭṭhisamādānā,
 sattā gacchanti duggatiṃ.

*Those who imagine evil where there is none,
 and do not see evil where it is – upholding
 false views, they go to states of woe.*

३१९.

वज्जञ्च वज्जतो अत्वा,
अवज्जञ्च अवज्जतो।
सम्मादिट्ठिसमादाना,
सत्ता गच्छन्ति सुग्गतिं॥

दोषलाई दोष र निर्दोषलाई निर्दोष नै देखेर
सम्यक्दृष्टि ग्रहण गर्ने जीवलाई स्वर्ग प्राप्ति हुन्छ ॥१४॥

319.

Vajjañca vajjato ñatvā,
avajjañca avajjato;
Sammādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti suggaṭiṃ.

*Those who discern the wrong as wrong and
the right as right – upholding right views,
they go to realms of bliss.*

निरयवग्गो द्वावीसतिमो निट्ठितो।
Nirayavaggo dvāvīsatimo niṭṭhito.

अहं नागोव सङ्गामे,
 चापतो पतितं सरं।
 अतिवाक्यं तितिक्खिस्सं,
 दुस्सीलो हि बहुज्जनो॥

लडाईमा छोडेको बाण हात्तीले सहन गरे भैं
 मैले अर्काको कटु वाक्य सहन गर्नेछु,
 किनकि संसारमा दुःशील व्यक्ति नै धेरै छन् ॥१॥

Jetavana

320.

Ananda Thera

Ahaṃ nāgova saṅgāme,
 cāpato patitaṃ saraṃ;
 Ativākyaṃ titikkhissaṃ,
 dussīlo hi bahujjano.

*As an elephant in the battlefield withstands
 arrows shot from bows all around,
 even so shall I endure abuse.
 There are many, indeed, who lack virtue.*

३२१.

दन्तं नयन्ति समितिं,
दन्तं राजाभिरूहति।
दन्तो सेट्ठो मनुस्सेसु,
योतिवाक्यं तितिक्खति॥

तालीम पाएको हात्तीलाई संग्राममा लैजान्छ,
त्यस्तो हात्तीमा राजाले चढ्छ ।
मनुष्यको बीचमा आत्मदमन हुने व्यक्ति श्रेष्ठ हुन्छ
जसले कटुवाक्यलाई सहन गर्दछ ॥२॥

321.

Dantaṃ nayanti samitiṃ,
dantaṃ rājābhirūhati;
Danto seṭṭho manussesu,
yotivākyam titikkhati.

*A tamed elephant is led into a crowd,
and the king mounts a tamed elephant.
Best among men is the subdued one
who endures abuse.*

३२२.

वरमस्सतरा दन्ता,
आजानीया च सिन्धवा।
कुञ्जरा च महानागा,
अत्तदन्तो ततो वरं॥

खच्चर, सिंधु देशको असल घोडा र महानाग
हात्तीहरू दमन गर्नु उत्तम हो । त्यो भन्दा
आफूलाई दमन गर्नु भनै उत्तम ॥३॥

322.

Varamassatarā dantā,
ājānīyā ca sindhavā;
Kuñjarā ca mahānāgā,
attadanto tato varam.

*Excellent are well-trained mules,
thoroughbred Sindhu horses and noble
tusker elephants. But better still is
the man who has subdued himself.*

जेतवन

३२३.

अधि माहुते भएको भिक्षु

न हि एतेहि यानेहि,
गच्छेय्य अगतं दिसं।
यथात्तना सुदन्तेन,
दन्तो दन्तेन गच्छति॥

आफूलाई संयम दमन गर्ने व्यक्ति निर्वाणतर्फ जान सक्छ,
हात्ती घोडा आदि चढी त्यसतर्फ जान सकिदैन ॥४॥

Jetavana

323.

A former Elephant Trainer Monk

Na hi etehi yānehi,
gaccheyya agataṃ disaṃ;
Yathāttanā sudantena,
danto dantena gacchati.

*Not by these mounts, however,
would one go to the Untrodden Land
(Nibbana), as one who is self-tamed goes by
his own tamed and well-controlled mind.*

धनपालो नाम कुञ्जरो,
 कटुकभेदनो दुन्निवारयो।
 बद्धो कबळं न भुञ्जति,
 सुमरति नागवनस्स कुञ्जरो॥

धनपाल भन्ने हात्ती सैन्यलाई तितरबितर गर्नसक्दछ ।
 त्यस्तो बलवान् हात्ती बन्धनमा पर्दा पनि खाने कुरो नखाई
 आफू बस्ने मनोहर जङ्गल मात्र सम्भरेर बस्दछ ॥५॥

Jetavana

324.

A Brahmin Boy

Dhanapālo nāma kuñjaro,
 kaṭukabhedano dunnivārayo;
 Baddho kabaḷam na bhuñjati,
 sumarati nāgavanassa kuñjaro.

*Musty during rut, the tusker named
 Dhanapalaka is uncontrollable.
 Held in captivity, the tusker does not touch
 a morsel, but only longingly calls to
 mind the elephant forest.*

मिद्धी यदा होति महग्घसो च,
 निद्दायिता सम्परिवत्तसायी।
 महावराहोव निवापपुट्ठो,
 पुनप्पुनं गब्भमुपेति मन्दो॥

धेरै आहार खाने, अल्छी, निद्रालु मानिस धेरै खानाले
 मोटाई राखेको सुंगुर जस्तै हो, त्यस्ता मूर्ख
 बराबर गर्भवासमा आउँछ ॥६॥

Middhī yadā hoti mahagghaso ca,
 niddāyitā samparivattasāyī;
 Mahāvarāhova nivāpapuṭṭho,
 punappunaṃ gabbhamupeti mando.

*When a man is sluggish and gluttonous,
 sleeping and rolling around in bed like
 a fat domestic pig, that sluggard undergoes
 rebirth again and again.*

इदं पुरे चित्तमचारि चारिकं,
 येनिच्छकं यत्थकामं यथासुखं।
 तदज्जहं निग्गहेस्सामि योनिसो,
 हत्थिप्पभिन्नं विय अङ्कुसग्गहो॥

यो चित्त अधि आफ्नो इच्छा मुताविक जहाँ मन लाग्यो
 उहीं जान्थ्यो । अब यसलाई मैले माहुतेले
 हात्तीलाई दमन गरे भैं दमन गर्नेछु ॥७॥

Jetavana

326.

A Young Sramanera

Idaṃ pure cittaṃmacāri cārikam,
 yenicchakam yatthakāmaṃ yathāsukhaṃ;
 Tadajjahaṃ niggaheṣṣāmi yoniso,
 hatthippabhinnaṃ viya añkusaggaḥo.

*Formerly this mind wandered about as it liked,
 where it wished and according to its pleasure,
 but now I shall thoroughly master it with
 wisdom as a mahout controls with his ankus
 [sic] an elephant in rut.*

जेतवन

३२७. कोशल राजाको पावेय्यक हात्ती

अप्पमादरता होथ,
सचित्तमनुरक्खथा।
दुग्गा उद्धरथत्तानं,
पङ्के सन्नोव कुञ्जरो॥

अप्रमादी हुनुमा मन लगाऊ, आफ्नो चित्तको रखवारी गर,
दलदल (धाप) मा परेको हात्तीले भैं आफूलाई राग,
द्वेष र मोहको दलदलबाट निकाल ॥८॥

Jetavana

327. An Elephant of Kosala King

Appamādaratā hotha,
sacittamanurakkhatha;
Duggā uddharathattānaṃ,
paṅke sannova kuñjaro.

*Delight in heedfulness! Guard well
your thoughts! Draw yourself out of
this bog of evil, even as an elephant draws
himself out of the mud.*

सचे लभेथ निपकं सहायं,
 सद्धिं चरं साधुविहारिधीरं।
 अभिभुय्य सब्बानि परिस्सयानि,
 चरेय्य तेनत्तमनो सतीमा॥

पाको बुद्धि भएको शीलवान् साथी पाए,
 सबै प्रकारका विघ्न-बाधा हट्छन् । तसर्थ सचेत तथा
 प्रसन्न भई त्यस व्यक्तिको सत्संगत गर ॥९॥

Parilleyyekavana

328.

Some Monks

Sace labhetha nipakaṃ sahāyaṃ,
 saddhiṃ caraṃ sādhuvihāridhīraṃ;
 Abhibhuyya sabbāni parissayāni,
 careyya tenattamanaṃ satīmā.

*If for company you find a wise and prudent
 friend who leads a good life, you should,
 overcoming all impediments, keep his company
 joyously and mindfully.*

३२९.

नो चे लभेथ निपकं सहायं,
सद्धिं चरं साधुविहारिधीरं।
राजाव रट्ठं विजितं पहाय,
एको चरे मातङ्गरञ्जेव नागो॥

पाको बुद्धि भएको तथा सच्चरित्रवान् साथी नपाए
राजाले पराजित देश छोडे भैं छोडेर मातङ्ग हात्ती भैं
एकलै हिँड्नु बेस छ ॥१०॥

329.

No ce labhetha nipakaṃ saḥāyaṃ,
saddhiṃ caraṃ sādhuviḥāridhīraṃ;
Rājāva ratṭhaṃ vijitaṃ pahāya,
eko care mātaṅgaraññeva nāgo.

*If for company you cannot find a wise and
prudent friend who leads a good life, then,
like a king who leaves behind a conquered
kingdom, or like a lone elephant in the elephant
forest, you should go your way alone.*

३३०.

एकस्स चरितं सेय्यो, नत्थि बाले सहायता।

एको चरे न च पापानि कयिरा,

अप्पोस्सुक्को मातङ्गरञ्जेव नागो॥

मूर्खहरूको संगत गर्नु भन्दा, पाप नगरी संयमी भै

मातङ्ग हात्ती भैं एकलै विचरण गर्नु बेस छ ॥११॥

330.

Ekassa caritaṃ seyyo,

natthi bāle sahāyatā;

Eko care na ca pāpāni kayirā,

apposukko mātaṅgaraññeva nāgo.

Better it is to live alone; there is no fellowship

with a fool. Live alone and do no evil;

be carefree like and elephant in

the elephant forest.

अत्थम्हि जातम्हि सुखा सहाया,
 तुट्ठी सुखा या इतरितरेना
 पुञ्जं सुखं जीवितसङ्खयम्हि,
 सब्बस्स दुक्खस्स सुखं पहानं॥

काम पर्ने बेलामा मित्रद्वारा सहायता पाउनु सुख हो,
 जे मिल्यो त्यसमा सन्तुष्ट हुनु पनि सुखै हो,
 मृत्यु पछि पुण्य पाउनु सुख हो,
 सबै दुःखको क्षय नै ठूलो सुख हो ॥१२॥

Himalaya Region

331.

Mara

Atthamhi jātamhi sukhā sahāyā,
 tuṭṭhī sukhā yā itarītarena;
 Puññaṃ sukhaṃ jīvitasaṅkhayamhi,
 sabbassa dukkhassa sukhaṃ pahānaṃ.

*Good are friends when need arises; good is
 contentment with just what one has; good is
 merit when life is at an end, and good is the
 abandoning of all suffering
 (through Arahatsip).*

३३२.

सुखा मत्तेय्यता लोके,
अथो पेट्तेय्यता सुखा।
सुखा सामञ्जता लोके,
अथो ब्रह्मञ्जता सुखा॥

संसारमा आमा बाबुको सेवा गर्नु सुख हो,
श्रमणभाव पनि सुख नै हो र पापरहित
ब्राह्मणभाव भन्नु सुख हो ॥१३॥

332.

Sukhā matteyyatā loke,
atho petteyyatā sukhā;
Sukhā sāmāññatā loke,
atho brahmaññatā sukhā.

*In this world, good it is to serve one's parents,
good it is to serve the monks,
and good it is to serve the holy men.*

३३३.

सुखं याव जरा सीलं,
सुखा सद्भा पतिट्ठिता।
सुखो पञ्जाय पटिलाभो,
पापानं अकरणं सुखं॥

बुढेसकालसम्म शीलपालन गर्नु सुख हो,
श्रद्धावान् हुनु सुख हो, प्रज्ञा ज्ञान लाभ गर्नु सुख हो,
पाप नगर्नु सुख हो ॥१४॥

333.

Sukhaṃ yāva jarā sīlaṃ,
sukhā saddhā patiṭṭhitā;
Sukho paññāya paṭilābho,
pāpānaṃ akaraṇaṃ sukhaṃ.

*Good is virtue until life's end, good is faith
that is steadfast, good is the acquisition of
wisdom, and good is the avoidance of evil.*

नागवग्गो तेवीसतिमो निट्ठितो।
Nāgavaggo tevīsatiṃ niṭṭhito.

२४. तणहावग्गो

(तृष्णा वर्ग)

24. Taṇhāvaggo

(Group of Cravings)

Dhamma.Digital

मनुजस्स पमत्तचारिनो,
तण्हा वड्ढति मालुवा विया
सो प्लवती हुरा हुरं,
फलमिच्छं व वनस्मि वानरो॥

प्रमादी व्यक्तिको तृष्णा मालुवा लता भैं बढ्छ ।
फलफूलको आशा गरी जङ्गलमा उफ्रेर हिँड्ने बाँदर भैं
प्रमादी व्यक्तिले संसारमा बारम्बार जन्म लिन्छ ॥१॥

Jetavana

334.

Kapila Fish

Manujassa pamattacārino,
taṅhā vaddhati māluvā viya;
So plavatī hurā huram,
phalamicchamva vanasmi vānaro.

*The craving of one given to heedless living
grows like a creeper. Like the monkey seeking
fruits in the forest, he leaps from life to life
(tasting the fruit of his kamma).*

३३५.

यं एसा सहते जम्मी,
तण्हा लोके विसत्तिका।
सोका तस्स पवड्ढन्ति,
अभिवट्ठं व बीरणं॥

जसलाई यो विषरूपी नीच तृष्णाले छोड्दैन,
त्यसको चित्तमा वर्षामा वीरण भन्ने घाँस बढे भैं
शोक बढ्दछ ॥२॥

335.

Yaṃ esā sahate jammī,
taṅhā loke visattikā;
Sokā tassa pavaḍḍhanti,
abhivaṭṭhaṃva bīraṇaṃ.

*Whoever is overcome by this wretched
and sticky craving, his sorrows grow
like grass after the rains.*

३३६.

यो चेतं सहते जम्मिं,
तण्हं लोके दुरच्चयं।
सोका तम्हा पपतन्ति,
उदबिन्दुव पोक्खरा॥

किन्तु जसले यो दुष्ट्याज्य नीच तृष्णालाई वशमा राख्दछ,
त्यसको शोक कमलपातबाट टप्केको पानीको
थोपा भैँ गिर्दछ ॥३॥

336.

Yo cetam sahate jammim,
taṇham loke duraccayaṃ;
Sokā tamhā papatanti,
udabinduva pokkharā.

*But whoever overcomes this wretched craving,
so difficult to overcome, from him
sorrows fall away like water from a lotus leaf.*

३३७.

तं वो वदामि भद्दं वो, यावन्तेत्थ समागता।
तण्हाय मूलं खणथ, उसीरत्थोव बीरणं।
मा वो नळ्व सोतोव, मारो भञ्जि पुनप्पुनं॥

त्यसैले यहाँ जम्मा भएका तिमीहरू सबैलाई भन्दछु-
तिमीहरूको कल्याणको लागि वीरण घाँस उखेल खोजे भैं
तिमीहरूले पनि तृष्णालाई जडैदेखि उखेल,
अनि तिमीहरूलाई बाँसलाई पानीको धारले सताए भैं
मारले दुःख दिन सक्दैन ॥४॥

337.

Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo,
yāvantettha samāgatā;
Taṇhāya mūlaṃ khaṇatha,
usīratthova bīraṇaṃ;
Mā vo naḷava sotova,
māro bhañji punappaṇaṃ.

*This I say to you: Good luck to all assembled
here! Dig up the root of craving,
like one in search of the fragrant root of
the bi-rana grass. Let not Mara crush you
again and again, as a flood crushes a reed.*

यथापि मूले अनुपद्दवे दळ्हे,
 छिन्नोपि रुक्खो पुनरेव रूहति।
 एवम्पि तण्हानुसये अनूहते,
 निब्बत्तती दुक्खमिदं पुनप्पुनं॥

जरा नउखेली केवल काटेर मात्रै राखेको रुख फेरि फेरि
 उम्रे भैँ तृष्णा र अनुशयको समूल नष्ट नगर्नेलाई
 यो दुःख बारम्बार आउँछ ॥५॥

Jetavana

338.

Guthasukara Potaka

Yathāpi mūle anupaddave daḷhe,
 chinnopi rukkho punareva rūhati;
 Evampi taṅhānusaye anūhate,
 nibbattaṭī dukkhamidaṃ punappunaṃ.

*Just as a tree, though cut down, sprouts up
 again if its roots remain uncut and firm,
 even so, until the craving that lies
 dormant is rooted out, suffering springs up
 again and again.*

३३९.

यस्स छत्तिसति सोता,
मनापसवना भुसा।
माहा वहन्ति दुद्धिट्ठिं,
सङ्कप्पा रागनिस्सिता॥

जसको छत्तीस स्रोत, संसारमा प्रिय पदार्थमा प्रवाहित भएर
त्यसको रागपूर्ण संकल्पले उसलाई दुर्दृष्टितिर
बगाएर लैजान्छ ॥६॥

339.

Yassa chattimsati sotā,
manāpasavanā bhusā;
Māhā vahanti duddiṭṭhim,
saṅkappā rāganissitā.

*The misguided man in whom the thirty-six
currents of craving strongly rush toward
pleasurable objects, is swept away by
the flood of his passionate thoughts.*

३४०.

सवन्ति सब्बधि सोता,
लता उप्पज्ज तिट्ठति।
तञ्च दिस्वा लतं जातं,
मूलं पञ्जाय छिन्दथ॥

यो तृष्णारूपी स्रोत जताततै बहिरहेको छ;
लता फुटेर निस्केको छ । त्यो फैलिदै आएको तृष्णारूपी
लता देखेर प्रज्ञारूपी शस्त्रले त्यसको
मूल समेत काट्नुपर्छ ॥७॥

340.

Savanti sabbadhi sotā,
latā uppajja tiṭṭhati;
Tañca disvā latam jātam,
mūlam paññāya chindatha.

*Everywhere these currents flow,
and the creeper (of craving) sprouts and grows.
Seeing that the creeper has sprung up,
cut off its root with wisdom.*

३४१.

सरितानि सिनेहितानि च,
सोमनस्सानि भवन्ति जन्तुनो।
ते सातसिता सुखेसिनो,
ते वे जातिजरूपगा नरा॥

तृष्णारूपी नदी मानिसहरूलाई खुब प्यारो तथा
मनोहर लाग्दछ, सुखको कामना गर्ने मानिसहरू
तृष्णा नदीको प्रवाहमा परेर बारम्बार जन्म मरणको
फन्दामा पर्दछन् ॥८॥

341.

Saritāni sinehitāni ca,
somanassāni bhavanti jantuno;
Te sātasiṭā sukhesino,
te ve jātijarūpagā narā.

*Flowing in (from all objects) and watered by
craving, feelings of pleasure arise in beings.
Bent on pleasures and seeking enjoyment,
these men fall prey to birth and decay.*

३४२.

तसिणाय पुरक्खता पजा,
परिसप्पन्ति ससोव बन्धितो।
संयोजनसङ्गसत्तका,
दुक्खमुपेन्ति पुनप्पुनं चिराय।।

बाँधी राखेको चौघोडा घुमी रहे भैं तृष्णाको
पीछा नछोडी संयोजन (मनको बन्धन) मा रहेका
मानिसहरूलाई दीर्घकालसम्म बरोबर दुःख हुन्छ ॥९॥

342.

Tasiṇāya purakkhatā pajā,
parisappanti sasova bandhito;
Saṃyojanasaṅgasattakā,
dukkhamupenti punappunaṃ cirāya.

*Beset by craving, people run about like
an entrapped hare. Held fast by mental fetters,
they come to suffering again and again for
a long time.*

३४३.

तसिणाय पुरक्खता पजा,
परिसप्पन्ति ससोव बन्धितो।
तस्मा तसिणं विनोदये,
आकङ्खन्त विरागमत्तनो॥

तृष्णाको पीछा गर्ने प्राणीहरू बाँधी राखेका चौघोडा भैं
घुमी घुमी रहन्छन्, अतएव भिक्षु हो, वैराग्य मार्गमा
लागेर तृष्णा निरोधको आकांक्षा गर ॥१०॥

343.

Tasiṇāya purakkhatā pajā,
parisappanti sasova bandhito;
Tasmā tasiṇaṃ vinodaye,
ākāṅkhanta virāgamattano.

*Beset by craving, people run about like an
entrapped hare. Therefore, one who yearns to
be passion-free should destroy his own craving.*

यो निब्बनथो वनाधिमुत्तो,
 वनमुत्तो वनमेव धावति।
 तं पुग्गलमेथ पस्सथ,
 मुत्तो बन्धनमेव धावति॥

संसारको बन्धनबाट छुटेर वनबास गएर फेरि जङ्गल छोडी
 घरमै आई बस्ने मानिसलाई हेर,
 फेरि बन्धनैमा आई रहेको छ ॥११॥

Veluvana

344.

A confused Monk

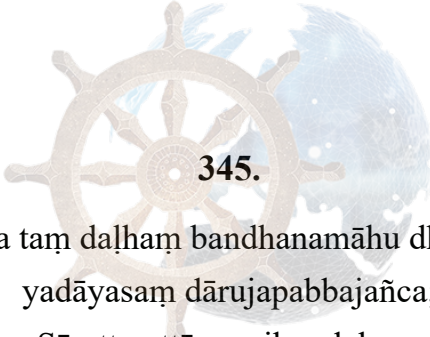
Yo nibbanatho vanādhimutto,
 vanamutto vanameva dhāvati;
 Taṃ puggalametha passatha,
 mutto bandhanameva dhāvati.

*There is one who, turning away from desire
 (for household life) takes to the life of
 the forest (i.e., of a monk). But after being freed
 from the household, he runs back to it.
 Behold that man! Though freed, he runs
 back to that very bondage!*

३४५.

न तं दळ्हं बन्धनमाहु धीरा,
यदायसं दारुजपब्बजञ्चा
सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु,
पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा॥

(अर्थ ३४६ संगै)

Na taṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā,
yadāyasam dārujapabbajañca;
Sārattarattā maṇikuṇḍalesu,
puttesu dāresu ca yā apekkhā.

(Verse Combined with 346)

३४६.

एतं दळ्हं बन्धनमाहु धीरा, ओहारिनं सिथिलं दुप्पमुञ्चं।
एतम्पि छेत्वान परिब्बजन्ति, अनपेक्खिनो कामसुखं पहाया॥

३४५-३४६. फलामको, काठको र डोरीको बन्धनलाई बुद्धिमान्हरुले बलियो बन्धन भन्दैन । धन सम्पत्ति, स्त्री, पुत्र, पुत्रीहरुमा हुने अनुरागलाई नै दृढ बन्धन भन्दछन् । यही बन्धनलाई अधोगतिमा लैजाने शिथिल र दुस्त्याज्य बन्धन भन्दछन्, बुद्धिमान्हरु यस्तो बन्धनलाई पनि तोडी काम सुखको इच्छा नगरी प्रव्रजित हुन्छन् ॥१२॥, ॥१३॥

346.

Etam daḥham bandhanamāhu dhīrā,
ohāriṇaṃ sithilaṃ duppamuñcaṃ;
Etampi chetvāna paribbajanti,
anapekkhino kāmasukhaṃ pahāya.

345-346. *That is not a strong fetter, the wise say, which is made of iron, wood or hemp. But the infatuation and longing for jewels and ornaments, children and wives – that, they say, is a far stronger fetter, which pulls one downward and, though seemingly loose, is hard to remove.*

This, too, the wise cut off. Giving up sensual pleasure, and without any longing, they renounce the world.

ये रागरत्तानुपतन्ति सोतं,
 सयंकतं मक्कटकोव जालं।
 एतम्पि छेत्वान वजन्ति धीरा,
 अनपेक्खिनो सब्बदुक्खं पहाया॥

रागमा लालायित व्यक्ति, आफूले बनाएको जालमा
 माकुरो फसे भैं आफ्नै तृष्णारूपी नदीमा पर्छ,
 बुद्धिमान्हरू यसलाई पनि तोडी, इच्छारहित भैं
 सबै दुःख छोडी प्रव्रजित हुन्छन् ॥१४॥

Rajgriha, Veluvana

347.

Queen Khema

Ye rāgarattānupatanti sotam,
 sayamkatam makkatakova jālam;
 Etampi chetvāna vajanti dhīrā,
 anapekkhino sabbadukkham pahāya.

*Those who are lust-infatuated fall back into
 the swirling current (of samsara) like a spider
 on its self-spun web. This, too, the wise cut off.
 Without any longing, they abandon
 all suffering and renounce the world.*

मुञ्च पुरे मुञ्च पच्छतो,
 मज्झे मुञ्च भवस्स पारगू।
 सब्बत्थ विमुत्तमानसो,
 न पुनं जातिजरं उपेहिसि॥

अगाडिको, बीचको र पछाडिको वस्तुको आशा छोडी संसारबाट
 पार भएर जाऊ । चारैतिरबाट आफ्नो मन मुक्त भएपछि फेरि
 जन्ममरणमा आउनु पर्दैन ॥१५॥

Rajgriha, Veluvana **348.** Uggā, a Merchant

Muñca pure muñca pacchato,
 majjhe muñca bhavassa pārāgū;
 Sabbattha vimuttamānaso,
 na punaṃ jātijaraṃ upehisi.

*Let go of the past, let go of the future, let go of
 the present, and cross over to the farther shore
 of existence. With mind wholly liberated,
 you shall come no more to birth and death.*

वितक्कमथितस्स जन्तुनो,
 तिब्बरागस्स सुभानुपस्सिनो।
 भिय्यो तण्हा पवड्ढति,
 एस खो दळ्हं करोति बन्धनं॥

नाना प्रकारको सन्देह राखेर मनमा तीव्र राग राखी
 राम्रो राम्रो मात्र देख्ने मानिसको तृष्णा भनै बढ्दछ ।
 आफ्नो निम्ति उसले मजबुत बन्धन बनाउँछ ॥१६॥

Jetavana

349. Cula Dhanuggaha Pandita

Vitakkamathitassa jantuno,
 tibbarāgassa subhānupassino;
 Bhiyyo taṅhā pavaḍḍhati,
 esa kho dalhaṃ karoti bandhanaṃ.

*For a person tormented by evil thoughts,
 who is passion- dominated and given to
 the pursuit of pleasure, his craving steadily
 grows. He makes the fetter strong, indeed.*

३५०.

वितक्कूपसमे च यो रतो,
असुभं भावयते सदा सतो।
एस खो ब्यन्ति काहिति,
एस छेच्छति मारबन्धनं॥

संकल्प विकल्पलाई शान्त गर्नमा मन लगाई,
जाग्रत भै अशुभ भावनालाई ध्यान दृष्टिले हेर्ने व्यक्तिले
जन्ममरणबाट मुक्त भै मारको बन्धनलाई तोड्दछ ॥१७॥

350.

Vitakkūpasame ca yo rato,
asubhaṃ bhāvayate sadā sato;
Esa kho byanti kāhiti,
esa checchati mārabandhanaṃ.

*He who delights in subduing evil thoughts,
who meditates on the impurities and is ever
mindful – it is he who will make an end of
craving and rend asunder Mara's fetter.*

निट्ठङ्गतो असन्तासी,
 वीततण्हो अनङ्गणो।
 अच्छिन्दि भवसल्लानि,
 अन्तिमोयं समुस्सयो॥

पाप पुण्य सब त्यागिसकेर निडर भएका, तृष्णा रहितलाई,
 चित्तमल नहुनेलाई र सांसारिक काँडा पन्छ्याई
 सकेकोलाई अन्तिम देहधारी भन्दछन् ॥१८॥

Jetavana

351.

Mara

Niṭṭhaṅgato asantāsī,
 vītataṅho anaṅgaṇo;
 Acchindi bhavasallāni,
 antimoyaṃ samussayo.

*He who has reached the goal, is fearless,
 free from craving, passionless, and has plucked
 out the thorns of existence – for him this is
 the last body.*

३५२.

वीततण्हो अनादानो,
निरुत्तिपदकोविदो।
अक्खरानं सन्निपातं,
जञ्जा पुब्बापरानि चा।

स वे “अन्तिमसारीरो, महापञ्जो महापुरिसो”ति वुच्चति॥

तृष्णारहित, सांसारिक बन्धनबाट मुक्त, निरुत्तिपद कोविद
र अक्षरहरूलाई अगाडि पछाडि राख्नमा सिपालु, यस्ता
महाप्राज्ञ अन्तिम देहधारी महापुरुष कहलाइन्छ ॥१९॥

352.

Vītataṅho anādāno,
niruttipadakovido;
Akkharānaṃ sannipātaṃ,
jaññā pubbāparāni ca;
Sa ve “antimasārīro,
mahāpañño mahāpuriso”ti vuccati.

He who is free from craving and attachment, is perfect in uncovering the true meaning of the Teaching, and knows the arrangement of the sacred texts in correct sequence – he, indeed, is the bearer of his final body. He is truly called the profoundly wise one, the great man.

सब्बाभिभू सब्बविदूहमस्मि,
 सब्बेसु धम्मेषु अनूपलित्तो।
 सब्बञ्जहो तण्हक्खये विमुत्तो,
 सयं अभिञ्जाय कमुद्दिसेय्यं॥

मैले रागादि सबैलाई जितिसकें, दुःख निवृत्तिको सबै उपाय
 जानिसकें, सबै पदार्थमा अलिप्त छु, सर्व त्यागी
 भै सकें, तृष्णा क्षय गरिसकें र विमुक्ति पाइसकें ।
 मैले स्वयं विमलज्ञानको बोध पाइसकें,
 अतएव मैले कसलाई गुरु देखाऊँ ॥२०॥

In between Varanasi and Gaya

353.

Upaka Aajivaka

Sabbābhibhū sabbavidūhamasmi,
 sabbesu dhammesu anūpalitto;
 Sabbañjaho taṇhakkhaye vimutto,
 sayam abhiññāya kamuddiseyyam.

*A victor am I over all, all have I known.
 Yet unattached am I to all that is conquered and
 known. Abandoning all, I am freed through the
 destruction of craving. Having thus directly
 comprehended all by myself, whom shall
 I call my teacher?*

सब्बदानं धम्मदानं जिनाति,
 सब्बरसं धम्मरसो जिनाति।
 सब्बरतिं धम्मरति जिनाति,
 तण्हक्खयो सब्बदुक्खं जिनाति॥

सबै दानलाई धर्मदानले जित्छ, सबै रसलाई धर्मरसले
 जित्छ, सबै रतिलाई धर्म रतिले जित्छ ।
 तृष्णा क्षय भयो भने सबै दुःखलाई जित्छ ॥२१॥

Jetavana

354.

Sakra Dev, the Indra

Sabbadānaṃ dhammadānaṃ jināti,
 sabbarasaṃ dhammaraso jināti;
 Sabbaratiṃ dhammarati jināti,
 taṇhakkhaya sabbadukkhaṃ jināti.

*The gift of Dhamma excels all gifts;
 the taste of the Dhamma excels all tastes;
 the delight in Dhamma excels all delights.
 The Craving-Freed vanquishes all suffering.*

हनन्ति भोगा दुम्मेधं,
 नो च पारगवेसिनो।
 भोगतण्हाय दुम्मेधो,
 हन्ति अञ्जेव अत्तनं॥

संसार पारी जान नखोज्जे मूर्ख भोगले नाशिन्छ,
 अर्कालाई नष्ट गराए भैँ बराबर भोगको तृष्णामा परेर
 त्यस मूर्खले आफ्नो विनाश गराउँछ ॥२२॥

Jetavana

355. A childless Merchant

Hananti bhogā dummedham,
 no ca pāragavesino;

Bhogataṇhāya dummedho,
 hanti aññeva attanaṃ.

*Riches ruin only the foolish, not those in quest
 of the Beyond. By craving for riches the witless
 man ruins himself as well as others.*

तिणदोसानि खेत्तानि,
रागदोसा अयं पजा।
तस्मा हि वीतरागेसु,
दिन्नं होति महप्फलं॥

खेतको दोष घाँस हो, मनुष्यको दोष राग हो ।
त्यसैले वीतरागलाई दिएको दानको फल ठूलो हुन्छ ॥२३॥

Pandukambala Sila **356.** Ankura Dev Putta

Tiṇadosāni khettāni,
rāgadosā ayam pajā;
Tasmā hi vītarāgesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

*Weeds are the bane of fields, lust is the bane
of mankind. Therefore, what is offered to those
free of lust yields abundant fruit.*

३५७.

तिणदोसानि खेत्तानि,
दोसदोसा अयं पजा।
तस्मा हि वीतदोसेसु,
दिन्नं होति महप्फलं॥

खेतको दोष घाँस हो, मनुष्यको दोष द्वेष हो,
त्यसैले द्वेषरहित व्यक्तिलाई दिएको दानको
फल ठूलो हुन्छ ॥२४॥

357.

Tiṇadosāni khettāni,
dosadosā ayaṃ pajā;
Tasmā hi vītadosesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

*Weeds are the bane of fields, hatred is
the bane of mankind. Therefore, what is offered
to those free of hatred yields abundant fruit.*

३५८.

तिणदोसानि खेत्तानि,
मोहदोसा अयं पजा।
तस्मा हि वीतमोहेसु,
दिन्नं होति महप्फलं॥

खेतको दोष घाँस हो, मनुष्यको दोष मोह हो, त्यसैले मोहरहित
व्यक्तिलाई दिएको दानको फल ठूलो हुन्छ ॥२५॥

358.

Tiṇadosāni khettāni,
mohadosā ayam pajā;
Tasmā hi vītamohesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

*Weeds are the bane of fields, delusion is the
bane of mankind. Therefore, what is offered to
those free of delusion yields abundant fruit.*

३५९.

तिणदोसानि खेत्तानि,
तण्हादोसा अयं पजा।
तस्मा हि वीततण्हेसु,
दिन्नं होति महप्फलं॥

खेतको दोष घाँस हो, मनुष्यको दोष इच्छा हो, त्यसैले
इच्छारहित व्यक्तिलाई दिएको दानको फल ठूलो हुन्छ ॥२६॥

359.

Tiṇadosāni khettāni,
taṇhādosā ayam pajā;
Tasmā hi vītataṇhesu,
dinnam hoti mahapphalam.

*Weeds are the bane of fields, desire is the bane
of mankind. Therefore, what is offered to those
free of desire yields abundant fruit.*

तण्हावग्गो चतुवीसतिमो निट्ठितो।
Taṇhāvaggo catuvīsatiṃmo niṭṭhito.

२५. भिक्खुवग्गो
(मिक्षु वर्गो)

25. Bhikkhuvaggo
(Group of Bhikkhu)

Dhamma.Digital

चक्खुना संवरो साधु,
 साधु सोतेन संवरो।
 घानेन संवरो साधु,
 साधु जिब्हाय संवरो॥

चक्षु, स्रोत, घ्राण र जिह्वा संयम गर्नु राम्रो ॥१॥

Jetavana

360.

Five Monks

Cakkhunā saṃvaro sādhu,
 sādhu sotena saṃvaro;
 Ghānena saṃvaro sādhu,
 sādhu jivhāya saṃvaro.

*Good is restraint over the eye; good is restraint
 over the ear; good is restraint over the nose;
 good is restraint over the tongue.*

३६१.

कायेन संवरो साधु,
साधु वाचाय संवरो।
मनसा संवरो साधु,
साधु सब्बत्थ संवरो।
सब्बत्थ संवुतो भिक्खु,
सब्बदुक्खा पमुच्चति॥

काय, वाक र मनलाई संयम राख्नु राम्रो, जहाँ पनि संयम
गर्नु राम्रो, सबै कुरामा संयमको अभ्यास गर्ने भिक्षु
सबै प्रकारको दुःखबाट मुक्त हुन्छ ॥२॥

361.

Kāyena saṃvaro sādhu,
sādhu vācāya saṃvaro;
Manasā saṃvaro sādhu,
sādhu sabbattha saṃvaro;
Sabbattha saṃvuto bhikkhu,
sabbadukkhā pamuccati.

*Good is restraint in the body; good is restraint
in speech; good is restraint in thought.
Restraint everywhere is good. The monk
restrained in every way is freed from
all suffering.*

हत्थसंयतो पादसंयतो,
वाचासंयतो संयतुत्तमो।
अज्झत्तरतो समाहितो,
एको सन्तुसितो तमाहु भिक्खुं॥

सले हात पाउ र बोली वचनमा संयम गरेको छ, जसको
चित्त अध्यात्ममा राम्ररी लागेको छ, जो समाधि युक्त तथा
सन्तुष्ट भै एकान्तमा बस्छ, उसैलाई भिक्षु भन्दछन् ॥३॥

Jetavana

362. A Duck-Killer Monk

Hatthasamyato pādasamyato,
vācāsamayato samyatuttamo;
Ajjhattarato samāhito,
eko santusito tamāhu bhikkhum

*He who has control over his hands, feet and
tongue; who is fully controlled,
delights in inward development, is absorbed in
meditation, keeps to himself and is contented –
him do people call a monk.*

यो मुखसंयतो भिक्खु,
 मन्तभाणी अनुद्धतो।
 अत्थं धम्मञ्च दीपेति,
 मधुरं तस्स भासितां॥

जुन भिक्षुले मुखको संयम गरेर विचार गरेर कुरा गर्छ,
 चञ्चल स्वभाव नभै अर्थ र धर्मको प्रकाश गर्छ,
 यस्ताको भाषणलाई मधुर भाषण भन्दछन् ॥४॥

Jetavana

363.

Kokaalika

Yo mukhasaṃyato bhikkhu,
 mantabhāṇī anuddhato;
 Atthaṃ dhammañca dīpeti,
 madhuraṃ tassa bhāsitaṃ.

*That monk who has control over his tongue,
 is moderate in speech, unassuming and
 who explains the Teaching in both letter and
 spirit – whatever he says is pleasing.*

धम्मारामो धम्मरतो,
 धम्मं अनुविचिन्तयं।
 धम्मं अनुस्सरं भिक्खु,
 सद्धम्मा न परिहायति॥

धर्ममा रमाउने, धर्ममा मन लगाउने, धर्मको चिन्तन गरी,
 धर्मको अनुस्मरण गरी बस्ने भिक्षु सद्धर्मबाट कहिले पनि
 पतन हुन पाउँदैन ॥५॥

Jetavana

364. Dhammarama Thera

Dhammārāmo dhammarato,
 dhammaṃ anuvicintayaṃ;
 Dhammaṃ anussaraṃ bhikkhu,
 saddhammā na parihāyati.

*The monk who abides in the Dhamma, delights
 in the Dhamma, meditates on the Dhamma,
 and bears the Dhamma well in mind – he does
 not fall away from the sublime Dhamma.*

सलाभं नातिमज्जेय्य,
 नाज्जेसं पिहयं चरो।
 अज्जेसं पिहयं भिक्खु,
 समाधिं नाधिगच्छति॥

आफूलाई प्राप्त हुने लाभलाई तुच्छ नसम्भन्नु,
 अर्काको प्राप्त हुने लाभमा ईर्ष्या नगर्नु, अर्काको लाभमा
 ईर्ष्या गर्ने भिक्षुलाई समाधि प्राप्त हुन सक्दैन ॥६॥

Rajgriha, Veluvana **365.** An Opponent Monk

Salābhaṃ nātimaññeyya,
 nāññesaṃ pihayaṃ care;
 Aññesaṃ pihayaṃ bhikkhu,
 samādhim nādhigacchati.

*One should not despise what one has received,
 nor envy the gains of others. The monk who
 envies the gains of others does not attain
 to meditative absorption.*

३६६.

अप्पलाभोपि चे भिक्खु,
सलाभं नातिमञ्जति।
तं वे देवा पसंसन्ति,
सुद्धाजीविं अतन्दितं॥

थोरै भएपनि आफूलाई प्राप्त हुने लाभलाई तुच्छ नठान्नेलाई,
शुद्ध जीविका गर्ने र आलस्यरहित हुने भिक्षुको
प्रशंसा देवताले पनि गर्दछ ॥७॥

366.

Appalābhopi ce bhikkhu,
salābhaṃ nātimaññati;
Taṃ ve devā pasamsanti,
suddhājīviṃ atanditaṃ.

A monk who does not despise what he has received, even though it be little, who is pure in livelihood and unremitting in effort – him even the gods praise.

सब्बसो नामरूपस्मिं,
यस्स नत्थि ममायितं।
असता च न सोचति,
स वे “भिक्षू”ति वुच्चति॥

नाम-रूप जगत्मा जसले ममता राख्दैँन, जसले केही नपाए
पनि शोक गर्दैँन, त्यस्तालाई भिक्षु भन्दछ ॥८॥

Jetavana

367. Pancagrdayaka Brahmin

Sabbaso nāmarūpasmim,
yassa natthi mamāyitam;
Asatā ca na socati,
sa ve “bhikkhū”ti vuccati.

*He who has no attachment whatsoever for
the mind and body, who does not grieve for
what he has not – he is truly called a monk.*

मेत्ताविहारी यो भिक्खु,
 पसन्नो बुद्धसासने।
 अधिगच्छे पदं सन्तं,
 सङ्खारूपसमं सुखं॥

मैत्री भावना लिएर बुद्धको उपदेशमा श्रद्धावान् भै बस्ने
 भिक्षुले सबै संस्कारलाई शान्त गर्ने सुखमय
 शान्तिपद प्राप्त गर्दछ ॥९॥

Jetavana

368.

Many Monks

Mettāvihārī yo bhikkhu,
 pasanno buddhasāsane;
 Adhigacche padam santam,
 saṅkhārūpasamam sukham.

*The monk who abides in universal love and is
 deeply devoted to the Teaching of the Buddha
 attains the peace of Nibbana, the bliss of the
 cessation of all conditioned things.*

३६९.

सिञ्च भिक्खु इमं नावं,
सित्ता ते लहुमेस्सति।
छेत्वा रागञ्च दोसञ्च,
ततो निब्बानमेहिसि॥

भिक्षु हो ! शरीररूपी दुङ्गाबाट मिथ्या-दृष्टिरूपी पानीलाई
फ्याँक ! यो पानी नभएपछि हलुङ्गो हुन्छ । राग द्वेषलाई
छिन्न भिन्न पारेर चाँडै निर्वाण प्राप्त गर ॥१०॥

369.

Siñca bhikkhu imaṃ nāvaṃ,
sittā te lahumessati;

Chetvā rāgañca dosañca,
tato nibbānamehisi.

*Empty this boat, O monk! Emptied,
it will sail lightly. Rid of lust and hatred,
you shall reach Nibbana.*

३७०.

पञ्च छिन्दे पञ्च जहे,
पञ्च चुत्तरि भावये।
पञ्च सङ्गातिगो भिक्खु,
“ओघतिण्णो”ति वुच्चति॥

पाँचलाई काटेर, पाँचलाई छोडी, माथिल्लो पाँचको
अभ्यास गर, पाँच किसिमका बन्धन पार तर्ने
भिक्षुलाई ओघतीर्ण भिक्षु भन्दछन् ॥११॥

370.

Pañca chinde pañca jahe,
pañca cuttari bhāvaye;
Pañca saṅgātigo bhikkhu,
“oghatinṇo”ti vuccati.

*Cut off the five, abandon the five,
and cultivate the five. The monk who has
overcome the five bonds is called one
who has crossed the flood.*

३७१.

झाय भिक्खु मा पमादो,
मा ते कामगुणे रमेस्सु चित्तं।
मा लोहगुळं गिली पमत्तो,
मा कन्दि “दुक्खमिद”न्ति ड्य्हमानो॥

भिक्षु हो ! ध्यानमा लाग, बेहोशी नहोऊ,
आनो चित्तलाई कामको बशमा नपठाऊ,
प्रमादी भै फलामको डल्लो नखाऊ, हाय दुःख भनेर
तिमीहरूलाई पछि रुन नपरोस् ॥१२॥

371.

Jhāya bhikkhu mā pamādo,
mā te kāmagaṇe ramessu cittaṃ;
Mā lohagaḷaṃ gilī pamatto,
mā kandi “dukkhamida”nti ḍayhamāno.

*Meditate, O monk! Do not be heedless.
Let not your mind whirl on sensual pleasures.
Heedless, do not swallow a red-hot iron ball,
lest you cry when burning, “O this is painful!”*

३७२.

नत्थि ज्ञानं अपञ्चस्स,
पञ्जा नत्थि अझायतो।
यम्हि ज्ञानञ्च पञ्जा च,
स वे निब्बानसन्तिके॥

प्रज्ञा नहुनेको ध्यान हुँदैँन, ध्यान नहुनेको प्रज्ञा हुँदैँन,
ध्यान र प्रज्ञा दुवै जस्को छ उही निर्वाणको
समीपमा पुग्न जान्छ ॥१३॥

372.

Natthi jhānaṃ apaññassa,
paññā natthi ajhāyato;
Yamhi jhānañca paññā ca,
sa ve nibbānasantike.

There is no meditative concentration for him who lacks insight, and no insight for him who lacks meditative concentration. He in whom are found both meditative concentration and insight, indeed, is close to Nibbana.

३७३.

सुञ्जागारं पविट्ठस्स,
सन्तचित्तस्स भिक्खुनो।
अमानुसी रति होति,
सम्मा धम्मं विपस्सतो॥

एकान्तबास गर्णे, शान्त चित्त हुने, धर्मलाई राम्ररी चिन्ने
भिक्षुलाई लोकोत्तर आनन्द प्राप्त हुन्छ ॥१४॥

373.

Suññāgāraṃ pavitṭhassa,
santacittassa bhikkhuno;
Amānusī rati hoti,
sammā dhammaṃ vipassato.

*The monk who has retired to a solitary abode
and calmed his mind, who comprehends the
Dhamma with insight, in him there arises
a delight that transcends all human delights.*

३७४.

यतो यतो सम्मसति,
खन्धानं उदयब्बयं।
लभती पीतिपामोज्जं,
अमतं तं विजानतां॥

पञ्चस्कन्धको उत्पत्ति र विनाशको स्मरण गरी रहने
भिक्षुलाई ज्ञानीहरूको प्रेम र अमृतपद प्राप्ति हुन्छ ॥१५॥

374.

Yato yato sammasati,
khandhānaṃ udayabbayaṃ;
Labhatī pītipāmojjaṃ,
amataṃ taṃ vijānataṃ.

*Whenever he sees with insight the rise and
fall of the aggregates, he is full of joy
and happiness. To the discerning one
this reflects the Deathless.*

३७५.

तत्रायमादि भवति,
इध पञ्जस्स भिक्खुनो।
इन्द्रियगुत्ति सन्तुट्ठि,
पातिमोक्खे च संवरो॥

ज्ञानी भिक्षुहरूले सबभन्दा पहिले इन्द्रिय बशमा राख्नु,
सन्तोष हुनु, प्रातिमोक्ष नियम पालन गर्नु ।
फेरि यस्ता भिक्षुले शुद्ध जीवी र आलस्यरहित
कल्याणमित्रहरूको सत्संगत गर्नुपर्छ ॥१६॥

375.

Tatrāyamādi bhavati,
idha paññassa bhikkhuno;
Indriyagutti santuṭṭhi,
pātimokkhe ca saṃvaro.

*Control of the senses, contentment,
restraint according to the code of monastic
discipline – these form the basis of holy life
here for the wise monk.*

३७६.

मित्ते भजस्सु कल्याणे, सुद्धाजीवे अतन्दिते।
पटिसन्धारवुत्यस्स, आचारकुसलो सिया।
ततो पामोज्जबहुलो, दुक्खस्सन्तं करिस्सति॥

सेवा सत्कार गर्ने स्वभाव भएको तथा राम्रो
आचार-पालनमा निपुण भएको यस्तोले आनन्द सहित
दुःखको अन्त गर्छ ॥१७॥

376.

Mitte bhajassu kalyāṇe,
suddhājīve atandite;
Paṭisanthāravutyassa,
ācāraḥkusalo siyā;

Tato pāmojjabahulo, dukkhassantaṃ karissati.

*Let him associate with friends who are noble,
energetic, and pure in life, let him be cordial
and refined in conduct. Thus, full of joy,
he will make an end of suffering.*

वस्सिका विय पुप्फानि,
 मद्दवानि पमुञ्चति।
 एवं रागञ्च दोसञ्च,
 विप्पमुञ्चेथ भिक्खवो॥

भिक्षु हो ! जुही फूलको बोटले वैलाएको फूल जम्मै खसाले
 भैं तिमीहरूले राग द्वेषलाई फ्याँक्नुपर्छ ॥१८॥

Jetavana

377.

500 Monks

Vassikā viya pupphāni,
 maddavāni pamañcati;
 Evaṃ rāgañca dosañca,
 vippamañcetha bhikkhavo.

*Just as the jasmine creeper sheds its withered
 flowers, even so, O monks, should you
 totally shed lust and hatred!*

सन्तकायो सन्तवाचो,
 सन्तवा सुसमाहितो।
 वन्तलोकामिसो भिक्खु,
 “उपसन्तो”ति वुच्चति॥

काय, वाक्, चित्त शान्त हुने र ध्यानमा सदा नियुक्त हुने
 सांसारिक भोगविलासलाई त्याग गरी बस्ने
 भिक्षुलाई ‘उपशान्त भिक्षु’ भन्दछन् ॥१९॥

Jetavana

378. Shantakaya Sthavira

Santakāyo santavāco,
 santavā susamāhito;
 Vantalokāmiso bhikkhu,
 “upasanto”ti vuccati.

*The monk who is calm in body, calm in speech,
 calm in thought, well-composed and who has
 spewn out worldliness – he, truly,
 is called serene.*

अत्तना चोदयत्तानं,
 पटिमंसेथ अत्तना।
 सो अत्तगुत्तो सतिमा,
 सुखं भिक्खु विहाहिसि॥

आफूलाई आफैले प्रेरणा दिने, आफूलाई आफैले परीक्षा गर्ने
 आत्मसंयमी र स्मृतिवान् भिक्षु सुखपूर्वक बाँच्छ्छ ॥२०॥

Jetavana

379.

Nangalakula Thera

Attanā codayattānaṃ,
 paṭimaṃsetha attanā;

So attagutto satimā,
 sukhaṃ bhikkhu vihāhisi.

*By oneself one must censure oneself and
 scrutinize oneself. The self-guarded and mindful
 monk will always live in happiness.*

३८०.

अत्ता हि अत्तनो नाथो,
अत्ता हि अत्तनो गति।
तस्मा संयममत्तानं,
अस्सं भद्रं व वाणिजो॥

आफ्नो स्वामी आफै हो, आफ्नो गति आफै हो, त्यसैले व्यापारीले
राम्रो घोडालाई तालीममा राखे भैं आफूलाई आफैले
संयममा राख्नुपर्छ ॥२१॥

380.

Attā hi attano nātho,
Attā hi attano gati;

Tasmā saṃyamamattānaṃ,
assaṃ bhadraṃ va vāṇijo.

*One is one's own protector, one is one's own
refuge. Therefore, one should control oneself,
even as a trader controls a noble steed.*

पामोज्जबहुलो भिक्खु,
पसन्नो बुद्धसासने
अधिगच्छे पदं सन्तं,
सङ्खारूपसमं सुखं॥

बुद्धको उपदेशमा श्रद्धा राखी सधैं प्रमुदित हुने
भिक्षुले सबै संस्कारलाई साम्य गरेर
सुखमय शान्तिपद प्राप्त गर्छ ॥२२॥

Rajgriha, Veluvana

381.

Vakkali Thera

Pāmojjabahulo bhikkhu,
pasanno buddhasāsane;
Adhigacche padaṃ santam,
saṅkhārūpasamaṃ sukhaṃ.

*Full of joy, full of faith in the Teaching of the
Buddha, the monk attains the Peaceful State,
the bliss of cessation of conditioned things.*

यो हवे दहरो भिक्खु,
 युञ्जति बुद्धसासने।
 सोमं लोकं पभासेति,
 अब्भा मुत्तोव चन्दिमा॥

तरुण अवस्थामा बुद्ध शासनमा संलग्न हुने
 भिक्षुले बादलबाट मुक्त भै प्रकाशित हुने
 चन्द्रमा भै प्रकाशित हुन्छ ॥२३॥

Sravasti, Purvaram **382.** Suman Sramanera

Yo have daharo bhikkhu,
 yuñjati buddhasāsane;
 Somam lokam pabhāseti,
 abbhā muttova candimā.

*That monk who while young devotes himself
 to the Teaching of the Buddha illumines
 this world like the moon freed from clouds.*

भिक्खुवग्गो पञ्चवीसतिमो निट्ठित्तो।
 Bhikkhuvaggo pañcavīsatiṃ niṭṭhito.

२६. ब्राह्मणवग्गो
(ब्राह्मण वर्ग)

26. Brāhmaṇavaggo
(Group of Brahmin)

Dhamma.Digital

छिन्द सोतं परक्कम्म,
 कामे पनुद ब्राह्मण।
 सङ्खारानं खयं जत्वा,
 अकतञ्जूसि ब्राह्मण॥

हे ब्राह्मण, तृष्णाको स्रोतलाई काट, पराक्रम देखाएर
 कामवासनालाई नाश गर । हे ब्राह्मण, संस्कार सबै क्षय
 गरेको जानेर अकृत (निर्वाण) साक्षात्कार गर ॥१॥

Jetavana

383.

A Faithful Brahmin

Chinda sotam parakkamma,
 kāme panuda brāhmaṇa;
 Saṅkhārānaṃ khayam ñatvā,
 akataññūsi brāhmaṇa.

*Exert yourself, O holy man! Cut off the stream
 (of craving), and discard sense desires.
 Knowing the destruction of all the conditioned
 things, become, O holy man, the knower of
 the Uncreate (Nibbana)!*

यदा द्वयेसु धम्मेसु,
 पारगू होति ब्राह्मणो।
 अथस्स सब्बे संयोगा,
 अत्थं गच्छन्ति जानतो॥

जुन बेला ब्राह्मण चित्त संयम र ध्यान दुई धर्ममा पारंगत
 हुन्छ, उसबेला त्यस ज्ञानीको सबै बन्धन नष्ट हुन्छ ॥२॥

Jetavana

384.

Many Monks

Yadā dvayesu dhammesu,
 pāragū hoti brāhmaṇo;
 Athassa sabbe saṃyoga,
 atthaṃ gacchanti jānato.

*When a holy man has reached the summit of
 two paths (meditative concentration and
 insight), he knows the truth and
 all his fetters fall away.*

यस्स पारं अपारं वा,
 पारापारं न विज्जति।
 वीतदरं विसंयुत्तं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसको पार (आँखा, कान आदि छ इन्द्रिय) अपार
 (रूप, शब्द आदि छ विषय) र पारापार (म, मेरो) भन्ने छैन,
 जो भयरहित भएर अनासक्त हुन्छ उसैलाई
 म ब्राह्मण भन्दछु ॥३॥

Jetavana

385.

Mara

Yassa pāraṃ apāraṃ vā,
 pārāpāraṃ na vijjati;
 Vītaddaraṃ visamyuttaṃ,
 tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He for whom there is neither this shore nor the
 other shore, nor yet both, he who is free of cares
 and is unfettered – him do I call a holy man.*

झायिं विरजमासीनं,
 कतकिच्चमनासवां।
 उत्तमत्थमनुप्पत्तं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जो ध्यानी, निर्मल, एकान्तवासी कृतकृत्य आस्रव मलरहित
 छ, त्यसैलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥४॥

Jetavana

386.

A Brahmin

Jhāyim virajamāsīnaṃ,
 katakiccamanāsavaṃ;
 Uttamatthamanuppattaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who is meditative, stainless and settled,
 whose work is done and who is free from
 cankers, having reached the highest goal
 him do I call a holy man.*

दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा।
 सन्नद्धो खत्तियो तपति, ज्ञायी तपति ब्राह्मणो।
 अथ सब्बमहोरत्तिं, बुद्धो तपति तेजसा॥

दिनमा सूर्य प्रकाशित हुन्छ, रातमा चन्द्रमा प्रकाशित हुन्छ,
 कवच लगाई सकेपछि क्षेत्रीय प्रकाशवान् भए भैं ध्यानी
 भएर ब्राह्मण पनि प्रकाशवान् हुन्छ,
 तर बुद्ध आफ्नो तेजले रातोदिन प्रकाशवान् हुन्छ ॥५॥

Divā tapati ādicco,
 rattimābhāti candimā;
 Sannaddho khattiyō tapati,
 jhāyī tapati brāhmaṇo;
 Atha sabbamahorattim,
 buddho tapati tejasā.

*The sun shines by day, the moon shines by
 night. The warrior shines in armor, the holy
 man shines in meditation. But the Buddha
 shines resplendent all day and all night.*

बाहितपापोति ब्राह्मणो,
 समचरिया समणोति वुच्चति।
 पब्बाजयमत्तनो मलं,
 तस्मा “पब्बजितो”ति वुच्चति॥

जसले पापलाई बगाईसकेको छ उसलाई ब्राह्मण र
 जसले राम्रो आचरण गर्नेछ उसलाई श्रमण भन्दछन्,
 आफ्नो मल दूर गर्नेलाई प्रव्रजित भन्दछन् ॥६॥

Jetavana

388. An Ordained Brahmin

Bāhitapāpoti brāhmaṇo,
 samacariyā samaṇoti vuccati;
 Pabbājayamattano malaṃ,
 tasmā “pabbajito”ti vuccati.

*Because he has discarded evil, he is called
 a holy man. Because he is serene
 in conduct, he is called a recluse.
 And because he has renounced his impurities,
 he is called a renunciate.*

न ब्राह्मणस्स पहेरय्य,
 नास्स मुञ्चेथ ब्राह्मणो।
 धी ब्राह्मणस्स हन्तारं,
 ततो धी यस्स मुञ्चति॥

ब्राह्मणलाई कुट्नु हुँदैन, कुट्नेको उपर ब्राह्मणले पनि
 कोप गर्नु हुँदैन, ब्राह्मणलाई कुट्नेलाई धिक्कार छ,
 कोप गर्ने ब्राह्मणलाई पनि धिक्कार छ ॥७॥

Jetavana

389.

Sariputra Thera

Na brāhmaṇassa pahareyya,
 nāssa muñcetha brāhmaṇo;
 Dhī brāhmaṇassa hantāraṃ,
 tato dhī yassa muñcati

*One should not strike a holy man, nor should
 a holy man, when struck, give way to anger.
 Shame on him who strikes a holy man, and
 more shame on him who gives way to anger.*

३९०.

न ब्राह्मणस्सेतदकिञ्चि सेय्यो,
यदा निसेधो मनसो पियेहि।
यतो यतो हिंसमनो निवत्तति,
ततो ततो सम्मतिमेव दुक्खं॥

मनले प्रेम गरी राखेको वस्तुबाट मनलाई हटाउनु जस्तो
ठूलो कल्याण ब्राह्मणलाई अरु छैन, हिंसा कर्मबाट मन
हट्दै गयो भने दुःख शान्त भएर जान्छ ॥८॥

390.

Na brāhmaṇassetadakiñci seyyo,
yadā nisedho manaso piyehi;
Yato yato hiṃsamano nivattati,
tato tato sammatimeva dukkhaṃ.

*Nothing is better for a holy man than when
he holds his mind back from what is endearing.
To the extent the intent to harm wears away,
to that extent does suffering subside.*

यस्स कायेन वाचाय,
 मनसा नत्थि दुक्कटां।
 संवुतं तीहि ठानेहि,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणां॥

काय, वाक्, चित्त तीनैद्वारवाट पाप नगर्ने,
 तीनैमा संयमी व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥९॥

Jetavana

391. Mahaprajapati Gautami

Yassa kāyena vācāya,
 manasā natthi dukkaṭaṃ;
 Saṃvutaṃ tīhi ṭhānehi,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who does no evil in deed, word and thought,
 who is re- strained in these three ways – him do
 I call a holy man.*

यम्हा धम्मं विजानेय्य,
सम्मासम्बुद्धदेसितं।
सक्कच्चं तं नमस्सेय्य,
अग्गिहुत्तं व ब्राह्मणो॥

जसको मार्फत् सम्यक्सम्बुद्धको धर्मको ज्ञान हुन्छ,
उसलाई ब्राह्मणले अग्नि होत्रलाई नमस्कार गरे भैं
आदरपूर्वक नमस्कार गर्नुपर्छ ॥१०॥

Jetavana

392.

Sariputra Thera

Yamhā dhammaṃ vijāneyya,
sammāsambuddhadesitaṃ;
Sakkaccaṃ taṃ namasseyya,
aggihuttaṃva brāhmaṇo.

*Just as a brahmin priest reveres his sacrificial
fire, even so should one devoutly revere
the person from whom one has learned the
Dhamma taught by the Buddha.*

न जटाहि न गोत्तेन,
 न जच्चा होति ब्राह्मणो।
 यम्हि सच्चञ्च धम्मो च,
 सो सुची सो च ब्राह्मणो॥

जटा भएर, गोत्र भएर तथा जन्म भएर मात्रै ब्राह्मण हुँदैँन,
 जसमा सत्य र धर्म छ उही पवित्र उही ब्राह्मण हुन्छ ॥११॥

Jetavana

393.

Jatila Brahmin

Na jaṭāhi na gottena,
 na jaccā hoti brāhmaṇo;
 Yamhi saccaṅca dhammo ca,
 so sucī so ca brāhmaṇo.

*Not by matted hair, nor by lineage,
 nor by birth does one become a holy man.
 But he in whom truth and righteousness exist
 he is pure, he is a holy man.*

किं ते जटाहि दुम्मेध,
 किं ते अजिनसाटिया।
 अब्भन्तरं ते गहनं,
 बाहिरं परिमज्जसि॥

हे दुर्बुद्धि, जटा पालेर मात्रै के हुन्छ ?
 मृगचर्म लगाउदैमा के हुन्छ ? भित्र तिम्रो हृदयमा कसरले
 भरिएको छ भने बाहिर मात्र धोएर के हुन्छ ? ॥१२॥

Vaisali, Kutagarshala 394. A Hypocrisy Brahmin

Kim te jaṭāhi dummedha,
 kim te ajinasāṭiyā;
 Abbhantaraṃ te gahaṇaṃ,
 bāhiraṃ parimajjasi.

*What is the use of your matted hair,
 O witless man? What of your garment of
 antelope's hide? Within you is the tangle
 (of passion); only outwardly do
 you cleanse yourself.*

पंसुकूलधरं जन्तुं,
 किसं धमनिसन्थतां।
 एकं वनस्मिं ज्ञायन्तं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

पांशुकूल धारण गरी कृषक भै एकान्त जङ्गलमा
 वास गर्नेलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥१३॥

Rajgriha, Gridhakut

395.

Kisa Gotami

Pamsukūladharaṃ jantum,
 kisaṃ dhamanisanthatam;
 Ekaṃ vanasmim jhāyantam,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇam.

*The person who wears a robe made of rags,
 who is lean, with veins showing all over the
 body, and who meditates alone in the forest –
 him do I call a holy man.*

न चाहं ब्राह्मणं ब्रूमि, योनिजं मत्तिसम्भवं।
 भोवादि नाम सो होति, सचे होति सकिञ्चनो।
 अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

ब्राह्मणीको कोखवाट जन्मदैमा ब्राह्मण भनिदैन,
 उसलाई केवल 'भो' मात्र भन्नुपर्छ किनभने त्यसमा राग,
 द्वेष, र मोह छ, राग-द्वेष-मोह नहुनेलाई नै
 म ब्राह्मण भन्दछु ॥१४॥

Jetavana

396.

A Brahmin

Na cāhaṃ brāhmaṇaṃ brūmi,
 yonijaṃ mattisambhavaṃ;
 Bhovādi nāma so hoti, sace hoti sakiñcano;
 Akiñcanaṃ anādānaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*I do not call him a holy man because of his
 lineage or high-born mother. If he is full of
 impeding attachments, he is just a supercilious
 man. But who is free from impediments and
 clinging – him do I call a holy man.*

सब्बसंयोजनं छेत्वा,
 यो वे न परितस्सति।
 सङ्गातिगं विसंयुत्तं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

सबै बन्धनलाई काटेर त्रासरहित भै रागादि
 आसक्तिबाटरहित भैसकेकोलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥१५॥

Rajgriha, Veluvana **397.** Uggasena Setthi Putta

Sabbasaṃyojanaṃ chetvā,
 yo ve na paritassati,
 Saṅgātigaṃ viasaṃyuttaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

He who, having cut off all fetters, trembles no more, who has overcome all attachments and is emancipated – him do I call a holy man.

छेत्वा नद्धिं वरत्तञ्च,
 सन्दानं सहनुक्कमं।
 उक्खित्तपलिघं बुद्धं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

क्रोध, तृष्णारूपी डोरी, ६२ प्रकारको मिथ्यादृष्टिसहित
 अनुशयलाई तोडी, अविद्यादि क्लेशलाई निरोध गरी
 बोध प्राप्त गर्नेलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥१६॥

Jetavana

398.

Two Brahmins

Chetvā naddhiṃ varattañca,
 sandānaṃ sahanukkamaṃ;
 Ukkhittapalighaṃ buddhaṃ,
 tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who has cut off the thong (of hatred), the
 band (of craving), and the rope (of false views),
 together with the appurtenances (latent evil
 tendencies), he who has removed the crossbar
 (of ignorance) and is enlightened – him do
 I call a holy man.*

अक्कोसं वधबन्धञ्च,
 अदुट्ठो यो तितिक्खति।
 खन्तीबलं बलानीकं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

गाली र बधबन्धनलाई जसले आफ्नो चित्त नबिगारी सहन गर्छ,
 राजपुरुषको सैन्यबल भैँ जसको क्षान्तिबल छ,
 उसैलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥१७॥

Rajgriha, Veluvana 399. Akkosaka Bharadwaaja

Akkosaṃ vadhabandhañca,
 aduṭṭho yo titikkhati;
 Khantībalaṃ balānīkaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who without resentment endures abuse,
 beating and punishment; whose power,
 real might, is patience – him do
 I call a holy man.*

अक्कोधनं वतवन्तं,
 सीलवन्तं अनुस्सदां
 दन्तं अन्तिमसारीरं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणां॥

अक्रोधी, व्रतधारी, शीलवान्, तृष्णारहित संयमी तथा
 अन्तिम देहधारीलाई नै म ब्राह्मण भन्दछु ॥१८॥

Rajgriha, Veluvana

400.

Sariputta Thera

Akkodhanam vatavantam,
 silavantam anussadam;
 Dantam antimasariram,
 tamaham brumi brahmanam

*He who is free from anger, is devout, virtuous,
 without craving, self-subdued and bears his
 final body – him do I call a holy man.*

वारि पोक्खरपत्तेव,
 आरगेरिव सासपो।
 यो न लिम्पति कामेसु,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

कमल पातमा पानीको थोपा भैं,
 सीयोको टुप्पाको रायोको गेडा भैं, काम भोगमा लिप्त
 नहुने व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥१९॥

Rajgriha, Veluvana 401. Uppalavanna Theri

Vāri pokkharapatteva,
 āraggeriva sāsapo;
 Yo na limpati kāmesu,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*Like water on a lotus leaf, or a mustard seed
 on the tip of a needle, he who does not cling to
 sensual pleasures – him do I call a holy man.*

यो दुक्खस्स पजानाति,
 इधेव खयमत्तनो।
 पन्नभारं विसंयुत्तं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसले यसै लोकमा दुःखको क्षय अनुभव गर्छ, जसले
 पञ्चस्कन्धरूपी भारी विसाई सकेको छ, जसको मनमा
 आसक्ति छैन, त्यस्ता व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥२०॥

Jetavana

402.

A Brahmin

Yo dukkhassa pajānāti,
 idheva khayamattano;
 Pannabhāraṃ viṣaṃyuttaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who in this very life realizes for himself
 the end of suffering, who has laid aside the
 burden and become emancipated – him do
 I call a holy man.*

४०३.

गम्भीरपञ्जं मेधाविं,
मगगामगस्स कोविदां
उत्तमत्थमनुप्पत्तं,
तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

गम्भीर प्रज्ञा हुने, मेधावी, कुमार्ग र सुमार्ग जान्ने,
उत्तमार्थ प्राप्त गरी सकेकालाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥२१॥

403.

Gambhīrapaññaṃ medhāviṃ,
maggāmaggassa kovidam;
Uttamatthamanuppattam,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who has profound knowledge, who is wise,
skilled in discerning the right or wrong path,
and has reached the highest goal – him do
I call a holy man.*

असंसट्ठं गहट्ठेहि,
 अनागारेहि चूभयां
 अनोकसारिमप्पिच्छं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

गृहस्थ र प्रब्रजितहरू दुवैमा लिप्त नहुने, कहीं पनि आशा
 तथा इच्छा नराखेलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥२२॥

Jetavana

404.

Tissa Thera of Pabvaara

Asamsatṭhaṃ gahaṭṭhehi,
 anāgārehi cūbhayaṃ;
 Anokasārimappicchaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who holds aloof from householders and as-
 cetics alike, and wanders about with no
 fixed abode and but few wants – him do
 I call a holy man.*

निधाय दण्डं भूतेसु,
 तसेसु थावरेसु चा
 यो न हन्ति न घातेति,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

चर अचर कुनै प्राणीमा प्रहार नगर्ने, कसैलाई नमार्ने र
 हिंसा गर्नमा प्रेरणा नदिने व्यक्तिलाई
 म ब्राह्मण भन्दछु ॥२३॥

Jetavana

405.

A Monk

Nidhāya daṇḍaṃ bhūtesu,
 tasesu thāvaresu ca;
 Yo na hanti na ghātetī,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who has renounced violence towards
 all living beings, weak or strong, who neither
 kills nor causes others to kill – him do
 I call a holy man.*

अविरुद्धं विरुद्धेसु,
 अत्तदण्डेसु निब्बुतां
 सादानेसु अनादानं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणां॥

विरोधीहरूको बीचमा बसी विरोध नगर्ने, दण्डधारीको
 बीचमा बसी अदण्डधारी हुने, आसक्तहरूका बीचमा बसी
 अनासक्त भै बस्नेलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥२४॥

Jetavana

406.

Four Novices

Aviruddhaṃ viruddhesu,
 attadaṇḍesu nibbutaṃ;
 Sādānesu anādānaṃ,
 tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who is friendly amidst the hostile, peaceful
 amidst the violent, and unattached amidst
 the attached – him do I call a holy man.*

यस्स रागो च दोसो च,
 मानो मक्खो च पातितो।
 सासपोरिव आरग्गा,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणां॥

जसको राग, द्वेष, मान र ईर्ष्या सियोको टुप्पाको सस्युं
 खसे भैं खसिसक्यो, त्यसलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥२५॥

Rajgrija, Veluvana 407. Mahapantha Thera

Yassa rāgo ca doso ca,
 māno makkho ca pātito;
 Sāsaporiva āraggā,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He whose lust and hatred, pride and hypocrisy
 have fallen off like a mustard seed from the tip
 of a needle – him do I call a holy man.*

अकक्कसं विज्जापनि,
 गिरं सच्चमुदीरये।
 याय नाभिसजे कञ्चि,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसले कसैलाई पनि पीडा दिदैन, जसले कडा बोली बोल्दैन,
 जसले कारण बताई स्पष्टरूपले सत्य प्रकाश गर्छ,
 त्यसलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥२६॥

Rajgrija, Veluvana

408.

A Thera

Akakkasaṃ viññāpaniṃ,
 giraṃ saccamudīraye;
 Yāya nābhisaje kañci,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who utters gentle, instructive and truthful
 words, who imprecates none – him do
 I call a holy man.*

योध दीघं व रस्सं वा,
 अणुं थूलं सुभासुभां
 लोके अदिन्नं नादियति,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसले लामो वा छोटो, पातलो वा मोटो, राम्रो वा नराम्रो
 केही पनि अर्काको चोरी गरेर लिदैन, उसलाई
 म ब्राह्मण भन्दछु ॥२७॥

Jetavana

409.

A Thera

Yodha dīghaṃ va rassaṃ vā,
 aṇuṃ thūlaṃ subhāsubhaṃ;
 Loke adinnaṃ nādiyati,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who in this world takes nothing that is not
 given to him, be it long or short, small or big,
 good or bad – him do I call a holy man.*

आसा यस्स न विज्जन्ति,
 अस्मिं लोके परमिह चा
 निरासासं विसंयुत्तं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसको इहलोक र परलोकमा कुनै आशा छैन,
 जो आशारहित संयोगरहित व्यक्ति हो, उसैलाई
 म ब्राह्मण भन्दछु ॥२८॥

Jetavana

410.

Sariputta Thera

Āsā yassa na vijjanti,
 asmim̐ loke paramhi ca;
 Nirāsāsaṃ visamyuttaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ

*He who wants nothing of either this world or
 the next, who is desire-free and emancipated –
 him do I call a holy man.*

यस्सालया न विज्जन्ति,
 अञ्जाय अकथंकथी।
 अमतोगधमनुप्पत्तं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

आसक्ति नहुने, संशयरहित तथा सुखस्वरूप अमृतपद प्राप्त
 गरिसकेका व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥२९॥

Jetavana

411. Mahamoggalana Thera

Yassālayā na vijjanti,
 aññāya akathaṃkathī;
 Amatogadhamanuppattam,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇam.

*He who has no attachment, who through perfect
 knowledge is free from doubts and has plunged
 into the Deathless – him do I call a holy man.*

योध पुञ्जञ्च पापञ्च,
उभो सङ्गमुपच्चगा।
असोकं विरजं सुद्धं,
तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

पुण्य र पापवाट मुक्त भै सकेका, क्लेशरहित, शोकरहित,
निर्मल व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥३०॥

Srawasti, Purvarama

412.

Rewata Thera

Yodha puññañca pāpañca,
ubho saṅgamupaccagā;
Asokaṃ virajaṃ suddhaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who in this world has transcended the ties
of both merit and demerit, who is sorrowless,
stainless and pure – him do I call a holy man.*

योमं पलिपथं दुग्ं,
 संसारं मोहमच्चगा।
 तिण्णो पारगतो ज्ञायी,
 अनेजो अकथंकथी।
 अनुपादाय निब्बुतो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसले यो दुर्गम जन्ममरणरूपी संसार चक्रमा फ्याँक्ने मोह
 स्वरूप उल्टो मार्गलाई त्याग गरी संसार पारी पुगिसकेको छ,
 जो ध्यानी, संयमी छ, जसले फेरि जन्म लिनु नपर्ने निर्वाणपद
 प्राप्त गरी सकेको छ, त्यसलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥३२॥

Kunda Koliya

414.

Siwali Thera

Yomaṃ palipathaṃ duggaṃ,
 saṃsāraṃ mohamaccagā;
 Tiṇṇo pāragato jhāyī, anejo akathaṃkathī;
 Anupādāya nibbuto,
 tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who, having traversed this miry, perilous
 and delusive round of existence, has crossed
 over and reached the other shore; who is
 meditative, calm, free from doubt, and, clinging
 to nothing, has attained to Nibbana – him do I
 call a holy man.*

योध कामे पहन्त्वान,
 अनागारो परिब्बजे।
 कामभवपरिक्खीणं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसले काम भोग छोडी घर छोडी प्रव्रजित भई सकेको छ,
 जसको काम र पुनर्जन्म नष्ट भैसकेको छ,
 उसलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥३३॥

Jetavana

415. Sundar Samudda Thera

Yodha kāme pahantvāna,
 anāgāro paribbaje;
 Kāmabhavaparikkhīṇaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who, having abandoned sensual pleasures,
 has renounced the household life and become
 a homeless one; has destroyed both sensual
 desire and continued existence – him do
 I call a holy man.*

योध तण्हं पहन्त्वान,
 अनागारो परिब्बजे।
 तण्हाभवपरिक्खीणं ,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

तृष्णालाई छोडी घर छोडी प्रव्रजित हुने, तृष्णा र पुनर्जन्म
 क्षीण भैसकेकोलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥३४॥

Yodha taṇhaṃ pahantvāna,
 anāgāro paribbaje;
 Taṇhābhavaparikkhīṇaṃ ,
 tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who, having abandoned craving, has
 renounced the household life and become a
 homeless one, has destroyed both craving and
 continued existence – him do I call a holy man.*

हित्वा मानुसकं योगं,
दिब्बं योगं उपच्चगा।
सब्बयोगविसंयुत्तं,
तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

मानुषिक भोग, दिव्यमय भोग र सबै प्रकारको भोग विलास
छोड्नेलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥३५॥

Rajgrija, Veluvana

417.

Nata Putta

Hitvā mānusakaṃ yogaṃ,
dibbaṃ yogaṃ upaccagā;
Sabbayogavisamyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who, casting off human bonds and
transcending heavenly ties, is wholly delivered
of all bondages – him do I call a holy man.*

४१८.

हित्वा रतिञ्च अरतिञ्च,
सीतिभूतं निरूपधिं।
सब्बलोकाभिभुं वीरं,
तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

सन्तोष र असन्तोषलाई छोडी, शान्त क्लेशरहित भैसकेको
वीर पुरुष भै लोकलाई जित्नेलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥३६॥

418.

Hitvā ratiñca aratiñca,
sītibhūtaṃ nirūpadhim;
Sabbalokābhibhuṃ vīraṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who, having cast off likes and dislikes,
has become tranquil, is rid of the substrata of
existence and like a hero has conquered all the
worlds – him do I call a holy man.*

चुतिं यो वेदि सत्तानं,
 उपपत्तिञ्च सब्बसो।
 असत्तं सुगतं बुद्धं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

प्राणीहरूको उत्पत्ति र मृत्युको कारण जान्ने,
 आसक्तिरहित सुगति प्राप्त भै बोध भैसकेको व्यक्तिलाई
 म ब्राह्मण भन्दछु ॥३७॥

Rajgriha, Veluvana

419.

Vangisa Thera

Cutiṃ yo vedi sattānaṃ,
 upapattiñca sabbaso;
 Asattaṃ sugataṃ buddhaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

*He who in every way knows the death and
 rebirth of all beings, and is totally detached,
 blessed and enlightened – him do I call
 a holy man.*

४२०.

यस्स गतिं न जानन्ति,
देवा गन्धब्बमानुसा।
खीणासवं अरहन्तं,
तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसको गति देव, गन्धर्व तथा मनुष्यहरूले जान्न सक्दैन,
उस्ता अर्हत्लाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥३८॥

420.

Yassa gatiṃ na jānanti,
devā gandhabbamānusā;
Khīṇāsavaṃ arahantaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ

*He whose track no gods, no angels, no humans
trace, the Arahat who has destroyed
all cankers – him do I call a holy man.*

यस्स पुरे च पच्छा च,
 मज्झे च नत्थि किञ्चनं।
 अकिञ्चनं अनादानं,
 तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

जसको भूत, भविष्य तथा वर्तमान बारे केही पनि
 इच्छा छैन, परिग्रहरहित 'म, मेरो' भन्ने नहुने व्यक्तिलाई
 म ब्राह्मण भन्दछु ॥३९॥

Rajgriha, Veluvana 421. Dhammadinna Theri

Yassa pure ca pacchā ca,
 majjhe ca natthi kiñcanam;
 Akiñcanam anādānam,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇam.

*He/she who clings to nothing of the past,
 present and future, who has no attachment and
 holds on to nothing – him do I call a holy man.*

उसभं पवरं वीरं,
महेसिं विजिताविनां
अनेजं न्हातकं बुद्धं,
तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

निर्भिक, श्रेष्ठ, वीर, महर्षि, अपराजित, निश्चल,
क्लेशरहित र चार आर्यसत्यलाई राम्रोसँग जान्ने व्यक्तिलाई
म ब्राह्मण भन्दछु ॥४०॥

Jetavana

422.

Angulimala Thera

Usabham pavaram vīram,
mahesiṃ vijitāvinam;
Anejam nhātakam buddham,
tamaham brūmi brāhmaṇam

*He, the Noble, the Excellent, the Heroic,
the Great Sage, the Conqueror, the Passionless,
the Pure, the Enlightened one – him do
I call a holy man.*

पुब्बेनिवासं यो वेदि, सग्गापायञ्च पस्सति,
 अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिञ्जावोसितो मुनि।
 सब्बवोसितवोसानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

पूर्व जन्म जान्ते, स्वर्ग नरक देख्ते, पूर्वजन्म क्षीण
 भैसकेको, अभिज्ञा लाभ गरी सकेको,
 सबै काम समाप्त गरी निर्वाण प्राप्त गरी सकेको
 व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्दछु ॥४१॥

Jetavana

423.

Brahmin Devahita

Pubbenivāsaṃ yo vedi, saggāpāyañca passati,
 Atho jātikkhayaṃ patto, abhiññāvositō muni;
 Sabbavositavosaṇaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Dhamma.Digital

*He who knows his former births, who sees
 heaven and hell, who has reached the end of
 births and attained to the perfection of insight,
 the sage who has reached the summit of
 spiritual excellence – him do
 I call a holy man.*

ब्राह्मणवग्गो छब्बीसतिमो निट्ठितो।
 Brāhmaṇavaggo chabbīsatiṃ nitṭhito

धम्मपदपालि निट्ठिता।

(धम्मपद समाप्त)

Dhammapadapāli niṭṭhitā.

(Dhammapada Concluded)

Dhamma.Digital

सहायक सामग्री

अमृतानन्द, भिक्षु (अनु.), *धम्मपद* (छैठौं संस्करण),
काठमाडौं: आनन्दकुटी विहार गुठी, २०५७ ।

धम्मगिरि-पालि-ग्रन्थमाला-१३७, इगतपुरी: विपश्यना
विसोधन विन्यास, १९९८

ज्ञवाली, नारायण, *धम्मपद* (सन्दर्भ, शब्दार्थ र भावार्थसहित
नेपालीमा पद्यानुवाद) काठमाडौं: जनता प्रसारण
तथा प्रकाशन लिमिटेड, २०७५ ।

Chattha Sangayana Tipitaka 4.0, Iगतapari:
Vipassana Research Institute.

Buddharakkhita, Acharya(Tr.), *The Dhammapada:*
The Buddha's path of wisdom, Buddha
Dharma Education Association Inc. 1985.

Narada, *The Dhammapada*, Taiwan: The
Corporate Body of The Buddha Educational
Foundation, 1993.

Silva, Lily de, *Pali Primer*, Iगतapuri: Vipassana
Research Institute, 2009.

गाथा-अनुक्रमणिका

गाथा	वर्ग	सूत्र-संख्या	पृष्ठ-संख्या
अकक्कसं....	२६	४०८	४३२
अकतं दुक्कटं....	२२	३१४	३३४
अक्कोच्छि मं....	१	३	४
अक्कोच्छि मं तेसू....	१	४	५
अक्कोधनं....	२६	४००	४२४
अक्कोधेन जिने....	१७	२२३	२३८
अक्कोसं....	२६	३९९	४२३
अचरित्वा ब्रह्म....	११	१५५-१५६	१६४-१६५
अचिर वतयं....	३	४१	४४
अञ्जा हि लाभू....	५	७५	७९
अट्टीनं नगरं....	११	१५०	१५९
अत्तदत्थं परत्थेन....	१२	१६६	१७६
अत्तना चोदयत्तानं....	२५	३७९	४०२
अत्तना हि कतं....	१२	१६१	१७१
अत्तना हि कतं पापं....	१२	१६५	१७५
अत्तानञ्चे तथा कयिरा....	१२	१५९	१६९
अत्तानञ्चे पियं....	१२	१५७	१६७
अत्तानमेव पठमं....	१२	१५८	१६८
अत्ता हवे....	८	१०४	१११
अत्ता हि अत्तनो नाथो....	१२	१६०	१७०
अत्ता हि अत्तनो नाथो....	२५	३८०	४०३
अत्थमिह जातमिह....	२३	३३१	३५२
अथ पापानि....	१०	१३६	१४५

अथ वास्स अगारानि....	१०	१४०	१४८
अनवट्टिचित्तस्स....	३	३८	४१
अनवस्सुतचित्तस्स....	३	३९	४२
अनिक्कवासो....	१	९	१०
अनुपुब्बेन मेधावी....	१८	२३९	२५५
अनूपवादो....	१४	१८५	१९७
अनेकजातिसंसारं....	११	१५३	१६२
अन्धभूतो अयं....	१३	१७४	१८५
अपि दिब्बेसु....	१४	१८७	१९९
अपुञ्जलाभो....	२२	३१०	३३०
अप्पका ते....	६	८५	९०
अप्पमत्तो अयं....	४	५६	६०
अप्पभत्तो पमत्तेसु....	२	२९	३१
अप्पमादरता होथ....	२३	३२७	३४८
अप्पमादरतो भिक्खु....	२	३१-३२	३३-३४
अप्पमादेन मघवा....	२	३०	३२
अप्पमादो अमतपदं....	२	२१	२३
अप्पम्मि चे सहित....	१	२०	२१
अप्पलाभोपि चे....	२५	३६६	३८९
अप्पस्सुतायं....	११	१५२	१६१
अभये भय दस्सिनो....	२२	३१७	३३७
अभित्यरेथ....	९	११६	१२४
अभिवादनसीलिस्स....	८	१०९	११६
अभूतवादी निरयं....	२२	३०६	३२६
अयसाव मलं....	१८	२४०	२५६
अयोगे युञ्ज....	१६	२०९	२२३
अलंकतो चेपि....	१०	१४२	१५०

अलज्जिताये....	२२	३१६	३३६
अवज्जे वज्ज....	२२	३१८	३३८
अविरुद्धं विरुद्धेसु....	२६	४०६	४३०
असज्जायमला....	१८	२४१	२५७
असन्तं भावन....	५	७३	७७
असंसद्वं....	२६	४०४	४२८
अस्सद्वो....	७	९७	१०३
असारे सारमतिनो....	१	११	१२
असाहसेन धम्मो....	१९	२५७	२७४
असुभानुपस्सिं....	१	८	९
अस्सो यथा भद्रो....	१०	१४४	१५२
अहं नागो व....	२३	३२०	३४१
अहिंसका ये....	१७	२२५	२४०
आकासे व पदं....	१८	२५४-२५५	२७०-२७१
आरोग्य परमा....	१५	२०४	२१७
आसा यस्स....	२६	४१०	४३४
इदं पुरे....	२३	३२६	३४७
इध तप्पति....	१	१७	१८
इध नन्दति....	१	१८	१९
इध मोदति....	१	१६	१७
इध वस्सं....	२०	२८६	३०४
इध सोचति....	१	१५	१६
उच्छिन्द सिनेह....	२०	२८५	३०३
उट्ठानकालमिह....	२०	२८०	२९८
उट्ठानवतो सतिमतो....	२	२४	२६
उट्ठानेन....	२	२५	२७
उत्तिट्ठे....	१३	१६८	१७९

उदकञ्चि....पण्डिता....	६	८०	८५
उदकञ्चि....सुब्बता....	१०	१४५	१५३
उपनीतवयो....	१८	२३७	२५३
उययुञ्जन्ति....	७	९१	९७
उसभं पवरं....	२६	४२२	४४६
एकं धम्मं....	१३	१७६	१८७
एकस्स चरितं....	२३	३३०	३५१
एकासनं एकसेय्यं....	२१	३०५	३२४
एतं खो सरणं....	१४	१९२	२०४
एतं दल्लं....	२४	३४६	३६८
एतं विसेसतो....	२	२२	२४
एतञ्चि तुम्हे....	२०	२७५	२९३
एतमत्थवसं....	२०	२८९	३०७
एथ पस्सथिमं....	१३	१७१	१८२
एवं संकारभूतेसु....	४	५९	६२
एवं भो पुरिस....	१८	२४८	२६४
एसोव मग्गो....	२०	२७४	२९२
ओवदेय्यानुसासेय्य....	६	७७	८२
कण्हं धम्मं....	६	८७	९२
कथिरा चे....	२२	३१३	३३३
कामतो जायती....	१६	२१५	२२९
कायप्पकोपं....	१७	२३१	२४६
कायेन संवरो....	२५	३६१	३८४
कायेन संवुता....	१७	२३४	२४९
कासावकण्ठा....	२२	३०७	३२७
किं ते जटाहि....	२६	३९४	४१८
किच्छो मनुस्स....	१४	१८२	१९४

कुम्भूपमं....	३	४०	४३
कुसो यथा....	२२	३११	३३१
को इमं पथविं....	४	४४	४८
कोधं जहे....	१७	२२१	२३६
को नु हासो....	११	१४६	१५५
खन्ति परमं तपो....	१४	१८४	१९६
गतद्विनो....	७	९०	९६
गब्भमेके....	९	१२६	१३४
गम्भीरपञ्जं....	२६	४०३	४२७
गहकारक....	११	१५४	१६३
गामे वा यदि....	७	९८	१०४
चक्खुना संवरो....	२५	३६०	३८३
चत्तारि ठानानि....	२२	३०९	३२९
चन्दं व विमल....	२६	४१३	४३७
चन्दनं तगरं....	४	५५	५९
चरञ्चे नाधि....	५	६१	६५
चरन्ति बाला....	५	६६	७०
चिरप्पवासिं....	१६	२१९	२३३
चुतिं यो वेदि....	२६	४१९	४४३
छन्दजातो....	१६	२१८	२३२
छिन्द सोतं....	२६	३८३	४०७
छेत्वा नद्विं....	२६	३९८	४२२
जयं वेरं....	१५	२०१	२१४
जिघच्छा परमा....	१५	२०३	२१६
जीरन्ति वे राजरथा....	११	१५१	१६०
भाय भिक्खु....	२५	३७१	३९४
भायिं विरज....	२६	३८६	४१०

तं पुत्तपसु....	२०	२८७	३०५
तं वो वदामि....	२४	३३७	३५९
तञ्च कम्मं....	५	६८	७२
तण्हाय जायती....	१६	२१६	२३०
ततो मला....	१८	२४३	२५९
तत्राभिरति....	६	८८	९३
तत्रायमादि....	२५	३७५	३९८
तथेव क्त....	१६	२२०	२३४
तसिणाय पुरक्खता....	२४	३४२-३४३	३६४-३६५
तस्मा पियं....	१६	२११	२२५
तस्सा हि धीरं....	१५	२०८	२२१
तिणदोसानि....	२४	३५६-३५९	३७८-३८१
तुम्हेहि किच्चं....	२०	२७६	२९४
ते भ्रायिनो....	२	२३	२५
ते तादिसे....	१४	१९६	२०८
तेसं सम्पन्न....	४	५७	६१
ददाति वे....	१८	२४९	२६५
दन्त नयन्ति....	२३	३२१	३४२
दिवा तपति....	२६	३८७	४११
दिसो दिसं....	३	४२	४५
दीघा जागरतो....	५	६०	६४
दुक्खं दुक्खसमुप्पादं....	१४	१९१	२०३
दुन्निग्गहस्स....	३	३५	३८
दुप्पव्वजं....	२१	३०२	३२१
दुल्लभो....	१४	१९३	२०५
दूरङ्गमं....	३	३७	४०
दूरे सन्तो....	२१	३०४	३२३

धनपाको....	२३	३२४	३४५
धम्मं चरे....	१३	१६९	१८०
धम्मपीति....	६	७९	८४
धम्मारामो....	२५	३६४	३८७
न अत्तहेतु....	६	८४	८९
न अन्तलिक्खे....	९	१२७-१२८	१३५-१३६
न कहापण....	१४	१८६	१९८
नगरं यथा....	२२	३१५	३३५
न चाहं....	२६	३९६	४२०
न चाहु....	१७	२२८	२४३
न जटाहि....	२६	३९३	४१७
न तं कम्मं....	५	६७	७१
न तं दल्लं....	२४	३४५	३६७
न तं माता....	३	४३	४६
न तावता धम्म....	१९	२५९	२७६
न तेन अरियो....	१९	२७०	२८७
न तेन थेरो....	१९	२६०	२७७
न तेन पण्डितो....	१९	२५८	२७५
न तेन भिक्खु....	१९	२६६	२८३
न तेन होति....	१९	२५६	२७३
नत्थि भानं....	२५	३७२	३९५
नत्थि राग....	१५	२०२	२१५
नत्थि रागसमो अग्गि....	१८	२५१	२६७
न नग्गचरिया....	१०	१४१	१४९
न परेसं....	४	५०	५४
न पुप्फगन्धो....	४	५४	५८
न ब्राह्मणस्स....	२६	३८९	४१३

न ब्राह्मणस्सेतद्....	२६	३९०	४१४
न भजे....	६	७८	८३
न मुण्डकेन....	१९	२६४	२८१
न मोनेन....	१९	२६८	२८५
न वाक्करण....	१९	२६२	२७९
न वे कदरिया....	१३	१७७	१८८
न सन्ति पुत्ता....	२०	२८८	३०६
न सीलब्बत....	१९	२७१	२८८
न हि एतेहि....	२३	३२३	३४४
न हि पापं....	५	७१	७५
न हि वेरेन....	१	५	६
निट्ठंगतो....	२४	३५१	३७३
निधाय दण्डं....	२६	४०५	४२९
निधीनंव....	६	७६	८१
निक्खं....	१७	२३०	२४५
नेतं खो सरणं....	१४	१८९	२०१
नेव देवो....	८	१०५	११२
नो चे लभेथ....	२३	३२९	३५०
पञ्च छिन्दे....	२५	३७०	३९३
पथवीसमो....	७	९५	१०१
पण्डुपलासो....	१८	२३५	२५१
पथव्या एकरज्जेन....	१३	१७८	१८९
पमादं अप्पमादेन....	२	२८	३०
पमादमनुयुञ्जन्ति....	२	२६	२८
पंसुकूलधरं जन्तुं....	२६	३९५	४१९
परदुक्खूपधानेन....	२१	२९१	३१०
परवज्जानुपस्सिस्स....	१८	२५३	२६९

परिजिण्णमिदं....	११	१४८	१५७
परे च न....	१	६	७
पविवेकरसं पित्वा....	१५	२०५	२१८
पस्स चित्तकतं....	११	१४७	१५६
पाणिमिह्हे चे वणो....	९	१२४	१३२
पापञ्चे....	९	११७	१२५
पापानि परिवज्जेति....	१९	२६९	२८६
पापो पि....	९	११९	१२७
पामोज्जबहुलो....	२५	३८१	४०४
पियतो जायती....	१६	२१२	२२६
पुञ्ज चे....	९	११८	१२६
पुत्ता मत्थि....	५	६२	६६
पुष्फानि हेव....	४	४७-४८	५१-५२
पुब्बेनिवासं यो वेदि....	२६	४२३	४४७
पूजारहे पूजयतो....	१४	१९५	२०७
पेमतो जायती....	१६	२१३	२२७
पोराणमेतं अतुल....	१७	२२७	२४२
फन्दनं चपलं....	३	३३	३६
फुसामि नेक्खम्मसुखं....	१९	२७२	२८९
फेणूपमं....	४	४६	५०
बहुम्मि चे....	१	१९	२०
बहुं वे सरणं....	१४	१८८	२००
बालसंगतचारी....	१५	२०७	२२०
बाहितपापोति....	२६	३८८	४१२
भद्रो पि....	९	१२०	१२८
मग्गानट्टङ्गिको....	२०	२७३	२९१
मत्तासुखपरिच्चागा....	२१	२९०	३०९

मधु'वा मञ्जति....	५	६९	७३
मनुजस्स....	२४	३३४	३५६
मनोपकोपं....	१७	२३३	२४८
मनोपुब्बंगमा धम्मा....	१	१-२	२-३
ममेव कत मञ्जन्तु....	५	७४	७८
मलित्थिया दुच्चरितं....	१८	२४२	२५८
मातरं पितरं....	२१	२९४-२९५	३१३-३१४
मा पमादमनुयुञ्जेथ....	२	२७	२९
मा पियेहि....	१६	२१०	२२४
मावमञ्जेथ....	९	१२१-१२२	१२९-१३०
मा'वोच....	१०	१३३	१४२
मासे मासे कुसग्गेन....	५	७०	७४
मासे मासे सहस्सेन....	८	१०६	११३
मित्ते भजस्सु कल्याणे....	२५	३७६	३९९
मिद्धी यदा....	२३	३२५	३४६
मुञ्च पुरे....	२४	३४८	३७०
मुहुत्तमपि चे....	५	६५	६९
मेत्ताविहारी....	२५	३६८	३९१
यं एसा सहते....	२४	३३५	३५७
यं किञ्चि यिट्ठं....	८	१०८	११५
यं किञ्चि सिथिलं....	२२	३१२	३३२
यञ्चि किच्चं....	२१	२९२	३११
यं चे विञ्जू....	१७	२२९	२४४
यतो यतो सम्मसति....	२५	३७४	३९७
यथा अगारं दुच्छन्नं....	१	१३	१४
यथा अगारं सुच्छन्नं....	१	१४	१५
यथा दण्डेन....	१०	१३५	१४४

यथापि पुष्करासिम्हा....	४	५३	५७
यथापि भमरो....	४	४९	५३
यथापि मूले....	२४	३३८	३६०
यथापि रहदो....	६	८२	८७
यथापि रुचिरं पुष्कं....	४	५१-५२	५५-५६
यथा बुब्बलकं....	१३	१७०	१८१
यथा संकारठानस्मिं....	४	५८	६२
यदा द्वयेसु....	२६	३८४	४०८
यम्हा धम्मं....	२६	३९२	४१६
यम्हि सच्चञ्च....	१९	२६१	२७८
यस्स अच्चन्तदुस्सील्यं....	१२	१६२	१७२
यस्स कायेन....	२६	३९१	४१५
यस्स गतिं न....	२६	४२०	४४४
यस्स चेतं....	१९	२५०	२६६
यस्स चेतं.... समुच्छिन्नं....	१८	२६३	२८०
यस्स छत्तिंसति....	२४	३३९	३६१
यस्स जालिनी....	१४	१८०	१९२
यस्स जितं....	१४	१७९	१९१
यस्स पापं....	१३	१७३	१८४
यस्स पारं....	२६	३८५	४०९
यस्स पुरे च पच्छा....	२६	४२१	४४५
यस्स रागो....	२६	४०७	४३१
यस्सालया न....	२६	४११	४३५
यस्सासवा....	७	९३	९९
यस्सिन्द्रियानि....	७	९४	१००
यानिमानि....	११	१४९	१५८
याव हि वनथो....	२०	२८४	३०२

यावजीवम्पि चे....	५	६४	६८
यावदेव....	५	७२	७६
ये च खो....	६	८६	९१
ये भानपसुता....	१४	१८१	१९३
ये रागरत्तानुपतन्ति....	२४	३४७	३६९
येसञ्च सुसमारद्धा....	२१	२९३	३१२
येसं सन्निचयो....	७	९२	९८
येसं सम्बोधि अङ्गेषु....	६	८९	९४
यो अप्पदुट्टस्स नरस्स....	९	१२५	१३३
योगा वे....	२०	२८२	३००
यो च गाथा सतं....	८	१०२	१०९
यो च पुब्बे....	१३	१७२	१८३
यो च बुद्धञ्च....	१४	१९०	२०२
यो च वन्तकसावस्स....	१	१०	११
यो च वस्ससत जन्तु....	८	१०७	११४
यो च वस्ससतं जीवे....	८	११०-११५	११७-१२२
यो च समेति....	१९	२६५	२८२
यो चेतं सहते....	२४	३३६	३५८
यो दण्डेन....	१०	१३७	१४६
यो दुक्खस्स....	२६	४०२	४२६
योध कामे....	२६	४१५	४३९
योध तण्हं....	२६	४१६	४४०
योध दीघं....	२६	४०९	४३३
योध पुञ्जञ्च....	२६	४१२	४३६
योध पुञ्जञ्च पापं....	१९	२६७	२८४
यो निब्बनथो....	२४	३४४	३६६
यो पाणमतिपातेति....	१८	२४६	२६२

यो बालो....	५	६३	६७
योमं पलिपथं....	२६	४१४	४३८
यो मुखसंयतो....	२५	३६३	३८६
यो वे उप्पतितं....	१७	२२२	२३७
यो सहस्सं....	८	१०३	११०
यो सासनं....	१२	१६४	१७४
यो ह'वे दहरो....	२५	३८२	४०५
रतिया जायती....	१६	२१४	२२८
रमणीयानि....	७	९९	१०५
राजतो वा....	१०	१३९	१४७
वची पकोपं रक्खे....	१७	२३२	२४७
वज्जञ्च....	२२	३१९	३३९
वनं छिन्दथ मा....	२०	२८३	३०१
वरमस्सतरा....	२३	३२२	३४३
वस्सिका विय....	२५	३७७	४००
वाचानुरक्खी....	२०	२८१	२९९
वाणिजो व....	९	१२३	१३१
वारिजो व थले....	३	३४	३७
वारि पोक्खरपत्ते....	२६	४०१	४२५
वितक्कपमथितस्स....	२४	३४९	३७१
वितक्कूपसमे....	२४	३५०	३७२
वीततण्हो अनादानो....	२४	३५२	३७४
वेदनं फरुसं....	१०	१३८	१४७
सचे नेरेसि....	१०	१३४	१४३
सचे लभेथ....	२३	३२८	३४९
सच्चं भणे....	१७	२२४	२३९
सदा जागरमानानं....	१७	२२६	२४१

सद्धो सीलेन....	२१	३०३	३२२
सन्तकायो सन्तवाचो....	२५	३७८	४०१
सन्तं तस्स....	७	९६	१०२
सब्बत्थ वे....	६	८३	८८
सब्बदानं....	२४	३५४	३७६
सब्बपापस्स....	१४	१८३	१९५
सब्बसो नामरूपस्मिं....	२५	३६७	३९०
सब्बसंयोजनं....	२६	३९७	४२१
सब्बाभिभू....	२४	३५३	३७५
सब्बे तसन्ति....	१०	१२९-१३०	१३८-१३९
सब्बे धम्मा....	२०	२७९	२९७
सब्बे संखारा....	२०	२७७	२९५
सब्बे संखारा दुक्खा....	२०	२७८	२९६
सरितानि....	२४	३४१	३६३
सलाभं नातिमञ्जेय्य....	२५	३६५	३८८
सर्वन्ति सब्बधि....	२४	३४०	३६२
सहस्समपि चे गाथा....	८	१०१	१०८
सहस्समपि चे वाचा....	८	१००	१०७
साहु दस्सनमरियान....	१५	२०६	२१९
सारञ्च सारतो....	१	१२	१३
सिञ्च भिक्खु इमं नावं....	२५	३६९	३९२
सीलदस्सन....	१६	२१७	२३१
सुकरानि....	१२	१६३	१७३
सुखकामानि भूतानि....	१०	१३१-१३२	१४०-१४१
सुखं याव....	२३	३३३	३५४
सुखा मत्तेय्यता....	२३	३३२	३५३
सुखो बुद्धानमुप्पादो....	१४	१९४	२०६

सुजीवं अहिरिकेन....	१८	२४४	२६०
सुञ्जागारं....	२५	३७३	३९६
सुदस्सं वज्ज....	१८	२५२	२६८
सुदुद्दसं सुनिपुणं....	३	३६	३९
सुप्पबुद्धं पवुज्झन्ति....	२१	२९६-३०१	३१५-३२०
सुभानुपस्सिं....	१	७	८
सुरामेरयपानं....	१८	२४७	२६३
सुसुखं वत जीवाम....	१५	१९७-२००	२१०-२१३
सेखो पथविं....	४	४५	४९
सेययो अयोगुलो....	२२	३०८	३२८
सेलो यथा....	६	८१	८६
सो करोहि.....दिव्वं....	१८	२३६	२५२
सो करोहि.....न पुनं....	१८	२३८	२५४
हंसादिच्चपथे....	१३	१७५	१८६
हत्थसंयतो....	२५	३६२	३८५
हनन्ति भोगा....	२४	३५५	३७७
हित्वा मानुसकं....	२६	४१७	४४१
हित्वा रतिञ्च....	२६	४१८	४४२
हिरीनिसेधो....	१०	१४३	१५१
हिरीमता च....	१८	२४५	२६१
हीनं धम्मं....	१३	१६७	१७८

<https://dhamma.digital>

